

Opinnäytetyö (YAMK)

Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen

2018

Mirva Nurmio-Böse

MUISTISAIRAAT IHMISET KUVATAITEEN KOKIJOINA

– Soveltava toimintatutkimus Saksassa kehitetyn
museotoimintamallin käytöstä taidepedagogisena
lähtökohtana Varsinais-Suomen ja Satakunnan
Muistiluotsin kuntoutusryhmän tapaamisissa

OPINNÄYTETYÖ (YAMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen

2018 | 90 sivua + 2 liitettä (3 sivua)

Ohjaaja: Helena Malmivirta

Mirva Nurmio-Böse

MUISTISAIRAAT IHMISET KUVATAITEEN KOKIJOINA

- Soveltava toimintatutkimus Saksassa kehitetyn museotoimintamallin käytöstä taidepedagogisena lähtökohtana Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsin kuntoutusryhmän tapaamisissa

Tämä kehittämisprojekti on osa Armas -festivaalia, joka kiinnittyy osana kansallisen tason yhteistyötä Turun ammattikorkeakoulun Aktiivinen Ikääntyminen -tutkimusryhmään. Projekti fokusoitui Armas -festivaalin kolmanteen pilariin: Ikäihmiset taiteen ja kulttuurin kokijoina ja tekijöinä.

Kehittämisprojektin tavoitteena oli kehittää toimintamalli taidepedagogisille tapaamisille. Mallin taidepedagogisessa suunnitelmassa sovellettiin saksalaista museotoimintamallia taiteen välittämiseksi muistisairaille ihmisille täydentäen sitä taidepedagogiikan ja kulttuurigeragogiikan teoreettisella kehyksellä. Tarkoituksena oli selvittää ja kuvata, minkälaisia kokemuksia Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsin kuntoutusryhmäläiset kuvaavat taidekuvia katsoessaan ja miten he kokemuksiaan ilmaisevat. Taidepedagogisia tapaamisia luotiin Ateneumin taidemuseon Taidepakan ja Taidesalkun kuvia käyttäen.

Kehittämisprojekti toteutettiin osallistavan toimintatutkimuksen strategiaa soveltaen. Aineistonkeruu toteutettiin monimetodisesti havainnoinnin ja haastatteluin (N=9). Aineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä merkityssuhteita ja -kokonaisuuksia etsien.

Kokemusta kuvataiteesta kuvattiin henkilökohtaisen suhteen sekä sosioekonomisen aseman ja ajallisen kontekstin kautta, nähtyä ja koettua sanoittaen sekä kuvataidetta arvioiden. Oleelliseksi tulokseksi muodostui taiteen vastaanottamisessa tapahtuva henkilökohtainen kokemus. Vuorovaikutuksessa taiteen, toisten ihmisten ja olemassa olevan ympäristön kanssa havaitusta järjestyi ja rakentui merkityksiä suhteessa oman elämän kokemuksiin. Toiseksi oleelliseksi tulokseksi muodostui toive ryhmänä toteutettavasta museovierailusta.

Kehittämisprojektin tuotos on toimintamalli taidepedagogisille tapaamisille museoympäristön ulkopuolella. Toimintamalli on käytettävissä Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsin toiminnassa. Mallin laajempaa levitystä suunnitellaan.

ASIASANAT:

Armas-festivaali, kulttuurigeragogiikka, muistisairaus, museotoimintamalli, taidekasvatus

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Health and Well-being | Management and Leadership in Health Care

2018 | 90 pages + 2 appendices (3 pages)

Instructor: Helena Malmivirta

Mirva Nurmio-Böse

PEOPLE WITH DEMENTIA EXPERIENCING VISUAL ARTS

- Applied action research on using a German based museum activity procedure as an art pedagogic basis in the group meetings of Varsinais-Suomi and Satakunta Memory Pilot's rehabilitation group

This development project was based on aged people experiencing and creating art as part of the Armas -festival. On the national level the Armas -festival is tied to the Turku University of Applied Sciences Active Ageing research group.

The goal was to develop an operating model for art pedagogic meetings. A German based museum activity procedure for people with dementia was applied and complemented with the conceptual framework of art pedagogy and cultural geragogy. The aim was to identify and describe, how the Varsinais-Suomi and Satakunta Memorypilot's rehabilitation group's participants experience the visual arts in viewing sessions and how they express the experiences. The art pedagogic meetings were created utilising the Picture Portfolio and the Deck of Arts of the Ateneum Art Museum.

The development project was carried out by applying the strategy of participatory action research. The data was collected using methodological triangulation through observation and interviewing (N=9). The data was analyzed by inductive content analysis searching for meaningful relations and entreties.

The experiences of the visual arts were described as personal relationship, as socioeconomic status and temporal context, through description of what was seen and felt as well as evaluation of the art work. One significant study result was a unique personal experience as a result of the art viewing sessions. In the interaction with art, other people and the existing environment the observed established and constructed meaningfulness related to personal life experiences. Another significant study result was the desire to visit a museum as a group.

The yield of the development project is an operating model for art pedagogic meetings outside of the museum environment. The model is available for use in Varsinais-Suomi and Satakunta Memory Pilot's activities. A broader implementation is planned.

KEYWORDS:

Armas -festival, cultural geragotics, dementia, museum activity procedure, art education

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 KEHITTÄMISPROJEKTIN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Tarve kehittämisprojektille	8
2.2 Kehittämisprojektin tavoite ja tarkoitus	8
2.3 Kehittämisprojektin projektipääällikkö, ohjausryhmä ja projektiryhmä	8
3 KEHITTÄMISPROJEKTIN ETENEMINEN TOIMINTATUTKIMUKSEN STRATEGIAA SOVELTAEN	9
4 STRATEGINEN LÄHTÖKOHTA	11
4.1 Kulttuuripolitiikan strategia	11
4.2 Armas -festivaali	12
5 IHMISKÄSITYS JA IHMISKOKEMUS	13
5.1 Ihmiskäsitys	13
5.2 Ihmiskokemus	14
6 TAITEESTA TAITEEN KOKEMUKSEEN JA MERKITYKSEEN	16
6.1 Taidekasvatus	16
6.2 Taidepedagogiikka	17
6.3 Taide kokemuksena	18
6.4 Taiteen merkitys terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta	20
6.5 Kulttuurigeragogiikka	22
7 MUISTISAIRAUS	23
7.1 Muistiliitto	23
7.2 Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsi	24
8 MUSEOYMPÄRISTÖSTÄ SOVELLETUKSI TAIDEPEDAGOGISEKSI SUUNNITELMAKSI	25
8.1 Museoympäristön merkitys terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta	25
8.2 Museotoimintamalli	28
8.3 Museotoimintamallista sovellettu taidepedagoginen suunnitelma	30
8.4 Ohjauskäsitys	31

9 KEHITTÄMISPROJEKTIN TAVOITE, TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	33
10 TOIMINTATUTKIMUS METODISENA VALINTANA	34
10.1 Osallistava toimintatutkimus	34
10.2 Aineistonkeruu	35
10.2.1 Havainnointi	35
10.2.2 Haastattelu	36
10.2.3 Aineistonkeruumenetelmä ja litterointi	37
10.3 Analyysi ja tulkinta	38
11 TOIMINTATUTKIMUKSEN SYKLINEN ETENEMINEN	41
11.1 Ensimmäinen sykli	41
11.2 Ensimmäisen syklin tulokset	42
11.3 Toinen sykli	42
11.3.1 Ensimmäinen taidepedagoginen tapaaminen	43
11.3.2 Toinen taidepedagoginen tapaaminen	45
11.3.3 Kolmas taidepedagoginen tapaaminen	48
11.3.4 Neljäs taidepedagoginen tapaaminen	51
11.3.5 Viides taidepedagoginen tapaaminen	53
11.4 Toisen syklin tulokset	55
11.5 Kolmas sykli	58
11.6 Kolmannen syklin tulokset	59
11.7 Neljäs sykli	59
11.7.1 Kuudes taidepedagoginen tapaaminen	60
11.7.2 Seitsemäs taidepedagoginen tapaaminen	61
11.7.3 Kahdeksas taidepedagoginen tapaaminen	63
11.8 Neljännen syklin tulokset	64
11.9 Kuvauksia kuvataiteen kokemuksista taidepedagogisissa tapaamisissa	65
12 TULOSTEN POHDINTA	69
13 TOIMINTAMALLI TAIDEPEDAGOGISILLE TAPAAMISILLE MUSEOYMPÄRISTÖN ULKOPUOLELLA	72
14 EETTISYYDEN JA LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI	74
15 KEHITTÄMISPROJEKTIN ARVIOINTI	78
15.1 Kehittämiprojektin suunnitteluvaihe	78

15.2 Kehittämiprojektin eteneminen	79
15.3 Projektiryhmän työskentely	80
15.4 Kehittämiprojektin riskianalyysi	80
15.5 Kehittämiprojektin tuotos suhteessa tavoitteisiin	81
15.6 Kehittämiprojektin pohdintaa	81
15.7 Jatkokehittämisideat	82

LÄHTEET	84
----------------	-----------

LIITTEET

Liite 1. Kutsu kuntoutusryhmän tapaamisiin.

Liite 2. Esimerkki luokittelun rakentumisesta.

KUVIOT

Kuvio 1. Toimintatutkimuksen syklinen eteneminen.	10
Kuvio 2. Osallistujia kuntoutusryhmän tapaamisissa.	41
Kuvio 3. Osallistujia toisen syklin taidetapaamisissa.	43
Kuvio 4. Osallistujia neljännen syklin taidetapaamisissa.	60

TAULUKOT

Taulukko 1. Ajallinen suunnitelma: taidepedagogisesta suunnitelmasta taidepedagogisten tapaamisten suunnitelmaksi.	30
Taulukko 2. Ensimmäisen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutus.	45
Taulukko 3. Toisen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutus.	47
Taulukko 4. Kolmannen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutus.	50
Taulukko 5. Ajallisen toteutuksen uusi suunnitelma.	51
Taulukko 6. Neljännen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutus.	53
Taulukko 7. Viidennen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutus.	55
Taulukko 8. Toimintamalli taidepedagogisille tapaamisille museoympäristön ulkopuolella.	73

1 JOHDANTO

Kulttuuri ja taide nivoutuvat laajentuneessa hyvinvointiajattelussa sosiaali- ja terveysalan palveluihin. Oikeus osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, kehittää niiden avulla itseään ja yhteisöään sekä mahdollisuus vapaaseen itsensä ilmaisuun ovat ihmisten kulttuurisia perusoikeuksia ja turvattuja niin YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa ja useissa Suomea sitovissa ihmisoikeussopimuksissa kuin Suomen perustuslaissa. (Lehikoinen & Rautiainen 2016, 2-3.)

Tässä opinnäytetyössä kuvattava, toimintatutkimuksen strategiaa soveltanut, kehittämisprojekti, oli osa vuonna 2017 ensimmäistä kertaa järjestettyä Armas -festivaalia ja fokusoitui sen ikäihmiset taiteen ja kulttuurin kokijoina ja tekijöinä -pilariin. Armas -festivaalin tarkoitus on nostaa esiin ikääntyvien luovuus sekä aktivoida yhteiskunnallista keskustelua ikääntymiseen liittyvistä teemoista sektorirajat ylittävällä toiminnalla. (Armas -festivaalin esittely 2016; Armas tiedote 2017.)

Projektipäällikkönä toiminut sairaanhoitaja / muistihoitaja osallisti itsensä taiteisiin ja kulttuuriin teoreettisiin sekä käytännöllisiin lähtökohdin, kehittämien niiden avulla itseään ja vieden projektia eteenpäin taidepedagogisia tapaamisia luoden. Tarkoituksena oli selvittää ja kuvata, minkälaisia kokemuksia Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsin kuntoutusryhmäläiset kuvaavat taidekuvia katsoessaan ja miten he kokemuksiaan ilmaisevat. Tavoitteena oli kehittää toimintamalli taidepedagogisille tapaamisille museoympäristön ulkopuolella.

Toimintamallin taidepedagogisessa suunnitelmassa sovellettiin saksalaista museotoimintamallia taiteen välittämiseksi muistisairaille ihmisille (Ganß ym. 2016). Aihepiiriä laajennettiin taidepedagogiikan ja kulttuurigeragogiikan teoreettisella kehityksellä. Kuvataiteen hyvinvointivaikutuksia muistisairaille ihmisille on tutkittu muistin, puheen sujuvuuden, sosiaalisen kanssakäynnin, elämänlaadun, päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen sekä omakohtaisen hyvinvoinnin tunteen näkökulmista. Yhdysvaltalaisen kasvatustieteilijän John Deweyn näkemys taiteen ja kokemuksen välisestä yhteydestä oli tämän kehittämisprojektin keskiössä.

Miten syntyy kokemus kuvataiteesta ja miten kuntoutusryhmäläiset kuvasivat kokemustaan kuvataiteesta sen vastaanottamiselle luoduissa taidepedagogisissa tapaamisissa?

2 KEHITTÄMISPROJEKTIN LÄHTÖKOHDAT

Kehittämiprojekti on osa Armas -festivaalia, joka kiinnittyy osana kansallisen tason yhteistyötä Turun ammattikorkeakoulun Aktiivinen Ikääntyminen -tutkimusryhmään. Festivaalin myötä projekti oli osa Suomen itsenäisyyden juhluvuoden virallista ohjelmaa.

2.1 Tarve kehittämiprojektille

Kehittämiprojekti osoittautui tarpeelliseksi, koska Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsin kuntoutusryhmän toiminnassa taiteeseen ja kulttuuriin painottuva sisältö on ollut vähäistä. Varsinais-Suomen Muistiyhdistyksellä on ollut aiemmin aiheeseen liittyvää toimintaa osana Taiteesta ja kulttuurista avaimia aivoterveysteen -tutkimus- ja kehitystyötä (Malmivirta & Kivelä 2014) ja se on todettu toimivaksi sekä toivotuksi.

2.2 Kehittämiprojektin tavoite ja tarkoitus

Kehittämiprojektin tavoitteena oli kehittää toimintamalli taidepedagogisille tapaamisille museoympäristön ulkopuolella.

Toimintamallin kehittämisen ohella tarkoituksena oli selvittää ja kuvata, minkälaisia kokemuksia Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsin kuntoutusryhmäläiset kuvaavat taidekuvia katsoessaan ja miten he kokemuksiaan ilmaisevat.

2.3 Kehittämiprojektin projektipäällikkö, ohjausryhmä ja projektiryhmä

Kehittämiprojektin projektipäällikkönä toimi tämän YAMK-opinnäytetyön kirjoittaja. Kehittämiprojektin ohjausryhmän muodostivat tutoropettaja sekä tutorryhmä Turun ammattikorkeakoulusta, Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsin aluejohtaja ja kuntoutusryhmän vastuuohjaaja sekä projektipäällikkö. Projektiryhmä muodostui Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsin kuntoutusryhmän ryhmäläisistä (yhteensä 9 henkilöä) ja vastuuohjaajasta sekä projektipäälliköstä.

3 KEHITTÄMISPROJEKTIN ETENEMINEN

TOIMINTATUTKIMUKSEN STRATEGIAA SOVELTAEN

Koska tavoitteena oli kehittää olemassa oleva museotoimintamalli ryhmätapaamisiin soveltuvaksi sekä selvittää ja kuvata, minkälaisia kokemuksia kuntoutusryhmäläiset kuvaavat taidekuvia katsoessaan ja miten he kokemuksiaan ilmaisevat, toteutettiin kehittämisprojekti toimintatutkimuksen strategiaa soveltaen. Toimintatutkimuksen tarkoituksena on auttaa ihmisiä tutkimaan todellisuutta, jotta sitä voitaisiin muuttaa. Samaan aikaan voidaan sanoa, että se myös auttaa ihmisiä muuttamaan todellisuutta, jotta sitä voitaisiin tutkia. (Kemmis & Wilkinson 2002, 21; Heikkinen ym. 2010, 15.)

Toimintatutkimus hahmotetaan konstruoivia ja rekonstruoivia vaiheita sisältävinä sykleinä. Konstruoiva toiminta on tulevaisuuteen suuntaavaa ja uutta rakentavaa. Rekonstruoivan vaiheen painopiste on toteutuneen toiminnan havainnoinnissa ja arvioinnissa. Toimintaa hiotaan useiden vuorottelevien suunnittelu- ja kokeilusyklien avulla: yhteen suunnitelmaan perustuvaa kokeilua seuraa kokemusten pohjalta paranneltu suunnitelma. Toimintatutkimus voidaankin mieltää itsereflektiiviseksi kehäksi. Kun useita syklejä asetetaan peräkkäin, syntyy etenevä spiraali, joka kuvaa, kuinka toiminta ja ajattelu liittyvät toisiinsa. Todellisuudessa vaiheet eivät etene pelkistetysti ja vaiheittaisesti vaan suunnittelu, toiminta ja arviointi lomittuvat sulavammin ja avoimemmin. (Kemmis & Wilkinson 2002, 21; Heikkinen 2010, 19, 29, 35; Heikkinen ym. 2010b, 78-80.)

Kehittämisprojektin suunnitteluvaiheessa, tammi -elokuussa 2017, rakennettiin teoreettinen viitekehys sekä laadittiin perusteltu suunnitelma sykliselle toteuttamiselle. Tutkimuslupa saatiin kohdeorganisaatiolta kesäkuussa ja tutkimussuunnitelma hyväksyttiin elokuussa. Syys -marraskuussa 2017 toteutettiin kolme ensimmäistä sykliä kuntoutusryhmän tapaamisissa. Sykliä aikana projektipäällikkö toimi neljä kertaa havainnoivana apuohjaajana sekä viisi kertaa ohjaajana luoden taidepedagogisia tapaamisia ja keräten tutkimusaineistoa.

Marraskuusta 2017 helmikuuhun 2018 tehtiin ensimmäisten syklien aineistojen analysointia, tarkennettiin teoreettista viitekehystä sekä muotoiltiin toimintamallia taidepedagogisille tapaamisille museoympäristön ulkopuolella. Helmi -maaliskuussa 2018 toteutetun neljännen syklin aikana toimintamallia testattiin. Maalis -kesäkuussa

2018 tehtiin aineistojen analysointia, kirjoitettiin opinnäytetyö ja toimintamalli valmistui. Kehittämishanke eteni Kuvio 1.:ssä kuvatun mukaisesti.

Kuvio 1. Toimintatutkimuksen syklinen eteneminen.

(Mukaillen Kemmis & Wilkinson 2002, 22; Heikkinen ym. 2010b, 81; 2001, 139.)

4 STRATEGINEN LÄHTÖKOHTA

Väestön ikärakenne on vanhentunut teollistuneissa länsimaissa viimeisten vuosikymmenten aikana. Iäkkään väestön määrän lisääntymisestä johtuen toimintakykyisen elinajan merkitys korostuu, terveyden kehityksen rinnalla, entistäkin tärkeämmäksi palvelujen tarpeen ja koko väestön terveyden ja hyvinvoinnin kannalta. (Sihvonen ym. 2010, 51.) Väestörakenteen muutos on Suomessa Euroopan nopeinta. Yhteiskunnan ikääntymisessä on kyse niin iäkkäiden määrän kasvusta kuin nuoremman väestön määrän vähenemisestä. Elämme pidentyneen eliniän ansiosta historiallista neljän samanaikaisen sukupolven aikaa. (Luoma 2017, 3; Vaarama 2013, 5.)

Mahdollisuus elää omanlaista hyvää elämää omissa yhteisöissä iästä ja toimintakyvystä riippumatta kuuluu kaikille. Terve ikääntyminen mahdollistaa täysivaltaista osallisuutta yhteiskunnassa, parantaa elämänlaatua sekä vaikuttaa sosiaali- ja terveystalouden tarpeeseen. (Laatusuositus 2013, 5, 15 & 2017, 13, 15.) Kysymys kulttuurin ja taiteen merkityksestä hyvinvoinnin edistäjänä on ollut viime vuosina esillä strategiatason puheissa. Kulttuuripoliittisesti taide ymmärretään tieteen rinnalla niin strategisena voimavarana kuin osana innovaatiopolitiikkaa. Museoilla on ollut ja on merkittävä rooli yhteisöllisten taideprojektien mahdollistajana. (Brandenburg von 2012, 243-244.)

4.1 Kulttuuripoliitiikan strategia

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia (2015, 7) –toimintaohjelman, vuosille 2010-2014, tavoitteena oli kulttuuristen vaikutusten tunnustaminen ihmisten hyvinvointiin poliittisella, hallinnollisella ja rakenteiden tasolla. Tietoisuus taiteen ja kulttuurin myönteisistä vaikutuksista hyvinvointiin lisääntyi toimintaohjelmakauden aikana ja kulttuurilähtöisten menetelmien käyttö yleistyi. Suurimmat edistysaskeleet todettiin saavutetuiksi vanhustyössä ja yleisen asenneilmapiirin havaittiin muuttuneen positiivisemmaksi.

”Kulttuuri on ihmiskunnan rikkautta” -lause aloittaa opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasosen esipuheen kulttuuripoliitiikan strategia 2025:ssä. Kulttuuripoliitiikan tehtävät ja tavoitteet liittyvät luovuuden, moninaisuuden ja osallisuuden edistämiseen yhteiskunnassa. Strategiset tavoitteet vuoteen 2025 linjaavat, että taiteellisen ja muun luovan työn tekemisen edellytykset ovat parantuneet sekä tuotannon ja jakelun muodot monipuolistuneet, osallisuus kulttuuriin on lisääntynyt ja eri väestöryhmien erot

osallistumisessa ovat kaventuneet ja kulttuurin perusta on vahva ja elinvoimainen. (Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025 2017, 3, 5, 15.)

4.2 Armas -festivaali

Armas -festivaalin tarkoitus on nostaa esiin ikääntyvien luovuus sekä aktivoida yhteiskunnallista keskustelua ikääntymiseen liittyvistä teemoista erityisesti taiteen ja kulttuurin keinoin. Festivaalin idea pohjautuu viiteen ajankohtaiseen teemaan: 1) Ikääntyneiden määrän kasvu ja arvostus yhteiskunnassa. 2) Omannäköinen vanhuus. 3) Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset. 4) Yhteistyötä yli sektorirajojen ja 5) Kansainväliset mallit ja yhteistyö. (Armas -festivaalin esittely 2016; Armas -festivaali 2017.)

Armas -festivaalin kansainväliset esikuvat ovat Irlannissa, Walesissa ja Skotlannissa pitkään järjestetyt ikääntymistä ja luovuuden jatkumista juhlistavat ”creative ageing” -festivaalit. Suomen ensimmäistä festivaalia rakennettiin vuoden 2017 ajan ja toiminta huipentui 1.-15.10., jolloin vuoden aikana tehdyn työn tuloksia esitettiin julkisesti. Kaksiviikkoinen festivaali järjestetään jatkossa vuosittain lokakuussa, vanhustenviikon yhteydessä. Se on sateenvarjo-organisaation tavoin toimiva verkosto, joka yhdistää sektorirajat ylittäen vanhustyön järjestöjä, kunta-alan toimijoita (sosiaali- ja terveys- sekä kulttuuripuoli), taiteilijoita, taidealan toimijoita sekä taidelaitoksia. Armas -festivaalia koordinoi Helsingin kaupungin tytäryhtiö Lasipalatsin Mediakeskus Oy ja Turun AMK:n Aktiivinen ikääntyminen –tutkimusryhmä vastaa sen tutkimuksesta ja seurannasta. (Armas -festivaalin esittely 2016; Armas tiedote 2017.)

Armas -festivaali rakentuu kolmen pilarin varaan ja tämä kehittämisprojekti fokuoitetuu niistä kolmanteen: 1) ikääntyvät taiteilijat ja ikääntymisen teemat taiteessa, 2) taiteen ammattilaiset sosiaali- ja terveyssektorilla sekä 3) ikäihmiset taiteen ja kulttuurin kokijoina ja tekijöinä (Armas -festivaalin esittely 2016).

5 IHMISKÄSITYS JA IHMISKOKEMUS

Pusa kuvaa väitöskirjassaan pöyristymistään nähtyään 92-vuotiaan isoäitinsä tehneen virikeohjauksessa pääsiäistipun paperimassapalloista. Isoäiti oli nöyränä ihmisenä totellut ohjaajaa ja antanut ohittaa lähes satavuotisen elämäkokemuksensa. Vastaavanlaisia tilanteita Pusa kärjistää sanomalla, että instituutioissa ei olla kyvykkäitä tunnistamaan ihmisten yksilöllisyyttä. Kokemuksellisuuden ja kehollisuuden vaientaminen tuottaa tasapäistävästi instituutioihmisyyttä. (Pusa 2012, 15, 186.) Asenteiden muutokselle on tarvetta. On tärkeää tehdä yhdessä vanhusten kanssa, ei heille. Ihminen tulee nähdä elävänä ja eheänä ja hän tarvitsee vanhanakin muutakin kuin puhtautta, lepoa ja ravintoa. Kyse on ihmiskäsityksestä: nähdäänkö ihmiset objekteina eli tekemisen kohteina vai subjekteina eli kykenevinä tekemään valintoja ja ajattelemaan. (Räsänen 2015, 11-12.)

5.1 Ihmiskäsitys

Ihmiskäsitys tarkoittaa yleiskielessä yksilöllisiä ihmissuhteitamme sävyttävää perusasennoitumista ihmiseen. Empiirisen tutkimuksen näkökulmasta se tarkoittaa kaikkia ihmistä tutkimuskohteena koskevia edellyttämisiä ja olettamisia, joita pohditaan, kun rajataan kohdetta ja valitaan menetelmiä. (Rauhala 2014, 18.)

Lauri Rauhalan holistisessa ihmiskäsityksessä ihmisen olevaisuus todellistuu kolmen eri olemuspuolen, tajunnallisuuden (psykkis -henkinen olemassaolo), kehollisuuden (olemassaolo orgaanisena tapahtumisena) ja situationaalisuuden (olemassaolo suhteina todellisuuteen, elämäntilanteisuus) kautta. Tajunnallisuus on inhimillisen kokemisen kokonaisuus, mielellisyyttä. Siinä tapahtuu jatkuvaa merkityssuhteiden uudelleen jäsentymistä, unohtamista ja tiedostamattomaan häipymistä sekä uudelleen muistiin palauttamista ja tiedostamista. Kehollisuuden piirissä mikään ei tapahdu symbolisen tai käsitteellisen kaukovaikutteisesti vaan kyseessä on aineellis -orgaaninen koskettava lähivaikutus. Situaatio on kaikkea sitä, mihin ihminen on suhteessa, riippumatta ajan ja paikan rajoituksista. Situationaalisuudella tarkoitetaan ihmisen kietoutuneisuutta todellisuuteen oman elämäntilanteensa kautta ja sen mukaisesti. (Rauhala 2014, 32, 35-36, 38, 41, 43.)

5.2 Ihmiskokemus

Yhdysvaltalaisen filosofi John Deweyn (1859-1952) mukaan ihmiset oppivat kokemuksesta ja oppiminen vaikuttaa kaikessa ihmisen toiminnassa. Kokemuksesta opitaan jatkuvasti. Omaksutut tottumukset ja merkitykset muuttuvat hiljalleen uusien kokemusten myötä, myös tiedostamatta. Ihmiskokemus on sekä biologisesti määräytynyttä että kulttuurisesti muovautunutta. Kokemisen joustavin muovaamisvaihe on lapsuudessa, aikuisiällä se on vaivalloisempaa ja hitaampaa. Vaikka ihmiskokemus on muovautumiskykyistä, hakee se itselleen suhteellisen pysyviä muotoja. Vakiintuneiden tottumusten myötä kokemuksesta tulee jäsentynyttä ja toiminnasta hallittua. Kussakin kulttuuriyhteisössä on omat totunnaiset tapansa, jotka ovat seurausta yhteisön sopeutumisesta elinympäristöönsä. (Alhainen 2014, 80, 85-87, 122-123, 139.)

Deweyn mukaan ihmiskokemus kehittyy täydellisimmin ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja kommunikaatiossa. Yhteistoiminnassa ihminen voi välittää toisille omaa kokemusta ja käsittää toisten kokemuksia. Deweylle ihminen on luonnostaan aktiivinen toimija, joka saa ylläkkeen toiminnalle vuorovaikutuksesta ympäristön kanssa. Ylläkkeet hän ajattelee kokemuksen muutosten käynnistäjänä. Niiden ilmaantumisen ensi hetkinä ihminen ei yleensä ymmärrä, mistä on varsinaisesti kyse, mutta ne antavat ponnin ja alustavan suunnan toisenlaiselle toiminnalle. (Alhainen 2014, 90-91, 119.)

Oppimisen tilaksi kutsutaan tilannetta, jossa ihmisiä kokoontuu yhteen luomaan uutta, pohtimaan ja jakamaan tietoa tai oppimaan yhdessä. Tilanteessa on mahdollista syntyä uutta tietoa, taitoja, merkityksiä sekä tulkintoja, jotka tukevat kasvua ja vahvistavat toimijuutta. (Koskimies ym.2012, 10.) Osallisuus on kuulumista kokonaisuuteen, jossa voi liittyä erilaisiin hyvinvoinnin lähteisiin ja elämän merkityksellisyyttä lisääviin vuorovaikutussuhteisiin (Isola ym. 2017, 5). Se on kokemuksellista tunnetta yhteenkuuluvuudesta sekä konkreettista mahdollisuutta osallistua, toimia ja vaikuttaa yhteisössä. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat merkittäviä tekijöitä osallisuuden varmistamiseksi. Osattomuus taas on yksinäisyyden ja turvattomuuden tunnetta, pahimmillaan yhteisöstä syrjäytymistä ja osallistumismahdollisuuksien puuttumista. (Laatusuositus 2013, 17, 19.)

Hyvien käytäntöjen dialogissa ollaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa, kuunnellaan ja kohdataan, muodostetaan yhdessä moniäänistä todellisuutta sekä vahvistetaan yhteisöllisyyttä. Kyseisenlainen toteutus edistää osallisuutta ja palvelukulttuuria, jossa

jokainen tulee kuulluksi ja saa pohtia asioita omasta näkökulmasta. Ihmiset tietävät aina enemmän kuin osaavat kertoa. Vaikutteiden ja kokemusten kautta muodostuu arvokasta osaamispääomaa siitä, mitä eri tilanteissa kannattaa tehdä. Toimivat käytännöt perustuvat pitkälti kokemuksesta karttuvaan tietotaitoon. Jotta siis voidaan kehittää käytäntöjä yhdessä, tarvitaan kokoontumisia, tilaa sekä aikaa. (Koskimies 2012, 3, 7-8.)

Ympäristön muutokset ja tapahtumat heijastuvat jokaisen tunnetilaan. Ne värittyvät yksilöhistorian kautta uudelleen ja välittyvät sosiaalisissa kontakteissa edelleen. Jokainen tulkitsee ympäröivää sosiaalista maailmaa oman henkilöhistoriansa kautta. (Kujala 2013, 15, 21; Rauhala 2014, 44-45.) Dialogisessa prosessissa tärkeintä on vastavuoroisuus, vertaisoppiminen sekä subjektiivisten näkemysten ja perspektiivien rikastuminen yhteisessä prosessissa (Koskimies ym. 2012, 52).

Ikääntyvässä yhteiskunnassa osallisuus on turvattava laajasti, ikääntyneiden moninaisuus huomioiden. On turvattava kulttuurinen tasa-arvo ja osallistuminen. Erilaisten kulttuuriaktiiviteettien kautta ikäihmiset tulevat ”näkyviksi”. Yhteiskunnassa onkin vahva tilaus ”näkyväksi tulemiselle”, sillä se muokkaa asenteita ja murtaa myyttejä sekä stereotypioita. (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011, 9-10.)

6 TAITEESTA TAITEEN KOKEMUKSEEN JA MERKITYKSEEN

Taide -termi liitetään suomen kielessä usein elitismiin sekä tiettyihin sosiokulttuurisiin viitekehyksiin. Taiteellinen toiminta ja taidekasvatus nähdään useissa kansainvälisissä tutkimuksissa sosiaalisina ja kriittisinä käytäntöinä, joiden avulla voidaan tehdä näkyväksi sosiaalisten erojen rakentumista yhteiskunnassa sekä edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja yhdenvertaista osallistumista. (Westerlund ym. 2016, 2.)

Taide on monimerkityksinen ja avoin inhimillisen elämän ilmiö, joka avaa vaihtoehtoisia näkökulmia maailman ja inhimillisen kokemuksen tulkintaan. Taide täydentää, kyseenalaistaa ja haastaa olemassa olevaa tietoa sekä käsityksiä todellisuudesta. (Anttila ym. 2011, 5.) Suhtautumista taiteeseen määrittää vahvasti se, että taide –sanalla on monta merkitystä ja sillä voidaan viitata moniin asioihin. Sitä voi käyttää myös adjektiivina kuvaamaan jonkin asian olevan ”niin hyvä, että se on jo taidetta”. Taide on oma kategoriansa inhimillisen kulttuurin sisällä eikä se ole suljettu määritelmä, vaan määrittäytyy jokaisessa kulttuurissa ja ajassa omalla tavallaan. (Väisänen 2017, 7.)

Kuvataide on väline, johon liittyy myös sanoma. Taiteilija maalaa oman aikansa silmin elinpiirissään. Kaikki taide on ollut omana aikanaan nykytaidetta ja rajoja rikkomalla niin kauhistuttanut kuin vihastuttanut. Jokainen katsoja näkee myös oman aikansa silmin. Itselle luotu ajatus taiteesta joutuu koetukselle, kun joku taiteilija osoittaa teoksellaan, ettei taide ollutkaan sitä, mitä luultiin. Toisaalta, ajan kuluessa voidaan ikään kuin ”nähdä enemmän”, koska tiedetään enemmän. (Väisänen 2017, 7, 10, 115.) Malmivirta kirjoittaa väitöstutkimuksessaan (2011a, 100) Albersiin (1985) viitaten taiteen erityispiirteen olevan siinä, että teoksia luodaan vuorovaikutuksen tarkoituksessa. Taiteessa arvoja, merkityksiä, mielikuvia ja asennoitumistapoja välittyy toiselle. Taideteos on viesti, jolla taiteilija siirtää mielensä sisäistä ainesta katsojan mieleen koettavaksi.

6.1 Taidekasvatus

Taidekasvatus pyrkii avaamaan ilmaisemisen, tunnistamisen ja ajattelemisen mahdollisuuksia. Se ei tähtää valmiiksi ajattelun saavuttamiseen. (Varto 2001, 7.) Taidekasvatuksen käytäntöjä ovat kaikki, joissa opetetaan toimimaan taiteen

menetelmin ja arvioidaan toiminnan sattuvuutta sekä tuloksia (Varto 2011, 22). Taidekasvatuksessa taiteen erityinen suhde maailmaan ja kokemukseen olisi saatava selkeämmin esille. Kyse on taiteellisen ajattelemisen taidosta, jonka perustana on ihmisen kokemus ja sen mahdollistama yhteys toisiin ihmisiin. (Varto 2009, 43.)

Pusa toteaa eläkkeellä olevien ihmisten suhteen taiteeseen olevan taidekasvatuksen näkökulmasta melko tutkimatonta aluetta. Hän haastaa pohtimaan taidekasvatukselle asetettavia tavoitteita ja niiden rajoittavaa vaikutusta erilaisissa viitekehyksissä. Ikäsegmentoitunut, kategorisoiva ja institutionalisoiva yhteiskuntajärjestys olisi asetettava kyseenalaiseksi monialaisen tutkimus- ja kehitystyön kautta. Kun taidetta ei valjasteta palvelemaan jotain tiettyä tavoitetta yhteiskunnassa, sen luontainen päämäärättömyys, ennalta arvaamattomuus ja aistisuus saavat tilaa. Taidekasvatus tukee motivaatiota tunnustaessaan oppijan yksittäisyyden ja moninaisuuden. (Pusa 2012, 8, 11, 221.)

Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO korostaa taidekasvatuksen merkitystä ratkaistaessa tämän päivän kulttuurisia ja sosiaalisia haasteita. Taidekasvatuksen käytäntöjä ja periaatteita suositellaan kaikenikäisille yhtenä elinikäisen oppimisen muotona. (Seoul Agenda 2010, 2; Westerlund ym. 2016, 2.)

6.2 Taidepedagogiikka

Pedagogiikka –käsite sisältää ohjaamisen tai opettamisen intention. Taiteella itsellään ei kyseistä intentiota ole, se välittyy ihmisen toiminnan kautta. Taidepedagogiikka edellyttää taiteen läsnäolon lisäksi ihmisten välistä vuorovaikutusta, pyrkimyksenä vaikuttaa toiseen ihmiseen. Se on käytännön toimintaa sekä tiedon- ja tieteenala, joka tutkii ja kehittää näitä käytäntöjä. Akateemisena tieteenalana taidepedagogiikka tutkii ihmisten välistä vuorovaikutusta sekä inhimillistä kokemusta ja merkityksenantoa opetus- ja oppimistilanteissa, joissa taide on jollain tavalla läsnä. (Anttila ym. 2011, 6-7.)

Löytönen ja Sava (2011, 102, 109, 111) pohtivat kirjoituksessaan, voisiko taidepedagogiikkaa ymmärtää dialogisena tapahtumisen tilana, jossa yhdessä toisen tai toisten kanssa luodaan ja tulkitaan ymmärrystä maailmasta, itsestä ja toisista monimerkityksellisesti sekä kielen, että taiteen keinoin? He kirjoittavat, miten taide ja tunteet liittyvät läheisesti toisiinsa ja että taide on varmasti yksi herkimmistä ja hienovaraisimmista keinoista tavoittaa tunnekokemukset. He pitävätkin pedagogisesti

tärkeänä, että taide – sen tekeminen tai vastaanottamalla kokeminen – elävöittää tunteet liikkeelle tai toimii tunteiden näkyväksi tekemisen välineenä.

John Deweylle kokemus ei tarkoittanut aistien kautta kerääntyvää vaikutelmien varastoa vaan jatkuvaa vuorovaikutusta aktiivisen elävän olennon ja dynaamisen elinympäristön välillä. Sekä ajattelu että toiminta edellyttävät aikatietoisuutta: kokemus saa merkitystä suhteessa menneeseen, nykyiseen ja tulevaan. Näin kokemukseen sisältyy myös eettinen, hyvää elämää luova ulottuvuus. Kokemus on pohjimmiltaan aktiivista merkityksenantoa sosiaalisessa yhteydessä. (Westerlund & Väkevä 2011, 38-39.)

Deweyn hahmottama taidepedagogiikka on yhteiskunnallisena käytäntönä enemmän kuin taiteen sosiaalisten merkitysyhteyksien osoittamista. Se on tapa osoittaa, miten voimme löytää itsemme eheinä yhteiskunnallisina olentoina kommunikaatiossa, joka on luonteeltaan enemmän kokemuksen kuin tiedon ja taidon jakamista. Nimenomaan kulttuurisessa vuorovaikutuksessa osallistumme taiteeseen yhteiskunnallisina olentoina. Deweylaisesta näkökulmasta taidepedagogiikka näyttäytyy jokapäiväiseen kokemukseen kätkeytyvien esteettisten momenttien merkityksen julkituomisena, missä klassiset taideteokset voivat toimia tienviittoina. Deweylle taideteos olikin kokemus, jota taideobjekti välittää tullessaan tulkituksi sosiaalisen elämän rakennusaineena. (Westerlund & Väkevä 2011, 51-52.)

6.3 Taide kokemuksena

Anttila (2011, 166) toteaa, että suuri osa kokemuksista jää merkitykseltään epäselväksi ja hämäräksi. Kaikkea koettua ei koskaan kyetä käsittelemään, nimeämään tai jäsentämään eikä kaikkia uusia kokemuksia kyetä liittämään aiemmin luotuun merkitysten maailmaan. Taidossa voidaan kuitenkin kehittyä. Anttilan näkemyksessä eräs taiteen merkitys piileekin siinä, että se auttaa jäsentämään ja tulkitsemaan kokemuksia, antamaan niille merkityksiä sekä välittämään koettua toisille ihmisille.

Taiteen tieto syntyy kohtaamisissa avaten todellisuuden rikkaana ja merkityksellisenä, vaikka se on muuttuvaa, häilyvää ja moniselitteistä. Se avaa mahdollisuuden ymmärtää, että omia tai toisten kokemuksia sekä maailmaa voi tulkita monin eri tavoin eikä ole olemassa lopullista totuutta. Kaikkea ei voi ymmärtää, selittää eikä pukea sanoiksi. Kohtaaminen tuo toiseuden kokemuksen osaksi itseä. Toiseudelle avauduttaessa otetaan riski, mutta samalla avautuu myös mahdollisuus ymmärtää enemmän, oppia.

Olennaista on, miten ihminen avautuu kohtaamaan taiteen ja toisen ihmisen. (Anttila 2011, 170-171.)

John Dewey esittää, että taide tulisi kytkeä kiinteästi ihmisten arkisiin kokemuksiin ja erityisesti käsittää, mitä taideteosten tuottamat esteettiset kokemukset ovat. Hänen mukaansa ne ovat voimakkaita täyttymyksen hetkiä, jolloin tiedostaen tai tiedostamatta, koetaan ponnistelujen tulleen päätökseen uudenlaisen ympäristösuhteen kautta. Hän käsittää esteettisyyden kiinteäksi osaksi ihmisen ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen luontaista rytmiä. Siinä tasapaino kadotetaan aika ajoin ja joudutaan etsimään uudenlaista suhdetta ympäristöön. (Alhainen 2014, 181-182.)

Rauhalan mukaan olisi taidekasvatuksen edistämisen kannalta hyödyllistä yrittää selvittää paremmin niin taiteen olemusta kuin sitä, miten se voi vaikuttaa (Rauhala 2014, 193). Deweyn mukaan taiteilijan luoma teos on välttämätön edellytys taiteelle, mutta tiettyssä mielessä vain puolet siitä. Toinen puoli on teosta havainnoivan yksilön oma taidekokemus. Taideteos toimii objektina, jonka sisältämät ainekset synnyttävät havainnoijassa hänen oman ainutlaatuisen kokemuksensa maailmasta. Havainnoijan läpikäymät kokemukset vertautuvat taiteilijan kokemuksiin. Hänen täytyy luoda teoksesta oma kokemuksensa järjestämällä kokonaisuuden osatekijät samalla tavalla kuin taiteilijan, sillä ellei teosta luo uudelleen, sitä ei havaitse taideteoksena. Havainnoijan on siis taiteilijan tavoin osallistuttava taiteen tekemiseen. Taide niin elävöittää vanhoja kokemuksiamme kuin uudistaa niihin sisältyviä merkityksiä sekä laajentaa kokemusta uusille ja vieraille alueille. Kyseessä on aina havainnoijan ainutkertainen luova prosessi, eikä se esiinny samanlaisena kenellekään toiselle. (Alhainen 2014, 187-190; Rauhala 2014, 194-195.)

Malmivirran väitöskirjatutkimuksen (2011) tarkoituksena oli kehittää ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman taide- ja ilmaisuaineiden opetusta, erityisesti sosiaalialalle soveltuvaa taidepedagogiikkaa. Malmivirta kuvaa opetuksen ja oppimisen prosessia metaforamaisesti virtaavaksi vedeksi. Taiteellisen toiminnan harjoituksissa sekä sosiaalialan asiakastyöharjoitusten tilanteissa on aina jotakin avoimuutta vaativaa, uutta ja ennakoimatonta. Malmivirta kiinnitti taide- ja ilmaisuaineiden opetuksen postmoderniin taidekasvatukseen, joka pohjautui pragmatistiseen estetiikkaan sekä deweylaiseen pragmatistiseen taidekasvatukseen, jonka avulla oli mahdollista tukea niin persoonallista kuin ammatillista kasvua. (Malmivirta 2011a, 85, 261-262, 269.)

Opiskelijoiden oli mahdollista ylittää maailmansa totutut rajat ja tavoittaa omassa historiassaan jotakin uutta niin tutkivan ja merkityksiä purkavan kuin selkiyttävän ja siltä pohjalta uudelleen rakentavan taiteellisen toiminnan avulla. Osoittautui, että opiskelijat vahvistivat taideaineiden opintojaksoilla oppimiskokemusten ja niihin suunnatun reflektiivisen katseen avulla sosiaalipedagogista ja sosiokulttuurista osaamistaan. Malmivirta päätyikin tutkimustulosten perusteella ajatukseen: ”taide toimii siltana sosionomiopiskelijan persoonalliselle ja ammatilliselle kasvulle.” (Malmivirta 2011a, 9.)

Erkkilän (2012) väitöskirjatutkimus kohdentui koulumaailmaan ja taidekasvatuksen mahdollisuuksiin avata uusia taiteellisen tuottamisen mahdollisuuksia opettajan ja oppilaiden vuorovaikutuksen kautta. Tutkimusprosessi herätti hänessä kysymyksiä eri-ikäisten ihmisten välisestä vuoropuhelusta sekä siitä, miten ajallemme on tyypillistä erottaa ihmisten eri ikäkaudet toisistaan myös kulttuurin ja taiteen tarjonnan, tuottamisen sekä kuluttamisen suhteen. Erkkilälle vahvistui tutkimuksen kuluessa käsitys siitä, että ihmiset kertovat enemmän tai vähemmän samaa tarinaa yhä uudelleen ja uudelleen. Ovia avautui ”ennen suljettuina olleisiin huoneisiin”, kun ihmiset asettivat teoksensa yhteiseen keskusteluun toisten teosten kanssa. Teosten rooli subjektina ohjasi näkemään uusia ja erilaisia tapoja kokea maailma. (Erkkilä 2012, 9, 168, 173.)

6.4 Taiteen merkitys terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta

Pusa (2012) tarkasteli väitöskirjatutkimuksessaan taiteen ja vanhuuden välisiä merkityssuhteita. Hänen haastatteluaineistossaan taidetta kuvattiin terapeutiksi mahdollisuudeksi kasvaa ihmisenä. Taiteen terapeuttisuus ja hoitava ulottuvuus tuli esiin ihmistä kokonaisuutena koskettavana. Se näyttäytyi itsetutkiskeluna, uusien asioiden oppimisena itsestä sekä itseen ja maailmaan suhtautumisen muokkautumisena. Taide tarjoaa mahdollisuuden nähdä tulleiselle, vuorovaikutukselle ja yhteiskunnalliselle vaikuttamiselle. Se myös paljastaa ajatuksia. Yllätetyksi tuleminen saattaa saada naurahtamaan, kauhistelemaan tai lumoutumaan ennen kuin normien mukainen käytös kytkeytyy päälle. Tällainen hetki voi olla arvokas, sen ansiosta saatetaan tajuta, mitä ajatellaan tai mitä tulisi ajatella. (Pusa 2012, 8, 56, 199.)

Strandman-Suontausta (2013) liikkui väitöstutkimuksessaan kulttuuri- ja taidealan sekä sosiaali- ja terveysalan yhteisellä alueella, kutsuen sitä rajapinnaksi ja toisaalta sillanrakennustyömaaksi. Hän piti tutkimuksessaan kuvataidepalvelun saavutettavuutta ja tasa-arvoa tärkeänä ja tavoitteena oli luoda uutta tietoa kuvataiteen mahdollisuuksista

ja muodoista olla läsnä sosiaali- ja terveystoimen arjessa. Strandman-Suontausta näki kulttuurin niin inhimillisen elämän perustarpeena kuin osana kulttuurimarkkinoita sekä palvelutuotantonakin. Taidekokemuksen osalta hän nojautui tutkimuksessaan pragmatistiseen, erityisesti Deweyn kokemusta, aktiivista toimintaa ja vuorovaikutusta korostavaan teoriaan. (Strandman-Suontausta 2013, 11, 17-18, 27, 36, 43.)

Strandman-Suontausta aineistossa tuntemuksia kuvattiin sanoin virkistys, ilo, kauneus, mielihyvä, elämys, ihailu, henkinen ravinto ja lepo. Taiteen todettiin puhuttelevan, piristävän, rentouttavan sekä tuovan uusia ajatuksia, mutta myös herättävän surua, pelkoa sekä vastenmielisyyttä. Aineistosta löytyi neljä merkitykselliseksi koettua asiaa: 1) Taide synnytti kokemuksia ja elämyksiä, se 2) herätti erilaisia tunne- ja aistielämyksiä sekä 3) synnytti erilaisia mielikuvia, siirtymisiä kuvitteellisiin paikkoihin, tilanteisiin ja aikaan. Niin paluuta menneisyyteen kuin myös tulevaisuuteen kohdistuvia odotuksia ja 4) taideteokset aktivoivat toimintaan. (Strandman-Suontausta 2013, 134, 137, 142.)

Noice ym. (2013) selvittivät aiempien tutkimusten perusteella aktiivisen taiteisiin osallistumisen vaikutuksia terveeseen ikääntymiseen yli 60 -vuotiailla, ei muistisairautta sairastavilla ihmisillä. Tutkimukset koskivat tanssia, luovaa kirjoittamista, musiikkia, teatteria sekä kuvataiteita ja osallistumisella tarkoitettiin enemmän tekemistä kuin havainnointia. 31 tutkimuksen pohjalta osoittautui hämmäntävän positiivisia tuloksia koskien elämänlaatua, niin tiedollisella kuin tunnetasolla. Taiteen tekemisen selkeä hyöty osoittautui perustuvan sen luontaiseen miellyttävään ja motivoivaan luonteeseen, ryhmäohjaukseen olennaisesti kuuluvaan sosiaaliseen tukeen sekä osallistumisen monipuolisuuteen. (Noice ym. 2013, 741, 751.)

Malmivirta (2017, 55-56) selvitti taiteen ikäihmisille tuottamia hyvinvointivaikutuksia 49 artikkelin perusteella. Aktiivinen osallistuminen tavoitteelliseen ja riittävän haasteelliseen toimintaan osoittautui kognitiivista toimintakykyä edistäväksi. Erilaisten taidemuotojen moniaistisesti herättelemät tekemisen ja vastaanottamisen muodot aikaansaavat keskittymisen ja oppimisen prosesseja, joilla vaikuttaisi olevan yhteyttä elämänhallintaan sekä kykyyn elää pidempään itsenäisesti. Itselle mieleinen taiteen muoto, tekemisen haasteellisuus sekä totuttujen rajojen rikkominen erityisesti sellaisessa sosiaalisessa ympäristössä, jossa osallistuminen on helppoa, osoittautui merkitykselliseksi.

6.5 Kulttuurigeragogiikka

Kulttuurisessa aikuiskasvatuksessa korostuu elinikäisen oppimisen kasvava merkitys. Kulttuuripedagogiikan tehtävä on tukea ihmisiä persoonallisuutensa kehityksessä sosiaalisia, viestinnällisiä ja luovia taitoja vahvistaen. (Groote de 2016, 43.) Gerontologia on vanhenemista ja vanhuutta tutkiva tieteenala (Heikkinen, E. 2010, 16). Geragogiikka tutkii vanhenevien ihmisten oppimis- ja kehitysprosesseja niin tieteessä kuin käytännössä, gerontologian ja aikuiskasvatuksen oppeja yhdistäen (Groote de 2016, 41). Kulttuurigeragogiikka on tieteenala, jossa yhdistyvät kulttuuripedagogiikka, gerontologia sekä geragogiikka. Sen päämäärä on laadukas kulttuurinen sivistystarjonta, joka huomioi ikääntyvien elämäkerran ja elinolot sekä heidän erityiset oppimistapansa. (Fricke & Hartogh 2016, 10.) Kulttuurigeragogiikan keskiössä ei ole ikääntyvä ihminen tai kulttuuri vaan ikääntyvän ihmisen suhde kulttuuriin. Kulttuurigeragogiikan myötävaikutus ikääntyvien kulttuuriseen sivistykseen ja osallisuuteen voi mahdollistua vain tieteen ja käytännön kohdatessa. (Groote de & Hartogh 2016, 21-22.)

Taiteen lisääntyneellä käytöllä terveyden ja hyvinvoinnin alueilla on edistetty mahdollisuuksia osallistua ja toimia yhdenvertaisina yhteiskunnassa. Tutkimuksissa on saatu positiivisia tuloksia ennen kaikkea pitkäaikaissairauksien hoidossa, niin osana kuntoutusta kuin tukemassa arjessa pärjäämistä. Sosiaali- ja terveysalan yhteistyössä toteutettu taidetoiminta on mahdollistanut osallistumisen monille, joita taidepalvelut eivät ole saavuttaneet tai jotka ovat kokeneet ulkopuolisuutta ja syrjintää valtavirran taideinstituutioissa. Yhteistyössä toteutetussa toiminnassa hoitoalan, museoiden ja gallerioiden välillä on todettu esimerkiksi esinelähtöisen muistelun kohentaneen ikääntyneiden mielialaa. Taide on tarjonnut toisenlaista näkökulmaa teknis -rationaaliseen ja biolääketieteen sävyttämään terveydenhuoltoalan ihmiskuvaan. (Westerlund ym. 2016, 6-8.)

Kulttuurigeragogisessa tutkimuksessa on tärkeää, että seurataan yhteiskunnallista keskustelua ja pohditaan eettisiä kysymyksiä sekä selvitetään ikääntyvien tarpeita ja kiinnostuksen kohteita. Käytännön toimijoiden tulee varmistaa aloitettujen tutkimusten kokemuseräinen sopivuus ja reflektoida työtä itsekriittisesti. On varmistettava, että ei huomioida vain onnistunutta käytäntöä vaan myös epäonnistuneita asioita tarkastellaan niiden syitä pohtien. (Groote de & Hartogh 2016, 28, 31.)

7 MUISTISAIRAUS

Suomi toteuttaa kansallisella muistiohjelmalla Euroopan parlamentin kannanottoa muistisairauksien ehkäisystä ja sairastuneiden elämänlaadun parantamisesta. Muistiystävällistä Suomea rakennetaan aivoterveysten edistämiseen ja muistioireiden tunnistamiseen keskittyen, sillä muistisairaudet ovat merkittäviä kansanterveydellisiä ja –taloudellisia haasteita. Sairastuneille tarjotaan asianmukaista hoitoa, huolenpitoa, kuntoutusta sekä tukea arvokasta elämää elääkseen. (Kansallinen muistiohjelma 2012, 7, 8.) Muistiohjelman toimeenpano on kytketty sosiaali- ja terveysministeriön muuhun ohjaukseen ja jo aiemmin aloitettujen ohjelmien toimeenpanoon (Finne-Soveri 2015, 10).

Muisti- ja tiedonkäsittelytaidot ovat edellytys oppimiselle, työkyvylle sekä itsenäiselle elämälle ja vaikuttavat hyvinvointiin lapsuudesta vanhuuteen. Aivojen terveyttä edistää niiden käyttö, fyysinen ja sosiaalinen aktiivisuus sekä terveet elämäntavat. (Kansallinen muistiohjelma 2012, 9.) Eri vaiheissa muistisairautta kuntoutus voi olla toimintakykyä parantavaa, ylläpitävää tai useimmin sen heikkenemistä hidastavaa. Tavoitteena on itsenäisyyden ja integriteetin, elämänhallinnan, toimintakyvyn sekä hyvinvoinnin optimointi. Laaja-alaisena lähestymistapana kuntoutus kohdentuu niin fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen kuin kognitiiviseen toimintakykyyn. (Laatusuositus 2013, 65.)

Sairastuneiden hyvinvointia heikentävät itse sairauksien lisäksi niihin liittyvät kielteiset ja syrjivät asenteet. Asenneilmapiirin muutos on tärkeää, jotta sairastuneet voivat olla yhteiskunnan tasavertaisia jäseniä ja elää mielekästä elämää. Kolmannen sektorin tehtävä on luoda muistisairaille ja heidän läheisilleen mahdollisuuksia mielekkääseen tekemiseen, vertaistukeen sekä tiedon saantiin yhdessä kuntien ja kuntayhtymien kanssa. (Kansallinen muistiohjelma 2012, 10-11.) Asenneilmapiirin muuttamiseksi Muistiliitossa tehdään työtä kampanjaviikkojen, osallisuutta ja oikeuksia koskevien materiaalien sekä hyvien käytäntöjen kokoamisen kautta (Finne-Soveri 2015, 14).

7.1 Muistiliitto

Muistiliitto on muistisairaiden ihmisten ja heidän läheistensä kansanterveys-, potilas- ja edunvalvontajärjestö, jonka tarkoitus on edistää kohderyhmän elämänlaadun ja hyvinvoinnin yleisiä edellytyksiä. Toimintaa ohjaavat arvot ja eettinen perusta

muodostuvat luotettavuudesta, inhimillisyydestä, tavoitteellisuudesta, yhteisöllisyydestä, osallisuudesta sekä edelläkäviyydestä ja innostuneisuudesta. (Muistiliitto 2018.)

Muistiliiton ihmiskäsitys pohjaa humanistis -holistiseen ihmiskäsitykseen: jokainen ihminen on yksilönä arvokas ja jokaisella on niin fyysisiä, psyykkisiä, sosiaalisia kuin kognitiivisiakin voimavaroja. Arvokkuus ei vähene muistisairauden seurauksena. (Muistiliitto 2017.) Muistiliiton ihmiskäsitys on muotoutunut pikkuhiljaa, ajan ja työn myötä. Sen sisältöä on pohdittu monissa ryhmissä ja Muistiliiton hallitus on hyväksynyt sen. Ajattelu ihmisestä kokonaisvaltaisesti arvokkaana yksilönä, jolla on monipuolisia voimavaroja ja kykyjä, on muotoutunut sitä kautta, että muistisairaita ihmisiä pyritään niputtamaan samankaltaiseksi ryhmäksi. Muistisairaudet ovat kuitenkin erilaisia, kuten sairastuneiden ihmisten persoonat. Muistiliiton keskeinen tehtävä on poistaa stigmoja sairastuneiden ihmisten ympäriltä. Näistä esimerkki on kyvyttömyys –stigma, joka muistisairaisiin ihmisiin usein yhdistetään. (Tamminen, A. Järjestöjohtaja, Muistiliitto ry. Henkilökohtainen tiedonanto 9.11.2017.) Tämä kehittämisprojekti nojaa Deweyn, Rauhalan ja Muistiliiton ihmiskäsityksen mukaisesti holistiseen ihmiskäsitykseen.

7.2 Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsi

Varsinais-Suomen Muistiyhdistys ry toimii valtakunnallisen Muistiliiton paikallisyhdistyksenä linjaten toimintaansa Muistiliiton strategian ja painopistealueiden mukaan. Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsi on asiantuntija- ja tukikeskus, joka on osa Muistiliiton valtakunnallista Muistiluotsiverkosto -ohjelmaa. Varsinais-Suomen Muistiyhdistys ry hallinnoi Varsinais-Suomen ja Satakunnan maakuntien alueella toimivaa Muistiluotsia. (Varsinais-Suomen Muistiyhdistys ry 2017, 4, 13.)

Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsin kuntoutusryhmän toiminta on alkanut vuosina 2004-2007 toteutetun Elämää ensitiedon jälkeen –projektin myötä. Ryhmä oli alkuun nimeltään dementoituvien ryhmä. Jäsenillä on alusta alkaen ollut, virikkeelliseksi kutsutuissa ryhmätapaamisissa, mahdollisuus olla yksilöllisiä persoonia, oma itsensä. Ryhmään osallistuminen on suunnattu henkilöille, jotka eivät ole perinteisten avohuollon palveluiden piirissä ja siihen saa osallistua niin kauan, kuin henkilö itse haluaa ja/tai jaksaa. (Heikkilä 2007, 27-28.)

8 MUSEOYMPÄRISTÖSTÄ SOVELLETUKSI TAIDEPEDAGOGISEKSI SUUNNITELMAKSI

Museoiden kehitys voidaan jakaa kolmeen jaksoon. Elitismi leimasi museotyötä ja museoiden käyttöä 1900 -luvun alkuvuosikymmeniin asti. Museoiden tehtäväksi nähtiin kokoelmien kartuttaminen sekä kansallistunteen ja kansallisten arvojen vahvistaminen. 1900 -luvun alkuvuosikymmenten jälkeen tiedon siirtäminen sukupolvelta toiselle lisättiin museoiden tehtäviin. Museo alettiin nähdä koulujärjestelmän täydentäjänä ja kaikkia kansalaisia yleissivistävänä organisaationa. Nykykehityssuunnassa rooli painottuu yhteiskunnallisiin tehtäviin. Koulutusyhteistyön lisäksi museoilta odotetaan yhä suurempaa panosta terveyden ja hyvinvoinnin, esimerkiksi jatkuvasti kasvavan senioriväestön tietojen, taitojen ja vireyden, ylläpitoon. (Levä ym. 2012, 10.) Museoilla on mahdollisuus kehittää ikääntyville suunnattua toimintaa tiedonvälittämisen painopisteestä kohti tarjontaa, jossa oman elämän merkityksellisyys on keskipisteessä (Gajek 2016, 399).

8.1 Museoympäristön merkitys terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta

Goulding (2012) tutki, millaista hyötyä taidegalleriavierailuista on yli 64 -vuotiaille henkilöille. Vaikka tarkoitus ei ollut ”kouluttaa” osallistujia, ilmeni tuloksissa vahva näyttö elinikäisestä oppimisesta. Taiteella oli voima johdattaa keskustelemaan, mikä koettiin innostavana ja haastavana. Osa kritisoi näyttelyjen tulkintoja, osa suhteutti taidetta omaan elämäkokemukseensa ja osa käytti herätettä luovaan kirjoittamiseen. Taidegalleriavierailut virkistivät älyllisesti ja sosiaalisesta kanssakäynnistä nautittiin. Opittua tietoa annettiin myös eteenpäin lapsenlapsille, tuntien osallisuuden tunnetta yhteiskuntaan. Erityisesti syrjäytyneet ja vammautuneet osallistujat kokivat vierailut korvaamattomiksi ja vaikuttaviksi psyykkiseen hyvinvointiin. Vaikka osallistujat eivät olisi pitäneetkään taiteesta he kuitenkin arvostivat käyntiä kokemuksena ja pitivät teoksista keskustelemisesta ryhmässä. (Goulding 2012a, 215, 225.)

Goulding (2012) tutki osana edellä kuvattua tutkimusta myös, miten nykytaide voi myötävaikuttaa yli 64 -vuotiaiden kulttuuri- ja sosiaalipääoman kehittymiseen. Nykytaidemuseokierroksille osallistuneita haastateltiin osallistumisen vaikutuksesta omakohtaiseen hyvinvoinnin tunteeseen. Osoittautui, että välitön mieleen jääneiden

elämysten muistelu edisti muutoksia osallistujien sosiaalisessa ja kulttuurisessa pääomassa. Erilaisia sosiaalisia suhteita muodostui toisia osallistujia, ryhmän ohjaajaa sekä museon henkilökuntaa ja tutkimuksen tekijöitä kohtaan. (Goulding 2012b, 1009.)

MacPherson ym. (2009) tutkivat muistisairautta sairastavien ihmisten taideteoksia koskevien keskustelujen vaikutuksia. Tarkoituksena oli selvittää, voidaanko muistisairaita osallistaa aktiviteetteihin, jotka ovat suunnattuja korkeammalle tiedolliselle tasolle, kuin heille kohderyhmänä yleensä tarjotaan. Osallistujat innostuivat, saivat itseluottamusta ja kykenivät keskustelemaan teoksista sosiaalisen vuorovaikutteisesti. Vaikka näyttöä pysyvistä vaikutuksista ei saatu, kaikki toivoivat ohjelman jatkuvan. Erään hoitajan lause: ”sinä teet sen hetkeä varten” sisältää sanoman aktiviteetin hyödyllisyydestä, vaikka hyöty jäisi vain hetkelliseksi. (MacPherson ym. 2009, 744, 745.)

Eekelaar ym. (2012) järjestivät muistisairaille ihmisille omaisineen kolmen viikon ajan 90 minuuttisia museovierailuja, joissa ensimmäiset 30 minuuttia katsottiin taideteoksia ja tunti vietettiin taidetta tehden. Osallistujia kannustettiin tekemään haluamaansa taidetta ja heillä oli mahdollisuus katsoa lisää taidekuvia vapaaseen keskusteluun kannustavassa ilmapiirissä. Museovierailuja edelsi sekä niitä seurasi haastattelut. Tutkimuksessa selvitettiin, miten vierailut vaikuttivat tapahtumamuistiin sekä puheen sujuvuuteen. Osoittautui, että tapahtumamuisti vahvistui ja pysyi ylläpidettynä neljän viikon kuluttua seuranneeseen jälkihaastatteluun asti. Puheen sujuvuus lisääntyi taidegalleriassa vain hetkellisesti. Omaiset kuvasivat muistisairailta mielialan kohenemista, itseluottamuksen lisääntymistä sekä eristäytyneisyyden vähenemistä. (Eekelaar ym. 2012, 262, 264, 269.)

Flatt ym. (2015) järjestivät muistisairauden varhaisessa vaiheessa oleville ihmisille omaisineen kertaluontoisia vierailuja Andy Warhol -museossa. Museovierailut alkoivat tunnin opastetulla kierroksella, jota seurasi kaksituntinen taiteen tekeminen. Lopuksi suoritettiin haastattelut. Osoittautui, että kolmituntinen museovierailu tarjosi osallistujille mahdollisuuden sosiaalistumiselle, luovuudelle, oppimiselle ja nautinnolle. Taidemuseo voi tarjota suojatun tilan, jossa sairaus jää taustalle, taiteen ja toisten ihmisten kanssa käytävän kanssakäynnin noustessa keskiöön. (Flatt ym. 2015, 380-389.)

Camic ym. (2014) huomioivat myös hoitajan taakan tutkiessaan kahdeksan viikkoa kestäneen taidegalleriavierailusarjan vaikutusta muistisairaiden ihmisten sosiaaliseen osallisuuteen, elämänlaatuun ja päivittäisiin toimiin. Tutkimuksessa olivat mukana perinteisen taiteen sekä nykyaikaisen taiteen galleriat. Kaksituntiset museovierailut jakautuivat

tunnin taiteen katseluun ja tunnin taiteen tekemiseen. Tuloksissa gallerioiden välillä ei tullut esiin merkittävää eroa eikä hoitajan taakan suhteen havaittu juurikaan muutosta. Molemmissa gallerioissa havaittiin positiivista vaikutusta hyvinvoinnin alueella: sosiaalisuuden kokemuksessa ja muistisairautta sairastavien itseilmaisemana tiedollisten kykyjen paranemisessa sekä elämänlaadussa. (Camic ym. 2014, 161, 163.)

Camic ym. (2016) toteuttivat kahden tunnin taidegalleriavierailuja (1 h taiteen katselua ja 1 h itse tekemistä) kahdeksan viikon periodilla muistisairaille ihmisille omaisineen. Tulokset olivat aiempien tutkimusten suuntaisia, mutta koska kohdegalleriat olivat samaan aikaan avoinna muillekin ihmisille, tuli esiin uudenlaisia hyötyjä. Muu yleisö otti osaa keskusteluihin, häivyttäen eroja ja luoden normaaliutta. Yksi opas kuvasi tilanteessa selkeää sairauden stigman poistumista. Galleriavierailuilla myös opittiin ennakkoluulottomasti. Yksi omainen kiteytti asian näin: ”Vaikka muisti ei ole niin hyvä, kuin se voisi olla, elämä ei ole pelkkää muistelua. ... Se on ero tämänkaltaisen toiminnan kohdalla, koska tunnet, että se on eteenpäin katsomista, se on oppimista.” (Camic ym. 2016, 1033, 1036.)

Young ym. (2016) perehtyivät muistisairaille suunnattujen aktiviteettien tiedolliseen vaikuttavuuteen kirjallisuuden, esittävän taiteen sekä kuvataiteen alojen tutkimuksien pohjalta. Kaikissa tutkimuksissa nousi esiin taidepohjaisten aktiviteettien positiivinen vaikutus. Tiedollisissa prosesseissa se kohdistui erityisesti tarkkaavaisuuteen. Aktiviteetit kannustivat muisteluun, lisääntyneeseen vuorovaikutukseen sekä luovaan toimintaan. Taiteen tekeminen ylläpiti mielenkiintoa ja keskustelua taideteoksista sekä muista aiheista. Taiteen katsominen kasvatti keskustelua, huomiointia sekä piristi muistia. Tutkimuksissa, joissa yhdistyivät taiteen katsominen ja tekeminen toivat esiin vastaavat vaikutukset muistiin ja keskustelukykyyhin, erityisesti puheen sujuvuuteen. Kuvataide lisäsi oppimista ja älyllistä piristymistä. (Young ym. 2016, 337, 348.)

Koska taidelähtöisistä interventioista aiheutuu muistisairaille ihmisille omaisineen tutkitusti hyvinvoinnin hyötyä tutkivat Tyack ym. (2017), voidaanko toimintaa mahdollistaa myös tablettitietokoneella. Kuvataiteen katsomista varten tabletteihin asennettiin taidesovellusohjelma, joka sisälsi yli 100 kuvaa: esineitä, taideteoksia ja valokuvia. Tutkittavat käyttivät tabletteja omissa kodeissaan kahden viikon ajanjaksolla. Sovelluksen tehtävät sekä kysymykset ohjasivat toimintaa. Hyvinvoinnissa havaittiin positiivista muutosta niin jokaisen käyttökerran lopussa kuin käyttökertojen lisääntyessä. Hyvinvoinnin kohenemista havaittiin tiedollisella, käyttäytymisen, tunteiden sekä ihmissuhteiden alueella. Vaikka muistelua ja älyllistä virkistymistä ei tarkoituksellisesti

tavoiteltu, molemmat ilmiöt tapahtuivat spontaanisti kuvien katselun aikana. Yksi osallistuja muisti asian, jota hänen omaisensa ei vielä tiennyt ja yksi osallistuja otti uudelleen puhelimen käyttöön. Sovellus antoi pareille uudenlaisen jaetun aktiviteetin. Omaiset kertoivat nauttivansa nähdessään taiteen katsomisen kiehtovan puolisoaan. (Tyack ym. 2017, 864-894.)

8.2 Museotoimintamalli

Edellä kuvatuissa tutkimuksissa mainittiin erilaisia toimintamalleja museovierailujen mahdollistamiseksi. Avara museo – kehittyvä oppimisympäristö aikuisille -hanke oli uudenlainen avaus museopedagogian kentällä Suomessa. Tavoitteena oli kehittää museotyöntekijöiden aikuispedagogista osaamista sekä uusia toimintamalleja ja palveluita museoiden aikuiskävijöille. Hanke toteutettiin eri osatoteuttajien yhteisprojektina keskittyen uuden oppimiseen asioiden aktiivisen jakamisen kautta. (Kinanen ym. 2012, 6.) Hankkeessa oli asiakkaina myös muistisairautta sairastavia ihmisiä ja heidän kohtaamisestaan kirjoitetaan mm. ”Muistisairauksista huolimatta vanhoja asioita ja tapahtumia muistettiin hyvin. - - Tilannetaju sekä huumori auttoivat kuljettamaan muistelua. Etusijalla olivat mukava tunnelma ja yhdessäolo.” (Kivimäki 2012, 52.) ”Muistisairaillakin on muistonsa, mutta niiden esille saaminen on haastavaa” (Isotalo 2012, 135).

Ikääntyvien elämänlaadun parantaminen kulttuuriprojektien avulla kuuluu myös Saksan poliittisiin tavoitteisiin. Duisburgissa sijaitsevassa Lehmbruck –museossa otettiin vuonna 2007 käyttöön toimintamalli taiteen välittämiseksi muistisairaille ihmisille. Ganß ym. toteuttivat vuosina 2012-2015 tutkimusta, jossa sitä kehitettiin ja arvioitiin. Tutkimuksessa testattiin erilaisia tapoja toteuttaa museokäynti muistisairautta sairastaville kommunikointia ja sosiaalista kohtaamista mahdollistaen. Tulokseksi saatiin eri aistien kautta vaikuttava museotoimintamalli, jossa sallitaan yksilölliset mahdollisuudet löytää paikkaan ja tilanteeseen sopiva toimintatapa. Tutkimuksen aikana malli otettiin käyttöön yhdessätoista saksalaisessa museossa. (Ganß ym. 2016, 7-9, 15.)

Ganß ym. (2016) kehittämä museotoimintamalli koostuu neljästä osasta: saapumisesta, sillan luomisesta taiteeseen, taiteen katsomisesta sekä kierroksen lopettamisesta, sillasta arkeen. Saapumisella tarkoitetaan fyysistä saapumista museoon. Osallistujat vastaanotetaan ja heidät ohjataan katetun kahvipöydän ääreen. Pöydän äärellä istuttaessa kaikille saadaan mahdollistettua rauhallinen hetki ja ohjaaja voi sanoa

muutaman sanan museosta. Kahvihetki luo myös hyvän tavan odottaa myöhemmin paikalle saapuvia ihmisiä. Ohjaaja kiertää jokaisen luona ja kirjoittaa jokaiselle nimikyltin, jotta kierroksen ajan kaikkia voidaan puhutella omalla nimellä. Keskustellessaan henkilökohtaisesti ohjaaja voi myös huomioida kommunikointiin liittyviä vaikeuksia, huomioidakseen ne myöhemmin kierroksen aikana. Hetki ei kuitenkaan saa venyä liian pitkäksi, jottei kahvikeskustelu muutu itse tarkoitukseksi ja osallistujien motivoiminen taidekierrokselle vaikeudu. (Ganß ym. 2016, 89-90.)

Saapuminen ja sillan luominen taiteeseen nivoutuvat vaiheina sulavasti yhteen ja myöhemmin niitä kuvataankin tässä opinnäytetyössä yhtenä kokonaisuutena. Sillan luomisen tarkoituksena on herkistää osallistujat ensimmäisen teoksen tarkastelulle. Tiedollisen luennon sijaan eri aistien kautta tapahtunut johdatteleminen osoittautui toimivaksi. Äänien erilaisuuden testaaminen koputtamalla pöytää kädellä tai kilauttamalla kahvikuppia lusikalla, pussin sisällä olevan esineen tunnistaminen koskettamalla tai teoksen lähestyminen tarinan kerronnan avulla olivat keinoja, joilla osallistujien huomio suunnattiin tulevaan. (Ganß ym. 2016, 90-94.)

Taiteen katsomisen vaiheessa oli otettava huomioon teosten saavutettavuus. Pitkät välimatkat, kerrosten vaihtuminen sekä hissien käyttö asettivat haasteita. Teosten näkyvyys osoittautui asiaksi, jossa ohjaajien piti avustaa. Ei ollut itsestään selvää, että osallistujat osasivat valita paikan, josta teosta voi tarkastella hyvin. Oman haasteensa loivat teokset, jotka olivat peilaavan lasin takana. Taiteen katsomisen vaiheen kesto vaihteli 42:sta minuutista 109 minuuttiin. Keskiarvo oli 70 minuuttia. Osoittautui tärkeäksi seurata osallistujien jaksamista. Kesto ei saa olla voimia ali- eikä yliarvioiva. 60-70 minuutin jakso osoittautui parhaaksi ja tarkastelemaan ehdittiin keskimäärin 5,6 teosta. Keskimääräinen tarkastelu-aika oli 13 min., ajan vaihdellessa 3,5 ja 27 minuutin välillä. (Ganß ym. 2016, 95-98.)

Lopettaminen, silta arkeen -vaiheessa pidettiin lyhyt keskustelukierros. Keskustelun aikana kierroksen kokemuksia voitiin vielä jakaa yhteisesti ja sitä seurasi yksilöllinen hyvästeleminen ja osallistujien saattaminen kotimatalle. Alkuperäisessä Lehmbuckin museon toimintamallissa oli lopussa taiteen tekemisen vaihe, mutta se poistettiin Ganßin ym. tutkimuksen edetessä, koska osallistujat eivät oikein osanneet yhdistää omaa tekemistä museokäyntiin liittyväksi. (Ganß ym. 2016, 99-100.)

8.3 Museotoimintamallista sovellettu taidepedagoginen suunnitelma

Tässä opinnäytetyössä kuvatus kehittämisprojektin projektipäällikkö tutustui keväällä 2017 Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsin kuntoutusryhmän tapaamisten toteuttamiseen ryhmän vastuuohjaajan kanssa käydyin keskusteluihin. Ryhmä kokoontuu torstaisin klo 13-14:30. Tilana toimii Varsinais-Suomen Muistiyhdistyksen ryhmätila, jossa on keskeisellä sijalla suuri pöytä, jonka äärellä istutaan. Paikalla on aina kaksi ohjaajaa ja ryhmäläisiä on enintään kymmenen.

Ryhmätapaamisen alussa juodaan kahvit ja keskustellaan kuulumiset antaen jokaiselle puheenvuoro. Nimellä kutsumisen mahdollistamiseksi kaikilla on nimikyltti. Kuulumiskierroksen jälkeen alkavat erilaiset muistikuntoutusta edistävät tehtävät. Ne ovat 10-20 minuutin mittaisia keskittymiskykyä ja tarkkaavaisuutta vaativia, muistamista aktivoivia sekä tietovisamaisiakin. Liikunnallinen osuus, jumppa, on kestoaltaan 10-20 minuuttia ja vaihtelee sisällöltään, mutta jokaiseen sisältyy kolme istumasta seisomaan nousemisen sarjaa, jossa toistoja on kymmenen. Seisomaan noustessa lasketaan numerot ääneen nousevasti tai laskevasti ja seisossa tehdään jokin liike.

Ganß ym. (2016, 167) tuottama museotoimintamalli toimi tämän kehittämisprojektin taidepedagogisena suunnitelmana ja otettiin käyttöön kuntoutusryhmän taidepedagogisiin tapaamisiin sovellettuna ajallisena suunnitelmana (Taulukko 1.).

Taidepedagoginen suunnitelma	Taidepedagogisiin tapaamisiin sovellettu suunnitelma
20 min. Saapuminen – silta taiteeseen. 60 min. Taiteen katsominen. 10 min. Lopettaminen – silta arkeen.	20 min. Saapuminen & kahvit. 40 min. Taiteen vastaanottaminen ja taiteesta keskusteleminen. 10-15 min. Liikunnallinen hetki. 15-20 min. Loppukeskustelu & kotiin lähtö.

Taulukko 1. Ajallinen suunnitelma: taidepedagogisesta suunnitelmasta taidepedagogisten tapaamisten suunnitelmaksi.

Muutokset koskivat ohjeellisia aikarajoja ja mukaan otettiin kuntoutusryhmän tapaamisiin kuuluva liikunnallinen hetki. Museoympäristössä liikkuminen on luonnollista, mutta

ryhmätapaamisessa ollaan rajatussa tilassa ja pitkälti istutaan pöydän äärellä. Liikunta on hyväksi muistisairauden kaikissa vaiheissa ja liikelaajuuksien ylläpitäminen on tärkeää myös sairauden loppuvaiheessa. Kun liikuntakyky ei ole vaikeutunut, tarjoaa hyvä fyysinen kunto myös minäkuvaa tukevia onnistumisen kokemuksia. (Granö & Pikkarainen 2011, 366.) Faulk ym. (2014, 19) selvittivät kirjallisuuskatsauksessaan fyysisen aktiivisuuden hyötyjä Alzheimerin tautia sairastaville ihmisille. Osoittautui, että fyysinen aktiivisuus paransi tasapainoa, askelpituutta, koordinaatiota sekä tehosti päivittäisten aktiviteettien toteuttamista ja myös mielialan kohoamista havaittiin.

Ateneumin taidemuseon 60 taidekuvan Taidepakka sai huhtikuussa 2017 rinnalleen Ateneumin 20 taidejäljenteen Taidesalkun. Armas -festivaalin sivuilla niihin viitataan ilon, kohtaamisen ja uudenlaisen vuorovaikutuksen innostajina (Armasfestivaali – Ateneum 2017). Projektipäällikkö käytti kyseisiä taidekuvia tässä kehittämisprojektissa taidepedagogisten tapaamisten taiteen vastaanottamisen ja taiteesta keskustelemisen tilanteiden luomiseen. Tapaamisten nimitykseksi muotoutui taidepedagoginen tapaaminen, jossa pedagogiikka –käsite sisältää ohjaamisen intention. Kuntoutusryhmän tavanomaisista tapaamisista käytetään jatkossa nimitystä ryhmätapaaminen tai tapaaminen ja kuvataidetta sisältäneistä nimitystä taidepedagoginen tapaaminen tai taidetapaaminen.

8.4 Ohjauskäsitys

Laine ym. kuvaamassa Mielen hyvinvoinnin silta -keskusteluryhmämallissa yhteiset keskustelut mahdollistavat oivaltamista sekä toisten kokemuksista, näkökulmista ja ajatuksista oppimista. Ryhmän ohjaaja tekee yhteistä matkaa ryhmäläisten kanssa, luotsaten matkan suuntaa, pitäen katseen tavoitteessa sekä luoden avointa ilmapiiriä ja edellytykset tapaamisille. Jokaisesta ryhmäprosessista muodostuu ainutkertainen sen osallistujien myötä. Ryhmätoiminnan suunnittelussa on huomioitava osallistujien tilanteet, toiveet ja valmiudet. Muistisairautta sairastaville ihmisille ryhmätoiminnan tarjoamat kokemukset onnistumisesta ja osallisuudesta ovat tärkeitä. Onnistumista tukevat ohjaajan herkkyys aistia osallistujien tarpeita ja tunnelmia sekä kyky muuttaa ennakkosuunnitelmaa joustavasti tilanteen mukaan. (Laine ym. 2014, 4, 15, 17.)

Ganß ym. (2016, 69) antavat vuorovaikutusohjeita muistisairautta sairastaville suunnattujen museokierrosten ohjaajille seuraavin painopistein:

- Tavanomaista hitaampi tilanteiden luominen sekä tilanteissa puhuminen.
- Tilanteiden odotusvapaa luominen: tilan antaminen nähdyn käsittelylle.
- Ryhmäläisten huomioiden ja vastausten ennakkoluuloton kohtaaminen.
- Todellisuuden erilaisten rakennelmien hyväksyminen.
- Jo nähtyyn tai puhuttuun palaamattomuus.
- Leikkisien tilanteiden luominen.
- Mukautumiskykyinen reagointi.
- Tietävän roolista luopuminen.

9 KEHITTÄMISPROJEKTIN TAVOITE, TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tämän kehittämisprojektin tavoitteena oli kehittää toimintamalli taidepedagogisille tapaamisille museoympäristön ulkopuolella.

Kehittämisprojektin tarkoituksena oli selvittää ja kuvata, minkälaisia kokemuksia Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsin kuntoutusryhmäläiset kuvaavat taidekuvia katsoessaan ja miten he kokemuksiaan ilmaisevat.

Kehittämisprojektin tarkoitukseen vastausta selvittäväksi tutkimustehtäväksi jäsenyi:

Miten kuntoutusryhmäläiset kuvaavat kokemustaan kuvataiteesta sen vastaanottamiselle luoduissa taidepedagogisissa tapaamisissa?

10 TOIMINTATUTKIMUS METODISENA VALINTANA

Todellisen elämän kuvaaminen on kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana. Siihen sisältyy ajatus todellisuuden moninaisuudesta ja pyrkimys on tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi ym. 2015.) Tutkimusaineistoa yritetään tulkita ja ymmärtää ja viedä ilmiön ymmärrys alkuperäistä käsitteellisemmälle tasolle (Ronkainen ym. 2014, 83). Tähän kehittämisprojektiin valittiin laadullinen tutkimusote, koska haluttiin selvittää ja kuvata, minkälaisia kokemuksia kuntoutusryhmäläiset kuvaavat taidekuvia katsoessaan ja miten he kokemuksiaan ilmaisevat. Koska tavoitteena oli kehittää olemassa oleva museotoimintamalli ryhmätapaamisiin sopivaksi, osoittautui osallistava toimintatutkimus parhaiten soveltuvaksi lähestymistavaksi.

10.1 Osallistava toimintatutkimus

Toimintatutkimus pyrkii käytännön toiminnan ja teoreettisen tutkimuksen rikkaaseen vuorovaikutukseen. Sillä pyritään kehittämään olemassa olevaa käytäntöä paremmaksi. Se on tilanteeseen sidottua, yhteistyötä vaativaa, osallistavaa ja osallistuvaa sekä itseään kriittisestikin tarkkailevaa. Se tuo yhteen toiminnan ja pohdinnan ja tietoa luodaan yhdessä ihmisten kanssa, ei heistä. Tutkija on itse mukana aktiivisena vaikuttajana sekä toimijana (Kemmis & Wilkinson 2002, 22-24, 26; Heikkinen 2010, 19, 29). Tutkimuskohdetta tarkastellaan sisältä päin, joten tutkijan oma, välitön, kokemus on osa aineistoa. Käyttökelpoisen tiedon kautta tavoitellaan uutta tietoa, joka saatetaan julkisesti arvioitavaksi ja lopputuloksena saadaan aikaan käytännön hyötyä. Osallistuminen tutkimuskohteen toimintaan vaikuttaa tutkijan kielenkäyttöön. Hän ei välttämättä etäännytä itseään kohteesta passiivimuotoon piiloutumalla vaan käyttää ensimmäistä persoonaa. (Heikkinen 2010, 19-20, 30.) Tässä sekä seuraavassa luvussa kirjoitan objektiivisen projektipääällikkö -muodon sijaan subjektiivisessa minä -muodossa.

Osallistuin projektipääällikkönä yhteensä kahteentoista kuntoutusryhmän tapaamiseen. Neljä kertaa apuohjaajana, tehden jokaisella kerralla havaintoja ja yhdellä kerralla loppuhaastattelun. Ohjaajana toimin kahdeksan kertaa, luoden taiteen vastaanottamisen ja taiteesta keskustelemisen tilanteita sekä tehden havainnointia ja haastatteluja.

Nojasin pedagogisen ajatteluni John Deweyn, Lauri Rauhalan sekä Muistiliiton ihmiskäsitykseen perustuen holistiseen ihmiskäsitykseen.

Osallistavassa toimintatutkimuksessa maailmaa pyritään ymmärtämään ja parantamaan sitä muuttamalla. Siinä korostetaan tutkimuskohteena olevien ihmisten osallistumista tutkimukseen (Kemmis & Wilkinson 2002, 21, 23; Heikkinen ym. 2010a, 50). Tavoite on heidän omien tulkintojen esille nostaminen ja tunnustaminen (Kemmis & Wilkinson 2002, 23; Heikkinen 2010, 29-30).

Tämän toimintatutkimuksen keskiössä oli kulttuurigeragogiikan mukaisesti ikääntyvän muistisairautta sairastavan ihmisen suhde kulttuuriin. Taiteen vastaanottamisen ja keskustelemisen tilanteissa loin tilaa osallisuudelle kokemuksellisenä tunteena sekä konkreettisenä mahdollisuutena osallistua ja vaikuttaa. Näin muistisairaat ihmiset ajattelevina, valintoja tekevinä ja kokemuksesta oppivina. Ikäsegmentoituneen, kategorisoivan ja institutionalisoivan näkemyksen sijaan annoin tilaa ennalta arvaamattomuudelle ja aistisuudelle. Jokainen sai tulkita taidekuvia oman henkilöhistoriansa kautta heijastuvien tunnetilojen sekä nähdä kuvat oman aikansa silmin.

10.2 Aineistonkeruu

Koska tehtävänä oli vastata kysymykseen: miten kuntoutusryhmäläiset kuvaavat kokemustaan kuvataiteesta sen vastaanottamiselle luoduissa taidepedagogisissa tapaamisissa, valitsin aineistonkeruumenetelmiksi havainnoinnin sekä haastattelun. Valitut metodit näin toisiaan täydentävinä. Aineistonkeruumenetelmän metodisella triangulaatiolla eli monimetodisuudella pyrin lisäämään aineistonkeruun luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2015, 233; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 75.)

10.2.1 Havainnointi

Osallistujia havainnoidessaan tutkija on avoin tiedon suuremmalle laajuudelle ja syvyydelle, kykenevä yhdistämään erilaisia vaikutuksia ja havaintoja sekä seuraamaan esille tulevia epäkohtia (Gaskell 2003, 44). Havaintojen tekeminen on kerrostuvaa ja kumulatiivista. Aiemmin tehdyt havainnot tukevat uusia havaintoja. Poikkeavat havainnot kiinnittävät huomion, askarruttavat ja kaipaavat vastausta. (Grönfors 2015, 146.)

Havainnointia ja osallistumista tehdessään tutkija käyttää omaa persoonaansa tärkeimpänä välineenä. Tutkijan onkin tunnettava ne omaan persoonaansa liittyvät tekijät, jotka saattavat vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. On myös varmistettava, että tutkittavat suostuvat tutkimukseen tietäen, mihin suostuvat. Tavoite on, että tutkija tekee havaintoja ja osallistuu luontevasti ilman, että hänen läsnäoloon kiinnitettäisiin suurta huomiota. (Grönfors 2015, 147, 151, 155; Hirsjärvi ym. 2015, 216-217.)

Suunnittelin havainnointia varten strukturoidun lomakkeen, mutta en käyttänyt sitä kuin kahdessa ensimmäisessä tapaamisessa. Osoittautui aikaa vieväksi etsiä havaitulle oikea kohta ja siksi kirjasin havainnot tapahtumajärjestyksessä. Tein havainnointia kaikilla tapaamisilla ja kirjasin muistiinpanot käsin, osin välittömästi samaan aikaan, kun kirjoitin muistiinpanot keskusteluitakin, osin tarkensin niitä heti ryhmätapaamisten jälkeen. Käsin kirjoittamiseen keskittymisestääni johtuen havaintojen tekeminen ja havaitun kirjaaminen jäi toivomaani vaillinaisemmaksi.

10.2.2 Haastattelu

Haastattelu on haastattelijan aloitteesta tapahtuva kielellinen vuorovaikutustilanne (Eskola & Vastamäki 2015, 27, 32; Hirsjärvi ym. 2015, 204). Kysymysten ohjailevuudessa on useita asteita. Avoimessakin haastattelussa jokainen kysymys rajaa ja ohjaa haastateltavaa. (Laine 2015, 39.) Lähdin selvittämään vastausta tutkimustehtävään suunnittelemalla suuntaa antavat kysymykset taiteen vastaanottamisen tilanteita varten.

Teemahaastattelussa aihepiirit eli teema-alueet ovat etukäteen määntyneet, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Teemat voidaan muokata luovan ideoinnin kautta, ne voivat nousta luetusta kirjallisuudesta tai ne voidaan johtaa teoriasta. Vaikka haastattelutilanteessa tukena on ennalta laadittu teemarunko, pyritään tilanne luomaan mahdollisimman keskustelunomaiseksi. (Eskola & Vastamäki 2015, 29, 35, 36, 38; Hirsjärvi ym. 2015, 208; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 125-126.) Laadin teemahaastattelurungon kolmiosaiseksi. Muotoilin kysymyksiä alku- ja loppuhaastattelua sekä taidekuvien vastaanottamisen tilanteita varten. Seuraavalla sivulla laatimani teemahaastattelurunko.

Alkuhaastattelu:

- Millaisten kuvien katsomisesta pidät? Yleisesti / taidekuvat?
- Mitä on taide? Mitä ymmärrät taiteella?
- Minkälaisia käsityksiä sinulla on taiteesta?
- Minkälaisia kokemuksia sinulla on ollut ja mitä muistat / ajattelet niistä?

Taidekuvien katsomisen aikana:

- Kuvaile, mitä näette.
- Minkälaisia asioita tästä teoksesta tulee mieleen?
- Mitä koet/tunnet?

Loppuhaastattelu:

- Miltä taiteen katsominen/kokeminen tuntuu/tuntui?
- Mitä taide on? Mitä ymmärrät taiteella?

Jo rungon kokoamisvaiheessa oli selvää, että kysymysten muotoa on muokattava taidekuvien katselutilanteissa käytävien keskustelujen mukaan. Runko osoittautuikin suuntaa antavaksi. Ryhmäläiset suuntasivat keskustelua pitkälti toinen toisensa sanomaan reagoiden tai aloittivat usein vastaamisen sanottuani vain mitä? tai millaisia? Välillä täydentävät ja ohjaavatkaan kysymykseni eivät saaneet keskustelua aikaiseksi.

10.2.3 Aineistonkeruumenetelmä ja litterointi

Ravelin hyödynsi väitöstutkimuksessaan videonauhoitusta ja koki sen lisännen havainnoinnin tarkkuutta sekä tuoneen tilanteista monipuolista havainnointitietoa (Ravelin 2008, 72). Luovuin videokuvaamisesta Muistiluotsista kerrottaessa kokemukseen perustuvasti, että lupia ei välttämättä saataisi omaisilta. Osoittautui myös todennäköiseksi, että kuvaaminen muuttaisi ryhmätilannetta. Puheen nauhoittamisen päätin ottaa tarvittaessa keinoksi. Sain siihen ryhmäläisiltä kahdella ensimmäisellä tapaamisella alustavan luvan, mutta en ottanut sitä käyttöön, koska koin käsin kirjoittamisen tilanteisiin luontevaksi. Käsin kirjoittaminen vei minulta aikaa ja antoi puolestaan ryhmäläisille aikaa havainnoida kuvia. Ajan antaminen oli tilanteisiin toivottua

(Ganß, Kastner & Sinapius 2016, 69). Havainnointien tekemistä käsin kirjoittamiseen keskittymiseni kuitenkin vähensi.

Muistiinpanoja tehdessäni noudatin tarkoituksenmukaisuusperiaatetta: kirjasin sen, minkä katsoin tutkimustehtävän kannalta joko suoraan tai mahdollisesti aihepiiriin liittyväksi (Grönfors 2015, 157). Kirjasin muistiinpanot käsin. Lauseet olivat pääasiassa lyhyitä ja siksi helposti kirjattavissa. Keskustelussa tuli usein myös taukoja, jolloin kaikki keskittyivät kuvan katsomiseen. Kahden kuvan kohdalla keskustelu muuttui vierustoverin kanssa keskusteluksi ja niistä muistiinpanoni jäivät osin vaillinaisiksi, mutta päällekkäistä ja pöydän eri päissäkin tapahtunutta keskustelua en olisi välttämättä voinut ymmärtää nauhoitettunakaan. Yhdessä kahdenkeskisen keskustelun tilanteessa myös ryhmän vastuuohjaaja kirjasi muistiinpanoja.

Aineistonkeruuta seurasi sen sanasanainen puhtaaksi tekstiksi kirjoittaminen eli litterointi (Ronkainen ym. 2014, 119; Hirsjärvi ym. 2015, 222; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 163; Vilka 2015, 137). Litteroin muistiinpanot tapaamisen jälkeen tai sitä seuraavana päivänä. Havainnot kirjasin sulkeiden sisään erotukseksi puhutusta. Ryhmäläisistä käytin lyhennekoodeja, jotka auttoivat minua muistamaan, kuka asian sanoi. Kehittämishankkeen ja opinnäytetyön kannalta lyhennekooditiedoilla ei ole merkitystä. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 15 sivua, Arial -fontin koon ollessa 12, rivivälin 1 ja sivun reunusten kapeat. Alkuperäiset muistiinpanot sekä litteroidut tekstit säilytin tietokoneellani sekä tulosteina omassa kodissani. Kuntoutusryhmän vastuuohjaaja luki litteroidut tekstit luotettavuuden varmistamiseksi. Muille henkilöille niitä ei näytetty. Lisäksi kirjasin syklien toteutuksen aikana reflektiivisiä huomioita sekä muistiinpanoja erilliseen projektipäiväkirjaan ja käytin niitä analysointivaiheessa hyväksi (Hirsjärvi ym. 2015, 45; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 165).

10.3 Analyysi ja tulkinta

Koska tarkoituksena oli selvittää ja kuvata, kuntoutusryhmäläisten havainnoinnin sekä heidän kertomansa mukaan, minkälaisia kokemuksia he kuvaavat taidekuvia katsoessaan ja miten he kokemuksiaan ilmaisevat, käytin analyysimetodina induktiivista eli aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on aineistojen perusanalyysimenetelmä, jossa etsitään merkityssuhteita ja -kokonaisuuksia ja jonka tavoitteena on ilmiön laaja, mutta tiivis esittäminen. Sisällönanalyysillä tuotetaan niin aineistojen yksinkertaistettuja kuvauksia kuin tavoitetaan merkityksiä, seurauksia ja

sisältöjä. Haasteena sisällönanalyysin käytössä on sen joustavuus ja säännöttömyys. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 165-167; Vilkkä 2015, 163-164.)

Valitsin analyysiyksiköksi teeman (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 168). Teemoittaessa aineistosta etsitään teemoja, joista tutkittavat puhuvat. Kyse on aineiston pelkistämisestä etsimällä olennaisimmat asiat pyrittäessä tavoittamaan merkityksenantojen ydin. Aineistolle on maltettava pysyä uskollisena ja teemoja on jaksettava tarkastella kriittisesti. (Moilanen & Räihä 2015, 61-62.) Kuvaan tekemääni teemoittamista tarkemmin luvussa 11.4 Toisen syklin tulokset.

Ymmärtämisen ja tulkinnan vähittäistä prosessia nimitetään hermeneuttiseksi kehäksi (Heikkinen 2010, 20) eli tutkijan vuorovaikutteiseksi tutkimukselliseksi dialogiksi tutkimusaineiston kanssa (Vilkkä 2015, 180). Hermeneuttinen ulottuvuus tuli mukaan tulkinnan tarpeen vuoksi. Haastateltava joutui pukemaan kokemuksensa sanoiksi ja minä pyrin löytämään haastateltavien ilmaisuista mahdollisimman oikean tulkinnan. Se, millaisena kokemus välittyi, riippui haastateltavan kyvystä ilmaista kokemuksiaan ja minun kyvystä ymmärtää ja tulkita ilmaisuja. (Laine 2015, 33; Vilkkä 2015, 180.) Pyrkimyksenä oli vapautuminen oman perspektiivini minäkeskeisyydestä. Kriittisen ja reflektiivisen asenteen avulla otin etäisyyttä omaan tulkintaani ja yritin nähdä uusin silmin, millaisena aineisto näyttäytyi. (Laine 2015, 38.)

Aineiston analyysiä tein ensimmäisten kolmen syklin aineistojen osalta kyseisten syklien teemoittamisen jälkeen sekä neljännen syklin teemoittamisen jälkeen ja lopulta yhdessä kaikkien syklien aineistoista. Lisäksi analysoin jokaista toisen syklin taidepedagogista tapaamista omana kokonaisuutena ajallisen toteutuksen osalta ja kehitin analyysin pohjalta ajallisen suunnitelman toimintamallia varten. Tätä pohdintaa kuvaan luvussa 11.2 Toinen sykli.

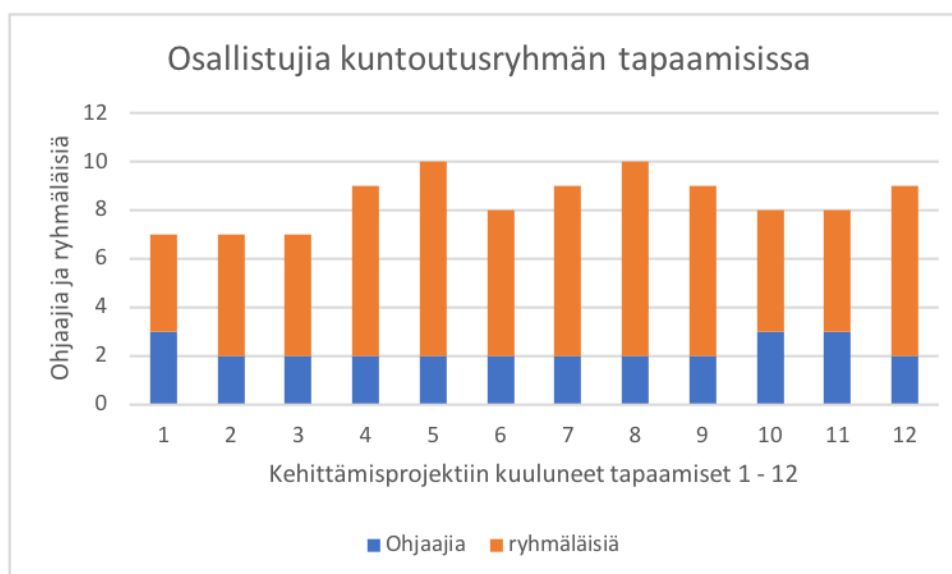
Tutkimuksen analyysia, tulkintaa ja johtopäätöksiä tehdessä on tärkeää käydä keskustelua muiden alaan liittyvien tutkimusten kanssa. Tutkimuksen luotettavuutta ja uskottavuutta voidaan parantaa, jos toisista tutkimuksista on löydettävissä vastaavia ilmiöitä ja selityksiä. (Moilanen & Räihä 2015, 66-67.) Pohdin luvussa 12 Tulosten pohdinta tämän kehittämisprojektin tuloksia soveltuvien aiempien tutkimusten tulosten kanssa. Strandman-Suontaustan (2013) tutkimustulokset osoittautuivat osuvimmiksi vertailuun, koska siinä selvitettiin kuvataiteen läsnäolomahdollisuuksia ja se toteutettiin hoitolaitoksessa asuville sekä hoitajille. Museoympäristössä toteutettujen tutkimusten tulosten vertaaminen ei tuntunut perustellulta. Tuloksissa nousi esiin toive päästä

museovierailulle, mikä osoitti selkeän eron kokemuksesta taidekuvien katselun ja museovierailun välillä.

Taustamuuttujien (esimerkiksi sukupuoli, ikä, kansalaisuus, asuinpaikka ja ammatti) kautta ihmisten oletetaan kontekstualisoituvan ja kiinnittyvän tiettyihin sosiaalisten muotojen järjestyksiin ja elämänolosuhteisiin (Harinen 2009, 338). Taustamuuttujat eivät olleet tässä tutkimuksessa tutkimustehtävien eivätkä aineistonkeruun kannalta olennaisia.

11 TOIMINTATUTKIMUKSEN SYKLINEN ETENEMINEN

Osallistuin projektipäällikkönä yhdeksään kuntoutusryhmän tapaamiseen vuonna 2017 sekä kolmeen vuonna 2018. Ryhmäläisiä tutkimukseen osallistui yhteensä yhdeksän. Molempina vuosina osallistui 8 ryhmäläistä. Yksi vuonna 2017 osallistunut ei osallistunut vuonna 2018, mutta mukaan tuli yksi uusi ryhmäläinen. Kaikkiin kahteentoista tapaamiseen osallistui yksi ryhmäläinen, jakauma vaihteli 2 ja 11 tapaamisen välillä. Keskiarvo oli 8 kertaa. Kuvio 2:ssa kuvattuna tapaamisten osallistujamäärät. Taidepedagogisia tapaamisia oli yhteensä kahdeksan. Kaksi ryhmäläistä osallistui kaikkiin taidetapaamisiin. Jakauma vaihteli 2 ja 7 taidetapaamisen välillä. Keskiarvo oli 5,5 taidetapaamista. Ohjaajina tai apuohjaajina toimi lisäksi 6 eri henkilöä. Heistä kaksi oli mukana tapaamisissa kolmantena ohjaajana. Liite 1. Kutsu kuntoutusryhmän syksyn 2017 tapaamisiin.

Kuvio 2. Osallistujia kuntoutusryhmän tapaamisissa.

11.1 Ensimmäinen sykli

Ensimmäinen sykli koostui kuntoutusryhmän syksyn 2017 kahdesta ensimmäisestä tapaamisesta. Toimin molemmilla kerroilla apuohjaajan roolissa havainnoijana ja ryhmään tutustujana. Havainnoin ryhmäläisiä heidän osallisuudessaan ja kuuntelin

heidän kertomaansa voidakseni hyödyntää tietoja taidetapaamisissa keskustelun aikaansaamiseksi.

Ensimmäiseen tapaamiseen osallistui neljä ryhmäläistä ja toiseen viisi. Osa ryhmäläisistä oli uusia, osa osallistunut ryhmään aikaisemminkin. Molempien tapaamisten pääpaino oli toisiin tutustumisessa. Kerroin omasta osallisuudestani ryhmään molemmissa tapaamisissa, kuten jatkossakin kuulumiskierrosten aikana, pyytäen luvan muistiinpanojen tekemiselle ja sen saaden.

11.2 Ensimmäisen syklin tulokset

Ryhmäläisten kertoessa omasta elämästään nousivat työelämä ja oma perhe keskeisesti esiin. Ammattiaan ja perhettään kuvasivat kaikki. Perhettä kuvattiin puolison ja lasten sekä lastenlasten kautta. Omasta sairaudestaan ja suhteestaan siihen kertoi kolme ryhmäläisiä. Yksi kuvasi vihaavansa tilannettaan, sitä, millainen on. Toinen vertasi vointiaan veljeensä, kuvaten omaansa paremmaksi. Kolmas kuvasi hallinnan tunteensa riistäytyneen sairauden edetessä.

Yksi ryhmäläinen kertoi odottavansa tulevaa taidetta ja toivovansa myös maalaamista. Hän kertoi maalanneensa paljon elämäänsä työstääkseen ja kuvasi sitä terapeutiksi. Toinen ryhmäläinen viittasi tapaamisten tulevaan taidesisältöön huomattessaan yhden lehtileikekuvan samankaltaisuuden erään tunnetun teoksen kanssa. Tieto tulevasta taidesisällöstä otettiin kokonaisuudessaan vastaan odottavaisin mielin.

11.3 Toinen sykli

Toinen sykli koostui viidestä taidepedagogisesta tapaamisesta, joista käytin nimeä Armas-kerta. Kolmas ja neljäs taidetapaaminen toteutuivat ajallisesti Armas -festivaalin aikaan ja tämä kehittämisprojekti oli sen myötä osa Suomen itsenäisyyden juhluvuoden virallista ohjelmaa. Taidetapaamisten osallistujamäärät ovat kuvattuna Kuvio 3.:ssa.

Taidetapaamisissa istuin pöydän päässä ja vierelläni pöydällä oli telineessä esillä yksi Taidesalkun taidekuva kerrallaan. Jos Taidepakasta löytyi vastaava kuva, kiersi se kädestä käteen katseltavana. Kaikki ryhmäläiset näkivät teokset esteettä, mutta pöydän äärellä istumisesta johtuen toiset lähempää ja toiset kauempaa. Muutaman kerran, pienen kuvan puuttuessa, iso kuva kiersi ryhmäläisillä.

Kuvio 3. Osallistujia toisen syklin taidetapaamisissa.

Tästä eteenpäin kuvaan taidepedagogisten tapaamisten sisältöä havainnollistaen niitä kuntoutusryhmäläisten lausein. Taidetapaamisen ajallisen toteutuksen suunnitelman ja ajallisen toteutuksen kuvaan jokaisen taidetapaamisen osalta taulukkona. Ajallisen toteutuksen kehittäminen tapahtui tässä syklissä toimintatutkimuksen itsereflektiivisen kehän mukaisesti: toiminta, sen havainnointi, reflektointi ja uudelleensuunnittelu seurasivat toisiaan (Kemmis & Wilkinson 2002, 21; Heikkinen 2010, 35).

11.3.1 Ensimmäinen taidepedagoginen tapaaminen

Ensimmäiseen taidetapaamiseen osallistui viisi ryhmäläistä. Pääpaino oli alkuhaastattelun tekemisessä. Alkuhaastattelukierroksella jokainen kertoi suhteestaan taiteeseen.

Millaisten kuvien katsomisesta pidät? Yleisesti / taidekuvat?

Maisemakuvat kiinnostavat. Ei nykytaidetta.

Minulla on paljon valokuvia Turusta.

Eniten pidettiin maisemakuvista, sen sijaan kukaan ei ollut kiinnostunut nykytaiteesta. Yksi ryhmäläinen oli juuri vierailut museossa ja kertoi seikkaperäisesti näyttelyn teoksista kannustaen muita vierailulle. Kannustus sai toisen ryhmäläisen toivomaan jonkun kaveriksi museoon.

Pitäisi saada kaveri, jonka kanssa jakaa museokäynti. Yksinään joutuu pitämään kaiken sisällään.

Mitä on taide? Mitä ymmärrät taiteella?

Museoissa kiinnostavat vanhat asiat.

Mitä se nykytaide edes on?

Vastauksissa nousi esiin, että taide nähdään niin näyttelyissä tai museoissa nähtyinä kuin kotiin ostettuina teoksina. Teosten ostamista puoltaa se, että niistä voi nauttia joka päivä. Teoksia on ostettu niin kotimaasta kuin ulkomailtakin.

Minkälaisia käsityksiä sinulla on taiteesta?

Taide on katsojan silmässä.

Olen taiteellinen sielu.

Maalaaminen on sielunhoitoa.

Taide koettiin niin teosten katsomiseksi museoissa ja kotona kuin itse tekemiseksi. Joku oli maalannut itse teoksia, joku toinen raamittanut itse valokuvia.

Minkälaisia kokemuksia sinulla on ollut ja mitä muistat / ajattelet niistä?

Vähissä ovat museokäynnit.

Oman sielun tulisi päästä liikkeelle käden kautta.

Osa oli vieraillut museoissa niin kotimaassa kuin ulkomailla, mutta kaikkia museovierailut eivät kiinnostaneet. Yhdelle taiteellisuus oli ollut osa omaa työtä. Toiselle tärkeä kokemus oli isän kanssa yhdessä jaettu aika: kun isä teki puutöitä, hän maalasi. Kerrottuihin kokemuksiin liittyi niin taiteen tekemistä ja ostamista kuin teoksista luopumistakin, erityisesti muuttojen yhteydessä.

Taidekuvina katsottiin Eero Järnefeltin Maisema Kolilta sekä Pekka Halosen Tomaatteja -teoksia. Maisema Kolilta herätti hämmästyä.

Miten osaa tehdä? Ihmeellinen lahja.

Ja sitä kuvattiin kauniiksi, haltioitavaksi sekä hyvää oloa tuottavaksi.

Siihen voi upota ja nauttia hiljaisena.

Tomaatteja -teos ei herättänyt keskustelua, mutta johti yhden ryhmäläisen ajatukset takaisin toiveeseen tehdä yhteinen retki museoon. Hän tarkensi aiempaan:

Yksinään on orpoa.

Ensimmäisen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutussuunnitelma ja ajallinen toteutus kuvattuna Taulukko 2.:ssa.

SUUNNITELMA	TOTEUTUNUT
Toiminnan muoto: 20 min. Saapuminen & kahvit 40 min. Taiteesta keskusteleminen ja taiteen vastaanottaminen 10-15 min. Liikunnallinen hetki 15-20 min. Loppukeskustelu & kotiin lähtö	Toiminnan muoto: 20 min. Saapuminen & kahvit 40 min. Taiteesta keskusteleminen 10 min. Liikunnallinen hetki 20 min. Taiteen vastaanottaminen ja keskusteleminen, loppukeskustelu & kotiin lähtö

Taulukko 2. Ensimmäisen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutus.

11.3.2 Toinen taidepedagoginen tapaaminen

Toiseen taidetapaamiseen osallistui seitsemän ryhmäläistä. Kaksi ryhmäläistä haastattelin alkuhaastattelun kysymyksin. Toinen kertoi katsovansa maisemakuvia mielellään ja voivansa keskustella kuvataiteesta tunteja. Hänelle taide merkitsi sinä päivänä illalla koittavaa teatterikäyntiä sekä yleisemmin muistoa äidinisän maalaamalla kopioimista tauluista, joita heillä oli kotona. Toinen oli sen verran jännittynyt tilanteesta, että halusi mielellään suunnata keskustelun kohti ensimmäistä teosta.

Taidekuvina katsottiin Albert Edelfeltin Kuningatar Blanka ja Ruokolahden eukkoja kirkonmäellä, Ferdinand von Wrightin Taistelevat metsot sekä Gunnar Berndtsonin Morsiamen laulu -teokset.

Kuningatar Blanka -teos herätti keskustelun kuninkaallisesta elämästä.

Ei lapselle äidin lämpöä.

Ei yhdistä kuninkaallista perhe-elämään.

Puuttuvaa rakkautta pohdittiin kuninkaallisten järjestettyjen avioliittojen kautta vertaukseen kolhoosiajasta. Lehmien poikimispaikalla emä ei saanut nuolla, jottei kiintyisi ja samanlaista rakkaudettomuutta ajateltiin kuuluneen kuninkaallisten elämään. Rakkauteen viittaaviksi symboleiksi teoksesta nousivat punainen väri sekä lämmin talja.

Taistelevat metsot -teos herätti lyhyen keskustelun tilanteen raadollisuudesta.

Tapelkaa, tapelkaa!

Naaras saa sen, kumpi jää henkiin.

Urosten komeutta ja naaraan vaatimattomuutta verrattiin ja teoksen haihtuvaa taustamaisemaa ihailtiin päädyttäen loppulauseeseen:

Mestariteos.

Morsiamen laulu -teoksessa huomio kiinnittyi seiniin ja verhoihin ja monet yhdistivät sen perinteikkääseen turkulaiseen ravintolaan. Yksi ryhmäläinen olisi halunnut suoristaa teoksen verhon, toinen taas pohti todella miettiäänä niistävästä miestä:

A: Nenää pyyhkivä: itku vai nuha?

B: Itkee, mutta teeskentelee nuhaa.

Hetkeksi keskustelu keskittyi siihen, ottaako morsian laulun vastaan vai laulaako hän itse, mutta niistämiseen palattiin uudelleen:

A: Miehen niistäminen mietityttää.

C: Liikutusta?

A: Liikutusta.

Yksi ryhmäläinen kiteytti:

Hyvä taulu. Antaa monenlaisia ajatuksia.

Keskustelu eteni myös oman elämän vertailuun:

Ylhäistä väkeä. Ei minun hääni tuolta näyttänyt.

Keskustelun lopussa palattiin alkuasetelmaan eli vertaukseen turkulaisesta ravintolasta ja kaksi ryhmäläistä nostivat esiin ravintolassa pidetyn yleisötilaisuuden muistisairauteen kehitteillä olevan lääkkeen lääketutkimuksesta. Lääketutkimukseen osallistumisesta

keskusteltiin jonkin aikaa. Muutamille osallistuminen oli itsestäänselvyys, muutamille vieras ajatus.

Ruokolahden eukkoja kirkonmäellä -teos herätti enemmän kysymyksiä, kuin mikään aiempi teos.

Syksy vai kevät?

Kaikki naisia. Miksi? Ihmettelen.

Ennen vai jälkeen kirkon?

Miksi nykytänään on ilman huivia?

Tällä tapaamisella haimme apuohjaajana toimineen ryhmän vastuuhjaajan kanssa useampaan kertaan lisätietoa teoksiin internetistä ja totesin tarpeelliseksi valmistautua seuraaviin kertoihin laajemmin taustatiedoin kuvista. Tällä tapaamisella alkoi myös ryhmäläisten keskinäinen keskustelu. Aina ei jaksettu odottaa omaa puheenvuoroa, vaan omat ajatukset kerrottiin vieressä istuvalle. Aineistonkeruun näkökulmasta tästä aiheutui muutamia keskusteluja, joita en saanut kirjatuksi. Toisen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutus on kuvattu Taulukko 3.:ssa.

SUUNNITELMA	TOTEUTUNUT
Toiminnan muoto: 20 min. Saapuminen & kahvit 40 min. Taiteen vastaanottaminen ja taiteesta keskusteleminen 10-15 min. Liikunnallinen hetki 15-20 min. Loppukeskustelu & kotiin lähtö	Toiminnan muoto: 20 min. Saapuminen & kahvit 50 min. Taiteen vastaanottaminen ja taiteesta keskusteleminen 10 min. Liikunnallinen hetki 10 min. Taiteen vastaanottaminen ja keskusteleminen, loppukeskustelu & kotiin lähtö

Taulukko 3. Toisen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutus.

Ajallinen toteutus painottui 70 minuutin ajan istumiseen ja se osoittautui loppua kohden hyvin raskaaksi. 10 minuutin tuolijumppaan ei jaksettu kunnolla keskittyä ja loppua kohden ryhmäläiset esittivätkin minulle enemmän kysymyksiä teoksesta, kuin kertoivat omia havaintojaan tai ajatuksiaan.

11.3.3 Kolmas taidepedagoginen tapaaminen

Kolmanteen taidetapaamiseen osallistui 8 ryhmäläistä. Yksi ryhmäläinen tuli uutena ja hänet haastattelin alkuhaastattelun kysymyksillä. Aiempia vastauksia mukaillen hän kertoi, että hänellä on paljon tauluja kotona sekä kuvasi tykkäävänsä taiteesta.

Se on lähellä sydäntä. Maisemat ovat niitä, jotka ovat viehättäneet.

Taidekuvien katsominen aloitettiin Ruokolahden eukkoja kirkonmäellä -teoksesta, koska siitä jäi viime kerralla niin monia asioita mietityttämään. Kaikkiin esitettyihin kysymyksiin ei löytynyt taustatietoa, vaikka etsin niitä. Teoksesta keskustelu pyöri vastakkainasettelussa rikkaat ja köyhät. Punahuivinen nainen herätti viimeksikin suurta hämmästyä ja tällä kerralla naista kuvattiin enenevästi muista eroavana:

Reppana. Köyhä.

Muutenkin poikkeuksellinen.

Eri kastia.

Vaikka useat kysymykset jäivät ilman vastausta, ei se haitannut kuitenkaan tilannetta.

Uusina taidekuvina katsottiin Hugo Simbergin Haavoittunut enkeli sekä Albert Edelfeltin Leikkiviä poikia rannalla -teokset. Kosketeltavana materiaalina teoksiin liittyi sideharsoa ja kaarnanpaloja.

Haavoittunut enkeli -teoksen havainnointi alkoi keskustelulla:

Kaksi poikaa katuvinä. Ovat tehneet pahaa. Siis sisäinen olotila.

Mielenkiintoinen näkemys. Voisi olla.

Enkeli on näkyvä, mutta periaatteessa poikien inside.

Samanlaiseen ajatukseen yhtyivät monet muutkin ryhmäläiset.

Taiteilija ajatellut, että pojat ovat tehneet pahaa. Enkeli symboloi anteeksiantoa.

Pahuuden ei kuitenkaan koettu käyvän teoksesta ilmi, poikien ilmeitä sen sijaan kuvattiin tarkasti. Yksi ryhmäläinen kuvasi, kuinka liikkui ”pojankoltiaisena” pyörällä ja paineli kavereineen välillä kovaa karkuun. Kaikkien tunteita ja muistoja kuva ei kuitenkaan herättänyt:

Ei ihmeitä ajatuksia. En ole kulttuuri-ihminen. En ymmärrä.

Annoin lopuksi jokaiselle pätjän sideharsoa kosketeltavaksi. Ohjeita antamatta kaikki suuntasivat sen silmiensä peitoksi. Heränneitä tunteita kuvattiin:

Kuin mestaukseen menossa.

Kuin kaihileikkauksen jälkeen.

Kaihileikkauksen kokenut sai useita kysymyksiä kaiheen, leikkaukseen sekä toipumiseen liittyen. Sideharsot jokainen otti melko nopeasti silmiltään ja laittoi pois käsistään.

Leikkiviä poikia rannalla -teos löysi yhdellä ryhmäläisellä nopean yhteyden nykyhetkeen:

Tuttu kuva. On pankkikortissani.

Keskustelu suuntautui jatkossa veden äärellä vietettyyn aikaan. Kolme kertoi, ettei heillä ole yhteyttä veteen. Yhdellä sitä ei ollut vielä niin nuorena, kuin kuvan pojat ovat, toinen on asunut koko elämänsä kaupungin keskustassa:

Ei rantaa eikä vettä.

Kolmas aloitti kertomalla:

Mua ei kosketa. En ole ollut veden kanssa tekemisissä. Vesi on kylmä elementti. Katson tätä kuvaa vaan tauluna.

Hänen muutoin esiin tullut innostus teosta kohtaan myös puuttui. Hän istui tuolin selkänojaan nojaten ja katseli kuvaa etääntyneen oloisena. Yksi ryhmäläinen jatkoi, kuinka hän nuorena aina karkasi kaveripiiri perässään joelle uimaan ja toinen kertoi viettäneensä lapsuudessa päivät rannalla. Yksi ryhmäläinen kysyi ja totesi:

Missä poikien toinen vene on? Ai, käsissä. Minunkin lapsuudessa mentiin vain uimaan. Taulu on hieno. Merkittävä tekijä parantaa kuvaa.

Taulun hienoudesta mainittaessa tuolissaan taaksepäin vetäytynyt ryhmäläinen siirtyi eteenpäin istumaan ja alkoi katsomaan taulua uudelleen.

Valo on saatu hienosti. Heijastuu joka muksusta. Kuultavuus.

Hän jatkoi taulun katsomista ja kuunteli toisen ryhmäläisen puheenvuoroa, jonka jälkeen hän sanoi:

Ehkä kerran kesässä rannalla, syötiin ja kelluttiin sisärenkailla. Perhe oli yhdessä.

Tässä vaiheessa hän tarkkaili kuvaa innostuneena ja eteenpäin, kohti kuvaa, nojautuen.

Keskustelujen päätteeksi jaoin kaikille kaarnanpalat tunnusteltavaksi sekä mahdollista keskustelua avaamaan, mutta keskustelua ei syntynyt. Paikoillaan oli istuttu 70 minuuttia ja keskittyminen oli herpaantumatonta kaarnanpaloihin asti, mutta sitten väsyminen muuttui selkeäksi. Tällä tapaamisella tuli selkeästi esiin se, että ryhmäläiset näkivät kuvissa tunteita. Tunteeseen liittyneet ajatukset he löysivät omasta itsestään ja kuvasivat niitä sanoittaen. Kolmannen taidetapaamisen ajallinen toteutus kuvattu Taulukko 4.:ssä.

SUUNNITELMA	TOTEUTUNUT
Toiminnan muoto: 20 min. Saapuminen & kahvit 40 min. Taiteen vastaanottaminen, materiaalin koskettaminen ja keskusteleminen 10-15 min. Liikunnallinen hetki 15-20 min. Taiteen vastaanottaminen ja keskusteleminen, loppukeskustelu & kotiin lähtö	Toiminnan muoto: 35 min. Saapuminen & kahvit 35 min. Taiteen vastaanottaminen, materiaalin koskettaminen ja keskusteleminen 20 min. Liikunnallinen hetki ja loppukeskustelu & kotiin lähtö

Taulukko 4. Kolmannen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutus.

Muutin ajallista suunnitelmaa tämän taidetapaamisen jälkeen, koska yli 45 minuutin yhtäjaksoinen keskittyminen ja istuminen on osoittautunut väsyttäväksi. Huomasin Ganß ym. (2016, 90) mukaisesti, että ohjaajan on ryhmän alussa oltava tarkkana, jotta kahvihetki ja kuulumisten vaihto ei ala muodostua itse tarkoitukseksi. Oman lisähaasteensa tähän tuovat myöhemmin tulevat ryhmäläiset. Viimeiseksi tullee halutaan ikään kuin kerrata aiemmin puhuttu ja usein vähän enemmänkin. Ajallisesta toteutuksesta muodostui uusi suunnitelma jatkoa varten, kuvattu Taulukko 5.:ssä. Vaihdoin siinä sanamuodot paremmin omaan puhekäyttöni sopiviksi.

SUUNNITELMA
Toiminnan muoto: 20 min. Kuulumisten vaihto ja kahvin juominen. 25 min. Taiteen vastaanottaminen ja keskusteleminen. 15-20 min. Liikunnallinen hetki. 25-30 min. Taiteen vastaanottaminen ja keskusteleminen, loppukeskustelu.

Taulukko 5. Ajallisen toteutuksen uusi suunnitelma.

11.3.4 Neljäs taidepedagoginen tapaaminen

Neljänteen taidepedagogiseen tapaamiseen osallistui kuusi ryhmäläistä. Taidekuvina katsottiin Hugo Simbergin Iltaa kohti, Eero Järnefeltin Raatajat rahanalaiset / Kaski sekä Ferdinand von Wrightin Kukkia ja lintuja puutarhan nurkassa -teokset.

Innostus Iltaa kohti -teosta kohtaan oli hyvin varovaista ja kriittistä.

Mikä siinä kiinnostaa?

Hugo Simberg.

Ei ole minun töherryksiä tunnettu.

Yksi ryhmäläinen löysi kuitenkin yhteyden omaan elämäänsä.

Voisin kävellä kummisedän kanssa. Hän toi aina jotain. Hän kävi meillä saunassa.

Hänen silmänsä kostuivat ja ääni liikuttui hänen jatkaessaan:

Hän asui noin puolen kilometrin päässä. Puhui vitsaillen. Oli vitsiniekka.

Toinen ryhmäläinen kuvasi teosta sanoen:

Suomalainen taide. Varjomainen, ei teräviä reunoja. Hämäräperäinen.

Keskustelu eteni vastuuhjaajan suuntaamana kohti lapsen ja aikuisen välistä suhdetta ja sen näkemistä.

Vanhuus ja ihana lapsuus. Elämän ääripäät.

Illan värit.

Vanhus elää elämän iltaa.

Jo alussa esiin noussut kriittisyys teosta kohtaan nousi uudelleen esiin yhden ryhmäläisen kiinnittäessä huomionsa lapsen hiuksiin.

Voi haukkua Simbergiä. Tuohon aikaan ei ollut tukka noin. On kuin kampaamosta olisi tullut.

Raatajat rahanalaiset / Kaski -teosta lähdettiin lähestymään maaston kautta.

Maasto ei ole suotuisa.

Ei viljava.

Ja keskustelu eteni kohti taiteilijan ottamia vapauksia sekä tekemiä valintoja.

Taiteilija on ollut vapaa vaatetuksen nähden. En usko, että on ollut valkoista. Varmaan haettu kontrastia.

Yläkulman maisema on kauhean kaukana. Etualan kuva kauhean tarkka.

Kukkia ja lintuja puutarhan nurkassa -teos ei juuri saanut keskustelua aikaan, mutta kriittisiä näkökantoja se herätti.

Se on väkisin tehty.

Ei paljon kerro yhtään mitään.

Näperrellä on saanut paljon.

Tämän tapaamisen lopussa ryhmäläiset vaikuttivat väsyneiltä taidekuvien katsomiseen. Esitinkin lopuksi loppuhaastatteluun suunnitellun kysymyksen: miltä taiteen katsominen/kokeminen tuntuu nyt?

No eipä se ole ajatus taiteesta muuttunut. Noita kyllä katselee.

Toinen ryhmäläinen kuitenkin kiteytti ryhmässä loppua kohden vallinneen tunnelman sanoiksi:

Aikansa kutakin.

Tästä syystä päätimme vastuuhjaajan kanssa poiketa alkuperäisestä suunnitelmasta ja pitää seuraavalla viikolla taidetapaamisen sijaan ryhmätapaamisen, joka toimi minulle havainnointikertana. Taulukko 6.:ssa kuvattu neljännen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutus.

SUUNNITELMA	TOTEUTUNUT
Toiminnan muoto: 20 min. Kuulumisten vaihto ja kahvin juominen 25 min. Taiteen vastaanottaminen ja keskusteleminen 15-20 min. Liikunnallinen hetki 25-30 min. Taiteen vastaanottaminen ja keskusteleminen, loppukeskustelu	Toiminnan muoto: 20 min. Kuulumisten vaihto ja kahvin juominen 20 min. Taiteen vastaanottaminen ja keskusteleminen 20 min. Liikunnallinen hetki 30 min. Taiteen vastaanottaminen ja keskusteleminen, loppukeskustelu

Taulukko 6. Neljännen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutus.

11.3.5 Viides taidepedagoginen tapaaminen

Viidenteen taidepedagogiseen tapaamiseen osallistui kahdeksan ryhmäläistä. Tapaamisen taidekuvia olivat Juho Rissasen Povarissa ja Tyko Sallisen Pyykkärit -teokset.

Povarissa -teosta lähestyvä keskustelu alkoi erilaisista ilmeistä sekä ihmisten jäyhistä ja vahvoista ulkonäöistä.

Kasvoista, piirteistä, näkyy rankka elämä.

Kiinnostus on kova. Utelaita ovat.

Keskustelu jatkui povaamisen tärkeyden miettimisellä niin entisaikaan kuin nykyään:

Ennen vanhaan se on ollut tärkeää.

Nykyäänkin uskotaan ihan presidenttiä myöten. Aasian ja Afrikan maissa uskotaan poppamiehiä ja otetaan niiden puheet vakavasti.

Yksi jatkoi lapsuudestaan, että povaajia pidettiin pyhinä ja toinen kertoi perheestään:

Minun vanhempani eivät uskaltaneet vaan se oli syntiä, syntistä, noituutta.

Yhdelle muistui mieleen tarina hänen lapsuudestaan.

Olin itkevä lapsi. Joku poppamummu pesi minut, heitti vedet kolmen tien risteykseen ja siihen jäivät itkut.

Myös povarien metodia mietittiin:

Keksivätkö siinä vaan, kun ovat tilanteessa?

Keksivät, mitä sylki suuhun tuo.

Humpuukia, mulla on aina ollut sellainen olo. Sen ajan jännitystä.

Entisajan jännityksestä keskustelu siirtyikin nykyajan jännitykseen:

Nykyajan sote:kin on humpuukia. Voisi katsoa kädestä.

Ihmiset suunnittelevat ja tekevät ennustuksia asiasta kuin asiasta.

Lopuksi löytyi vielä yhteys edeltävänä päivänä julkistettuihin verotietoihin. Eniten tienanneen alan katsottiin povaavan nykyään, mikä kiinnostaa ja minne mennään:

Eniten viime vuonna tienasi peliala.

Loppukiteytys ohjasi keskustelun jälleen lähemmäksi teoksen syntyäikää:

Vanhan ajan sosiaalihuoltoa. Eläkettä kun ei ollut, niin povaamalla sai rahaa.

Pyykkärit -teoksen keskeisenä näkyvät kädet vangitsivat katseet ja aiheuttivat tunteikkuutta:

Ihmeelliset kädet. Jatkumo. Ärsyttää minua selvästi. Ikään kuin paksu jättiläiskäärme tai –boa kädessä.

Keskustelu käsistä jatkui niitä kutsuttaessa:

lankaikkisen hallitsevaksi.

Keskustelu siitä, mitä naiset tekevät johti yhteisymmärrykseen lakanan väännöstä, vaikkakin lyhyesti, sillä makkaramaiset kädet johdattivat keskustelun hetkeksi makkaran tekoon. Lopulta yksi ryhmäläinen peitti kädet servietillä ja sanoi:

Näin on kaunis ja ok. Todella ihana.

Tyko Sallisen nimen arvosta käytiin myös keskustelua:

Jos ei olisi Tyko Sallisen, ei olisi yhtään mitään.

Tyko Sallisen nimi maksaa paljon.

Yhden taidekuvattoman ryhmätapaamisen jälkeen ryhmäläiset osallistuivat tällä tapaamisella kuvien katsomiseen ja niistä keskustelemiseen aktiivisesti. Taulukko 7.:ssä kuvattuna viidennen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutus.

SUUNNITELMA	TOTEUTUNUT
Toiminnan muoto: 20 min. Kuulumisten vaihto ja kahvin juominen 25 min. Taiteen vastaanottaminen ja keskusteleminen 15-20 min. Liikunnallinen hetki 25-30 min. Taiteen vastaanottaminen ja keskusteleminen, loppukeskustelu	Toiminnan muoto: 20 min. Kuulumisten vaihto ja kahvin juominen 35 min. Taiteen vastaanottaminen ja keskusteleminen 20 min. Liikunnallinen hetki 15 min. Taiteen vastaanottaminen ja keskusteleminen, loppukeskustelu

Taulukko 7. Viidennen taidepedagogisen tapaamisen ajallinen toteutus.

Neljannen ja viiden taidepedagogisen tapaamisen ajallisen toteutuksen suunnitelma vaikutti kokonaisuudessaan toimivalta, vaikka molemmilla tapaamisilla tulikin vaihtelua aikoihin. Valitsin kolmannen taidetapaamisen jälkeen muotoutuneen ajallisen suunnitelman lopputuotoksena syntyvään toimintamalliin.

11.4 Toisen syklin tulokset

Toteutin haastatteluaineiston sisällönanalyysin induktiivisesti eli aineistolähtöisesti. Induktiivisessa analyysissä pyrin luomaan teoreettisen kokonaisuuden siten, etteivät aikaisemmat havainnot, tiedot ja teoriat ohjanneet sitä. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 167.) Etsin aineistosta teemoja, jotka vastasivat tutkimustehtävään: miten kuntoutusryhmäläiset kuvaavat kokemustaan kuvataiteesta? Keskeiseksi teemoittamisessa nousi se, mitä tutkittavat kunkin teeman kohdalla puhuivat (Moilanen & Räihä 2015, 61).

Luin aineistotekstejä huolella läpi useita kertoja ja pitkällä aikavälillä, niin välittömästi jokaisen taidetapaamisen muistiinpanojen litteroinnin jälkeen kuin kaikkien viiden taidetapaamisen jälkeen. Ensimmäisessä vaiheessa etsin teemoja tulostetusta dokumentista värikynillä värittäen. Koska ryhmäläisten vastaukset olivat melko lyhyitä ja selkeitä, ei niitä tarvinnut karsia, vaan tärkein sisältö tuli ytimekkäästi esiin. Lopuksi tein teemoittamisen kahden tekstinkäsittelyohjelman ollessa auki, leikkaa – liimaa -toimintoja käyttäen. Teemoittamisen jälkeen kokosin teemat luokkien alle. Kolmannessa vaiheessa seurasi varsinainen analyysi eli tulkintojen tekeminen. (Eskola 2015, 194-195.)

Kuntoutusryhmäläiset kuvasivat aineistossa kokemustaan kuvataiteesta yhteensä kahdenkymmenen yhden erilaisen teeman kautta. Teemoista muodostui viisi luokkaa: henkilökohtainen suhde, ajallinen jatkumo, yhteiskunnallinen asema, nähdyn ja koetun sanoittaminen sekä arviointi. Liite 2. Esimerkki luokittelun rakentumisesta.

Henkilökohtainen suhde -luokka muodostui teemoista minä olen, minä pidän, perhe sekä museokäynti. Minä olen ja minä pidän -teemat vastasivat selkeästi alkuhaastattelun kysymyksiin. Itseä ja omaa suhdetta taiteeseen kuvattiin erilaisin adjektivein sekä myös kiinnostuksen astetta kuvaten. Kaikki eivät olleet taiteesta kiinnostuneita, toisille se oli intohimo. Sitä, mistä pidetään, kuvattiin niin museoista ja taideteoksista kertoen kuin yleisemmin kertoen asioista, jotka merkitsivät itselle taidetta tai kulttuuria. Perhettä kuvattiin taidetapaamisissa joko kokonaisuutena sanalla perhe tai sitten siskosta, veljestä tai isästä kertoen. Äiti -sanaa ei mainittu kertaakaan. Museokäynti nousi aiheena esiin neljällä taidetapaamisella ja osoitti niin vahvaa kiinnostusta museovierailuun kuin toi esiin jaetun kokemuksen tärkeyden. Ryhmämuotoinen museovierailu, saksalaisen museotoimintamallin tapaan, osoittautui toivotuksi.

Ajallinen jatkumo -luokka muodostui teemoista ennen, nyt, tulevaisuudessa ja lapsuus -vanhuus. Taidekuvat herättivät eniten lapsuus- ja nuoruusmuistoja kaikissa ryhmäläisissä, siksi ennen -teemaan kertyi eniten vastauksia. Tähän hetkeen viitattiin useampaan kertaan. Esiin nousi niin keskustelua ajankohtaisista asioista, kuin välillä sen toteamista, että ei muisteta, mitä tänään tai eilen on tapahtunut. Tulevaisuuteen viitattiin kaksi kertaa. Toisessa keskustelu koski muistilääketutkimukseen osallistumisen epävarmuutta, osallistujia ei tiedä, saako lääkettä vai ei ja toisaalta, lääke saattaa menettää käyttölupansa hyvinkin nopeasti. Toinen tulevaisuutta kuvaava keskustelu liittyi verotietojen myötä pelialan povaavaan luonteeseen. Lapsuus ja nuoruus tulivat esiin turvallisina aikoina ja vanhuuteen liitettiin arvokkuutta sekä viisautta. Työikään ei viitattu.

Yhteiskunnallinen asema -luokka muodostui teemoista rikkaat – köyhät, terveet – sairaat ja kuninkaalliset. Rikkaiden ja köyhien ero tuli esiin terveiden ja sairaiden eron tapaan tunnistettaessa yhteiskuntaluokkia vaatetuksen sekä ympäristön perusteella ja osin sitä kautta, kun keskusteltiin, miten ääripäät eroavat toisistaan. Keskustelu kuninkaallisista kuvasi etäisyyttä ja arvokkuutta, mutta ei tavoiteltavaa tai kadehdittavaa asemaa.

Teemahaastattelurungon kysymykset: kuvaile, mitä näette; minkälaisia asioita tästä teoksesta tulee mieleen? ja mitä koet/tunnet?, antoivat suorimmin vastauksia nähdyn ja

koetun sanoittaminen sekä arviointi -luokkiin. Nähdyn ja koetun sanoittaminen -luokka muodostui teemoista nähdyn kuvaus, teoksen tapahtuman kuvaus, taiteellisuuden kuvaus, koetun kuvaus, teoksesta heräävä tunne ja teoksen henkilökohtaistuminen.

Jokainen kuva aktivoi nähdyn kuvaamiseen. Useimmin kuvaus oli toteavaa, välillä myös selvästi yllätyksellisten asioiden löytämistä. Kaksi kertaa nousi esiin hahmottamisen vaikeus. Silloin ryhmäläinen näki värit erilaisina tai toisistaan eroamattomina. Ison kuvan lähelle saaminen auttoi tällöin hahmottamisessa. Teoksen tapahtuman kuvaus sanoitti teoksessa tapahtuvaa liikettä. Kuvaukset elävöittivät pysähtyneen hetken. Taiteellisuuden kuvaus nosti esiin tarkkoja havaintoja, pääasiassa maisemaan liittyen. Koetun kuvaus aloitti kertomaan siitä, miten ryhmäläiset huomasivat kuvan vaikuttavan heihin ja kokemuksen kuvaamisen kautta esiin nousi teoksen herättämiä tunteita. Useamman kerran teokset myös henkilökohtaistuivat eli ryhmäläiset löysivät niiden kautta joko yhteyden omiin kokemuksiin ja elämän tapahtumiin, tai he näkivät itsensä teoksen tilanteessa.

Arviointi -luokka muodostui teemoista taiteilijan arviointia, taiteena arviointia, taiteilijan tekemien valintojen arviointia sekä teoksen arvon arviointia. Taiteilijan arviointia kuvattiin rehellisesti ja moninaisesti, niin taiteilijan muihin töihin verraten kuin vain yhtenä teoksena monista tarkastellen. Taiteena arvioinnin skaala oli hyvin vaihteleva, jotkin teokset olivat yksinkertaisesti mestarillisia, kun taas toisten tarkoitusperiä hämmästeltiin. Taiteilijan tekemiä valintoja arvioitiin erilaisten näkökulmien kautta ja merkitykselliseksi nousi näkemys taiteilijan vapaudesta sekä pohdinta siitä, että nykyään teoksissa käytettäisiin varmaan kirkkaampia sekä useampia värejä. Teoksen arvon arviointia tehtiin niin sen kautta, kuinka pitkään teosta haluaisi tarkastella kuin erityisesti sen kautta, olisiko teoksen valmis ostamaan omaan kotiin ja mihin teoksen hinta perustuu: itse teoksen taiteelliseen kauneuteen vaiko vain nimekkääseen taiteilijaan.

Tekemäni havainnot liittyivät ryhmäläisten asentoihin, liikkeisiin ja ilmeisiin sekä äänensävyihin. Asennot vaihtelivat tuolissa istuttaessa nojautumiseen taakse- tai eteenpäin. Taaksepäin nojautuessaan ryhmäläiset ottivat välillä etäisyyttä teosta tarkastellakseen, mutta välillä myös vaikuttaessaan kyllästyneensä tai väsyneensä kuvaan tai tilanteeseen. Eteenpäin nojautuessaan he havainnoivat kuvaa mielenkiinnolla ja ottivat osaa keskusteluun. Useimmin alkuun nojaututtiin eteenpäin ja keskustelun hiipuessaa taaksepäin. Välillä joku alkoi myös katsoa ikkunasta ulos. Havaitsemani liikehdintä kohdistui pääasiassa käsiin. Pitkän yhtäjaksoisen istumisen jälkeen toki tuolilla liikehtiminen asentoa vaihtaen lisääntyi. Käsin osoitettiin kuvaa kohtaan, johon oli

kiinnitetty huomio tai elävöitettiin ja tuettiin puhetta. Käsillä koskettiin itsessä sitä kohtaa, johon tilanne vaikutti. Eniten koskettiin omaa vatsaa tai rintakehää, joskus myös hämmästellessä koputettiin päätä. Ilmeiden havainnointi jäi vähäiseksi, koska kirjoitin muistiinpanoja. Äänensävyt vaihtelivat liikituksen, kiinnostuksen, ihmettelyn, hämmästelyn sekä arvioivan puheenvuoron mukaan ja ne tukivat puhuttua. Kokonaisuudessa kukaan ei vaikuttanut mielenkiinnottomalta taidekuvia kohtaan, neutraalilta kylläkin. Kaikkia teokset eivät kiinnostaneet yhtä paljoa eivätkä kaikki osanneet tai halunneet kertoa ajatuksiaan.

Aisteihin liittyvät keskustelut jäivät vähäiseksi. Käytin sideharsoa ja kaarnanpaloja materiaalina, mutta näiden taidetapaamisten sisältönä ne jäivät hyvin ohuiksi. Välillä keskusteltiin teoksiin liittyvistä äänistä ja ne kuvasivat teoksen tapahtumaa, mutta jäivät sisältönä myöskin sivurooliin.

11.5 Kolmas sykli

Kolmas sykli koostui kahdesta ryhmätapaamisesta, joihin osallistuin apuohjaajana ja havainnoijana. Toinen tapaamisista oli neljännen ja viidennen taidetapaamisen välissä ja toinen taidetapaamisten jälkeen sisältäen loppuhaastattelun. Tapaamiset koostuivat loppuhaastattelua lukuun ottamatta 10-20 minuuttia kestäneistä erilaisista tehtävistä.

Loppuhaastattelukysymys: Mitä taide on? tuotti monenlaisia vastauksia:

Intohimo.

Rikkaus.

Kädenjälki.

Alkuun kuvattiin pääasiassa yksittäisiä tunteisiin tai tekemiseen viittaavia sanoja, jotka sopivat kuvataiteeseen, mutta vähitellen keskustelu johti pohtimaan niin omia kokemuksia maalaamisesta kuin jakamaan näkemyksiä siitä, että taiteellisuus on lahja, joka on monella jo syntyessä.

Geeneissä.

Kuten aiemmilla tapaamisillakin, asiaan liittyi niin ihailua kuin hämmästyä. Yksi ryhmäläinen kiteytti sanan taiteellinen sanoen:

Jokainen on, jos saa siitä sisäistä hyvää oloa.

Tämän näkemyksen allekirjoittivat kaikki paikalla olleet ryhmäläiset. Suurin osa kertoen sen sanoin, osa nyökkäillen. Kukin omalla, totutulla, tavallaan tilanteeseen osallistuen.

11.6 Kolmannen syklin tulokset

Kiittäessäni ryhmäläisiä aktiivisesta osallistumisesta Armas-kertoihin, myös ryhmäläiset kiittivät minua osallisuudestani ja toivoivat ryhmään jatkossakin kuvataiteen katselua.

Havainnoin ryhmäläisten keskusteluaktiivisuuden lisääntyneen alkukertoihin verrattuna. Ryhmän vastuuohjaajan kanssa keskustellessa totesimme, että se johtui osin ryhmäytymisestä, mutta vastuuohjaaja kuvasi huomaamansa selvän eron aiempaan. Hän kuvasi sitä uudeksi tavaksi, että ryhmäläiset aloittavat keskustelun keskenään heti paikalle saavuttuaan.

Ryhmäläisiä on kuultu paljon ja he ovat saaneet sanoa omia ajatuksiaan. Taide on herkistänyt omien mielipiteiden sanomiseen ja vahvistanut ryhmäläisten ”olen tärkeä tässä ryhmässä” -kokemusta. Toisaalta välillä saattaa olla myös pieni paine sanoa jotakin. Kaiken kaikkiaan keskusteluilmapiiri on omatoimista, normaalia kannanottoa ja keskustelua.

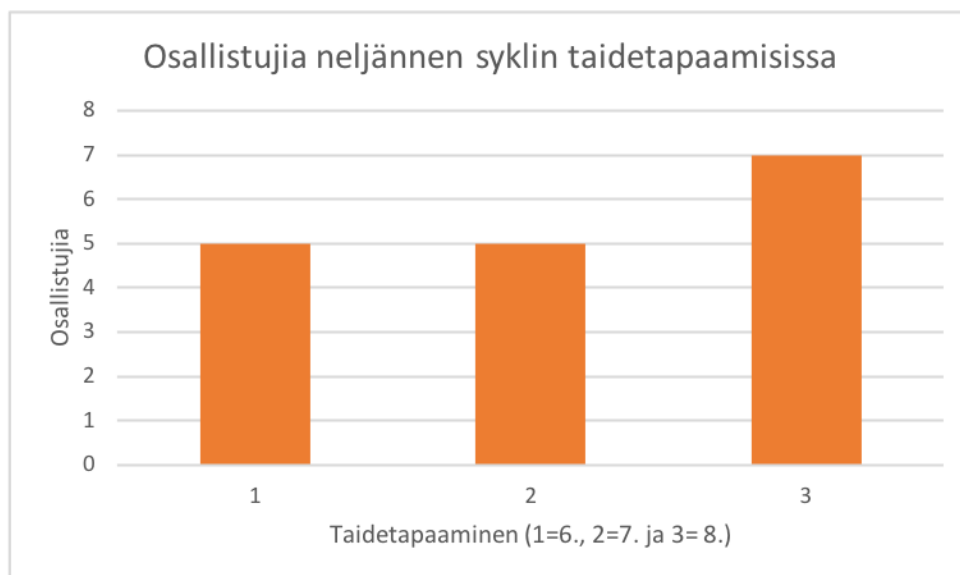
Ero kuntoutusryhmän tapaamisten tavanomaiseen toteutukseen on ollut suuri. Taidepedagogisten tapaamisten toiminta on pitkäkestoisesti samansuuntaista, muutoin ryhmätapaamisten toteutus koostuu nopeastikin vaihtuvista aiheista.

11.7 Neljäs sykli

Neljättä sykliä ei suunniteltu tutkimussuunnitelmavaiheessa. Totesin syksyn 2017 toteutuksen aikana kolme lisäkertaa taidekuvien vastaanottamiselle tarpeelliseksi toimintamallin testausta ja tarkennusta varten. Näissä tapaamisissa en tarkkaillut toimintamallin ajallista toteutusta sen kehittämismielessä vaan huomioni kiinnittyi sisällön tuottamiseen ja sen erilaisten mahdollisuuksien tunnistamiseen.

Neljännän syklin pedagogiset taidetapaamiset toteutettiin toisen syklin aikana toimintamalliin valitun ajallisen suunnitelman mukaisesti. Sisällölliseen toteutukseen valitsin niin toisesta syklistä totutun muodon kuin viimeiseen tapaamiseen jokaisen henkilökohtaisen mielipiteen esiintuonnin sallineen toteutuksen.

Kevätkaudella 2018 mukaan tuli yksi uusi ryhmäläinen. Projektiryhmään osallistuneiden ryhmäläisten lukumäärä nousi siten yhdeksään henkilöön. Kevätkauden tapaamisiin ei osallistunut yksi syyskaudella mukana ollut ryhmäläinen. Kuvio 4:ssä kuvattuna neljännen syklin taidetapaamisten osallistujamäärät. Neljännen syklin ensimmäinen taidetapaaminen oli koko kehittämisprojektin kuudes taidetapaaminen, toinen seitsemäs ja kolmas kehittämisprojektin viimeinen eli kahdeksas taidetapaaminen.

Kuvio 4. Osallistujia neljännen syklin taidetapaamisissa.

11.7.1 Kuudes taidepedagoginen tapaaminen

Tähän taidetapaamiseen osallistui 5 ryhmäläistä. Taidekuvina vuorossa olivat Magnus von Wrightin Annankatu kylmänä talviaamuna sekä Magnus Enckellin Konsertti ja pienenä kuvana lähes samanlainen, vuotta aiemmin maalattu, Musiikin kuuntelijoita -teos.

Annankatu kylmänä talviaamuna -teos toi useimmille mieleen oman lapsuuden.

Rakkaita maisemia: heinäkuorma, hevonen sekä luminen maisema. Ihanaa, tulee melkein itku, kun katsoo tuollaisia kuvia.

Talvesta aikamatkattiin myös lapsuuden kesiin keskustelemaan siitä, miten heinä kuivui seipäillä ja miten mukavaa lasten oli leikkiä ladossa, kun heinä ajettiin sinne.

Tuo valtavasti omia lapsuuden juttuja mieleen.

Teoksen väreistä heräsi myös keskustelua.

Aika tumma väri. Kauttaaltaan alapuolella.

Konsertti ja Musiikinkuuntelijoita -teosten valinnan kohdalla olin suunnitteluvaiheessa huolimaton. Katsoin pienen kuvan isoa vastaavaksi, mutta totuus tuli nopeasti esiin:

Selvästi eri kuva. En ymmärrä tällaista. Eikö yksi kuva riitä? Joka olisi aito.

Hämmästyksestä selvittyä teoksia katsottiin niin yksinään kuin vertaillen. Eroja löytyi ihmisten tunnistamisesta sekä heidän asennoista.

Tapaamisen loppua kohden nousi taas esiin kysymys:

Eikö voitaisi tehdä retki?

Yhdessä käytiin läpi jokaisen reitti tiettyyn museoon Turussa ja reitti olikin kaikille ryhmäläisille selvä. Jokainen osasi myös kertoa, miten paikanpäälle saapuisi. Ryhmässä totuttu kahvihetki järjestyisi museon kahvilassa. Keskustelin vastuuhjaajan kanssa museokäynnistä jo kolmannen syklin kuluessa. Käynnin järjestäminen oli hänen näkökulmasta haasteellinen, joten toteutukseen asti käynti ei tälle kehittämisprojektille suunnitellulla aikataululla päässyt.

Tällä taidetapaamisella jumpan piti opiskelija ja hän oli rakentanut sen tuolilla istumisen ympärille. Tuolista ei siis noustu kertaakaan ja sen huomasi loppua kohden levottomampana istumisena. Jumpa osoitti, että edeltävien syklien aikana totuttu muoto oli toimivampi. Seuraavaksi kerraksi neuvoin opiskelijalle myös seisomaannousut. Ajallisesti tapaaminen sujui toimintamalliin valittua suunnitelmaa mukaillen.

11.7.2 Seitsemäs taidepedagoginen tapaaminen

Tähän taidetapaamiseen osallistui viisi ryhmäläistä. Aluksi suoritettiin vielä yhden alkuhaastattelun, uudelle ryhmäläiselle. Aiempien vastausten tapaan taide merkitsi hänellekin kotona seinällä olevia tauluja. Niitä oli niin ostettu kuin ehditty antamaan poisikin muuttojen yhteydessä. Taidekuvina katseltiin Rafael Wardin Asetelma, Helene Schjerfbeckin Toipilas ja Omakuva sekä Akseli Gallen-Kallelan Kullervon kirkous.

Asetelma -teos sai kriittisen vastaanoton:

Taide vaatii makua. Toisissa on ja toisissa ei. Onkin keskustelun aihe, miksi tämä on tehty? Taidetta tämä ei ole.

Aikamoinen töherryks. Ei ole minun makuuni.

En ostaisi. Vaikuttaa lapsen piirustukselta.

Vahvan keltaisen joukosta löytyi sinistä, joka näyttäytyi muutamille huutomerkkinä. Keskustelun loppua kohden yksi ryhmäläinen löysi positiivisemmankin näkökulman todeten:

Minä ottaisin kyllä kuvan vastaan.

Toipilas -teos tuli taas yhden ryhmäläisen mieleen lapsuudesta.

Olin ihan pieni, kun näin tuon. Isoisä kopioi maalaamalla mestareiden maalauksia.

Teoksen kauneus ja tarkkuus herätti runsaasti huomioita.

Mahdottoman hieno. Miten on pystynytään.

Ikään kuin valokuva.

Jokainen hiussuortuva.

Helene Schjerfbeckistä keskusteltaessa esiin nousi hänen teostensa muuttuminen elämän aikana sekä omakuvien runsaus.

Jos näkee koko taiteilijan repertuaarin, näkee, miten on kehittynyt.

Seuraavaksi katsottiin Omakuva -teosta, josta keskustelu oli paljon vähäisempää kuin Toipilas -teoksesta. Toipilas vaikutti niin ylivoimaiselta mestariteokselta, että Omakuvaa katsottiin enemmän huumorilla.

Jotenkin on käsi vapissut. Silmän koko on erilainen.

Toinen ryhmäläinen vinkkasi tähän:

Älä sekaannu pikkuasioihin.

Vinkki osoitti minulle, että oli aika vaihtaa kuvaa.

Kullervon kirous -teos todettiin, Toipilaan tavoin, yksityiskohtaisen tarkaksi.

Ei onnistu poropeukalolta.

Yhden huomio kiinnittyi housuihin:

A: Putoavatko housut?

B: Ovat narulla kiinni. Ei ole vyötä.

Yksi ryhmäläinen osasi kertoa taustatarinan teoksen takaa ja se toi tilanteeseen syvempää pohdintaa Kullervon tunnetilasta. Pohdittiin, kiroileeko vai huutaako hän. Näkemyksissä oli eroja, jotka kaksi ryhmäläistä kuvasivat:

Jokainen näkee erillä tavalla. Erilaiset mielipiteet.

Asioita ei näe samalla mentaliteetilla, kun ei ole harrastanut. Museossa näkeminen on tärkeämpää. Kuvasta ei voi saada sellaista kuvaa.

Tällä taidetapaamisella uutena kiinnostuksena nousi esiin, jokaisen kuvan kohdalla, sen todellinen koko. Museovierailutoive nousi esiin myös tällä tapaamisella.

11.7.3 Kahdeksas taidepedagoginen tapaaminen

Tähän taidepedagogiseen tapaamiseen osallistui seitsemän ryhmäläistä. Aiemmista taidetapaamisista oppineena ja ohjausrutiinin omaksuneena päätin poiketa totutusta kaavasta taidekuvien yhteisen katselemisen osalta. Jokainen sai oman kuvan ja tehtävänä oli miettiä, mitä tekisi kuvassa toisin. Halusin mahdollistaa jokaiselle oman ajatuksen ja idean esiintuomisen ja menetelmä toimi hyvin. Metodi sai hiljaisimmatkin kertomaan oman näkemyksensä ääneen. Muutamia esimerkkejä muutoksista:

Pyykkärit: Pyykkien koko menisi uusiksi.

Povarit: Povari ei koskisi käteen vaan povaisi etäältä.

Kuningatar Blanka: Tummat sävyt vähenisivät. Värit olisivat vaaleampia, koska lapsikin on iloinen ja kaunis.

Morsiamenten laulu: Laulajan koko on pieni ja tapahtuma on kuitenkin suuri. Olisi hyvä saada laulaja suurennettua.

Lopuksi katsottiin ensimmäiseksi katsottua eli Maisema Kolilta -teosta uudelleen. Sitten katsottiin ryhmätilan ikkunasta näkyvää mäntymetsää ja mietittiin, miltä tuntuisi tehdä maisemasta maalaus.

Aika töherryksiksi voisi tulla.

Ajatukset suuntautuivat muutamilla jälleen omaan lapsuuteen. Yksi kertoi, miten hevosia kulki tiellä ja toinen jatkoi siitä, miten he lapsina lähtivät hevosten kyydissä metsään. Miesten lähtiessä hevosten kanssa metsätöihin oli heille menomatkalla tilaa, mutta takaisin piti tulla kävellen.

Maisema Kolilta -teos kiinnitti keskustelun jälkeen vielä uudelleen muutaman huomion.

Olen ollut lapsenlikkana Kuopiossa. Tuttua.

Raikas ja ihana ilma. Syksyistä maisemaa.

Taidetapaamisen lopuksi kiitin kaikkia osallisuudesta. Yleisvaikutelma oli taiteesta kiitollinen, joskin hieman haikea. Kuvataidejakso kuntoutusryhmän tapaamisissa päättyi.

11.8 Neljännen syklin tulokset

Taidepedagogisten tapaamisten toteutus oli omalta näkökulmaltani aiempaa luontevampaa. Olin sisäistänyt aiempien syklien kuluessa taidetapaamisten luomisen ja havaitsin myös ryhmäläisten keskustelujen oma-aloitteisuuden ja itseohjautuvuuden lisääntyneen. Kolmen kuukauden tauosta huolimatta keskustelua taidekuvista jatkettiin ikään kuin aikaa olisi kulunut vain viikko.

Neljännen syklin haastatteluaineiston teemoitin kokonaisuutena, kahdeksannen taidetapaamisen jälkeen. Pyrin lukemaan aineistoa aiempien syklien teemoittamisesta irrallisena. Esiin nousseet teemat vastasivat kuitenkin melko tarkasti toisessa syklissä esiin nousseita teemoja ja luokituksia. Molempien määrä kuitenkin väheni. Henkilökohtainen suhde -luokassa vastattiin kaikkien teemojen sisältöön, koska neljännessä syklissä toteutettiin myös yksi alkuhaastattelu. Alkuhaastattelun vastausten osalta saavutettiin tässä ryhmässä saturaatiopiste eli tietoa koottiin niin kauan, kunnes tutkittavasta ilmiöstä ei saatu enää uutta tietoa (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 110). Ajallinen jatkumo -luokasta esiin nousivat ennen sekä lapsuus -vanhuus teemat ja yhden kerran nyt -teema. Yhteiskunnallinen asema -luokan teemoista ei yksikään noussut esiin. Nähdyn ja koetun sanoittaminen sekä Arviointi -luokkiin kuuluviin teemoihin puolestaan vastattiin joka ikiseen ja runsaasti.

Museokäynnin merkitys nousi taidetapaaminen taidetapaamiselta vahvemaksi. Toistuvasti samankokoisten kuvien katsominen herätti niin kiinnostuksen nähdä teokset oikeassa koossaan kuin ylevämmässä ympäristössä. Kahdeksan taidetapaamisen

jälkeen Ateneumin Taidesalkun kuvat oli katsottu yhtä asetelmaa lukuun ottamatta. Museokäyntiä toivova tunnelma kuvasi taideteosten havainnoimisen saavuttaneen saturaatiopisteen tällaisessa muodossa. Tulevaisuutta ajatellen 4-6 taidetapaamista on sopiva määrä Ateneumin Taidepakan ja -salkun kuvin. Siinä ajassa tilanne lähtee etenemään luontevasti, muttei kuitenkaan muutu liian pitkäkestoiseksi. Kehittämishankkeen lopputuotokseen, toimintamalliin taidepedagogisille tapaamisille museoympäristön ulkopuolella, muokattu ajallinen suunnitelma osoittautui neljännen syklin taidetapaamisissa toimivaksi.

11.9 Kuvauksia kuvataiteen kokemuksista taidepedagogisissa tapaamisissa

Tulokset siitä, miten kuntoutusryhmäläiset kuvasivat kokemuksiaan kuvataiteesta sen vastaanottamiselle luoduissa taidepedagogisissa tapaamisissa, muodostuivat lopulliseen muotoonsa kaikkien neljän syklin toteutuksen jälkeen tehdyssä teemoittamisessa, luokittelussa ja analyysissä. Lisäksi tuloksien muodostumiseen vaikutti niin havainnointimuistiinpanojen kuin projektipäiväkirjan merkintöjen hyödyntäminen.

Haastatteluaineistoon perustuvat tulokset jakautuivat neljään luokkaan: henkilökohtainen suhde kuvataiteeseen, kuvataiteen esittämä sosioekonominen asema ja ajallinen konteksti, nähdyn ja koetun sanoittaminen sekä kuvataiteen arviointi. Esiin nousi kaksi oleellista tulosta: taiteen vastaanottamisessa tapahtuva henkilökohtainen kokemus sekä toive museovierailusta ryhmänä. Oleellisia tuloksia käsitellään luvussa 12 tulosten pohdinta. Lisäksi oman kokonaisuutensa muodostavat tulokset havainnoidusta.

Henkilökohtainen suhde kuvataiteeseen

Henkilökohtaista suhdetta kuvataiteeseen kuvattiin minä olen ja minä pidän -muodoissa sekä oma perhe ja sen jäsenet huomioiden. Tämän luokan tuloksiin vaikuttivat pitkälti teemahaastattelurungon alku- ja loppuhaastattelun kysymykset. Itseä ja omaa suhdetta taiteeseen kuvattiin erilaisin adjektiivein sekä myös kiinnostuksen astetta kuvaten. Itseä kuvattiin taiteellisesta sielusta taiteen ihailijaksi. Taiteesta pääasiassa pidetään, vaikka kaikki eivät ole siitä kiinnostuneita tai koe sitä tuntevansa. Jollekin se on intohimo, monille se on lähellä sydäntä. Taide merkitsee niin ihastelemista ja hämmästelemistä kuin itse tekemistä. Se merkitsee teosten katsomista museoissa, niin kotimaassa kuin

ulkomailla. Vaikka museovierailut eivät kaikkia kiinnosta, osoittautui toive ryhmämuotoisesta museovierailusta kuitenkin jaetuksi. Kaikki olisivat olleet kiinnostuneita osallistumaan yhteiseen museovierailuun kehittämisprojektin puitteissa.

Taideteoksia on ostettu omaan kotiin ja niistä on pitkän elämän varrella myös luovuttu, esimerkiksi muuttojen yhteydessä. Maisemakuvista kerrottiin pidettävän eniten. Nykyaiteesta ei pitänyt kukaan. Perheestä puhuttaessa sanat perhe, sisarukset, isä ja isoisa mainittiin usein. Äiti ja isoäiti -sanoja ei mainittu kertaakaan.

Kuvataiteen esittämä sosioekonominen asema ja ajallinen konteksti

Kuvataiteen esittämää sosioekonomista asemaa ja ajallista kontekstia kuvattiin taloudellisen eriarvoisuuden ja terveyserojen kautta, ennen - nyt ja tulevaisuudessa - jatkumolla sekä ihmiselämän yksilöllisellä aikajanalla lapsuudesta vanhuuteen. Taloudellista eriarvoisuutta ja terveyseroja kuvattiin sellaisten kuvien kautta, joissa niiden nähtiin tulevan esiin tai jotka johdattivat aiheen mieleen. Rikkaiden ja köyhien ero tuli esiin terveiden ja sairaiden eron tapaan tunnistettaessa yhteiskuntaluokkia vaatetuksen sekä elinympäristön perusteella ja osin sitä kautta, kun keskusteltiin, miten ääripäät eroavat toisistaan.

Ajalliseen kontekstiin liittyvät keskustelut saivat myös alkunsa kuvien sanomasta, mutta ajallinen konteksti vaihtui usein keskusteluissa nykyisen ja menneen välillä. Esiin nousi niin keskustelua ajankohtaisista asioista, kuin sen toteamista, että ei muisteta, mitä tänään tai eilen on tapahtunut. Alku- ja loppuhaastatteluun vastattaessa kerrottiin ajatuksia nykyhetkestä. Taidekuvakeskusteluissa korostuivat menneenä aikana oma lapsuus ja nuoruus. Niistä puhuttiin turvallisena, huolettomana ja mahdollisuuksia täynnä olleena aikana. Vanhuuteen viitattaessa kuvattiin arvokkuutta ja viisautta. Muutaman kerran puhuttiin työiästä ja kahden kuvan kohdalla tulevaisuudesta.

Nähdyn ja koetun sanoittaminen

Nähdyn ja koetun sanoittaminen -luokka muodostui teemoista nähdyn kuvaus, teoksen tapahtuman kuvaus, taiteellisuuden kuvaus, koetun kuvaus, teoksesta heräävä tunne ja teoksen henkilökohtaistuminen.

Jokainen kuva aktivoi nähdyn kuvaamiseen. Useimmin kuvaus oli toteavaa: mitä teokseen on maalattu ja miten se on maalattu, välillä myös selvästi yllätyksellisten asioiden löytämistä. Kaksi kertaa nousi esiin hahmottamisen vaikeus. Teoksen tapahtuman kuvaus sanoitti teoksessa tapahtuvaa liikettä. Kuvaukset elävöittivät pysähtyneen hetken. Taiteellisuuden kuvaus nosti esiin tarkkoja havaintoja koskien niin teosten tilanteita kuin sanoittaen, millaista esimerkiksi suomalainen taide on. Koettua kuvattiin kertomalla, miten ryhmäläiset huomasivat kuvan vaikuttavan heihin. Kokemuksen kuvaamisen kautta esiin nousi teoksen herättämiä tunteita. Tunteet vaihtelivat lumoavasta ihastuksesta ärsytykseen. Useamman kerran teokset henkilökohtaistuivat eli ryhmäläiset löysivät niiden kautta joko yhteyden omiin kokemuksiin ja elämän tapahtumiin tai näkivät itsensä teoksen tilanteessa.

Kuvataiteen arviointi

Arviointi -luokka muodostui teemoista taiteilijan arviointi, taiteena arviointi, taiteilijan tekemien valintojen arviointi sekä teoksen arvon arviointi. Taitelijan arviointia kuvattiin rehellisesti ja moninaisesti, niin taiteilijan muihin töihin verraten kuin vain yhtenä teoksena monista tarkastellen. Taiteena arvioinnin skaala oli hyvin vaihteleva, jotkin teokset olivat yksinkertaisesti mestarillisia, kun taas toisten tarkoitusperiä hämmästeltiin. Taitelijan tekemiä valintoja arvioitiin erilaisten näkökulmien kautta ja merkitykselliseksi nousi näkemys taiteilijan vapaudesta sekä pohdinta siitä, että nykyään teoksissa käytettäisiin varmaan kirkkaampia sekä useampia värejä. Teoksen arvon arviointia tehtiin niin sen perusteella, kuinka pitkään teosta haluaisi tarkastella kuin erityisesti sen perusteella, olisiko teoksen valmis ostamaan omaan kotiin ja mihin teoksen hinta perustuu: itse teoksen taiteelliseen kauneuteen vaiko vain nimekkääseen taiteilijaan.

Havainnoitua

Maisemakuvista kerrottiin pidettävän eniten, mutta taidetapaamisissa kuvat, joissa oli ihmisiä, herättivät eniten keskustelua ja johtivat keskustelun välillä kuvien sanomasta irrallisiin, osin yllättäviinkin, aihepiireihin sekä toisaalta omaan elämään liittyviin muistoihin. Keskustelu asetelmakuvista jäi vähäiseksi ja tarkoitusperää hämmästeleväksi. Tiedollisen luennon tarvetta ei tullut esiin, mutta tiedontarve

taiteilijasta, teoksen valmistumisvuodesta ja sen todellisesta koosta sekä mahdollisesta taustatarinasta nousi esiin.

Taidekuvien katseluhetkissä havainnoidut kuntoutusryhmäläisten asennot ja liikehdintä sekä käytetty elekieli ja äänensävyt tukivat puhuttua ja toisaalta myös puhumatta jättämistä. Asennot vaihtelivat tuolissa istuttaessa nojautumiseen taakse- tai eteenpäin. Taaksepäin nojautuessaan ryhmäläiset ottivat etäisyyttä teosta tarkastellakseen sekä välillä myös vaikuttaessaan kyllästyneensä tai väsyneensä kuvaan tai tilanteeseen. Eteenpäin nojautuessaan he havainnoivat kuvaa mielenkiinnolla ja ottivat osaa keskusteluun.

Pitkän yhtäjaksoisen istumisen jälkeen tuolilla liikehtiminen asentoa vaihtaen lisääntyi. Käsien osoitettiin kuvaa kohtaan, johon oli kiinnitetty huomio tai elävöitettiin ja tuettiin puhetta. Käsillä koskettiin itsessä sitä kohtaa, johon tilanne vaikutti. Eniten koskettiin omaa vatsaa tai rintakehää, joskus myös hämmästellessä koputettiin päätä. Äänensävyt vaihtelivat liikituksen, kiinnostuksen, hämmästelyn sekä arvioivan sävyn välillä pidetyn puheenvuoron mukaisesti ja puhuttua tukien.

Kukaan ei vaikuttanut mielenkiinnottomalta taidekuvia kohtaan, osa kylläkin neutraalilta. Kaikkia teokset eivät innostaneet yhtä paljoa eivätkä kaikki osanneet tai halunneet kertoa ajatuksiaan teoksista. Suhtautuminen taidekuvien katseluhetkiin oli toisilla eläytyvää ja toisilla kiinnostavuudeltaan vaihtelevaa. Ryhmässä oli niin aktiivisia kuin sivusta seuraavia ja hiljaisia osallistujia. Ryhmäläisten keskusteluaktiivisuus lisääntyi toisen syklin taidepedagogisten tapaamisten edetessä ja oli hyvin aktiivista heti neljännen syklin ensimmäisestä taidetapaamisesta alkaen.

Ohjaajan ottamalla roolilla osoittautui olevan merkittävä vaikutus. Jos ohjaaja oli hiljaa, niin sanotusti sieti hiljaisuutta, keskustelu saattoi lähteä hyvinkin vaihtoehtoiselle linjalle itse teoksesta. Kun yksi aloitti innostuneen keskustelun, veti hän tunnetasolla nopeasti muut mukaansa. Jos ohjaaja aloitti keskustelun kokonaisella kysymyksellä, se vaikutti monesti jättävän kysymyksen muodon pohdinnan pinnalle. Jos kysymys esitettiin pohtivalla äänellä, vain miten? tai kuinka? -sanalla aloittaen, saivat ryhmäläiset lähtökohdan jatkaa juuri oman ajatuksensa mukaan ja omin sanoin. Välillä tarkentavat kysymykset lisäsivät keskustelua, välillä ne eivät auttaneet.

12 TULOSTEN POHDINTA

Strandman-Suontaustan (2013) käyttämät teokset herättivät mielenkiintoa ja suosikit löytyivät 1800- ja 1900 -luvun vaihteen kuvataiteesta. Strandman-Suontausta kirjoittaa, ettei se yllättänyt, sillä vanhempi taide kuuluu ”kokonaiseen” maailmaan tutumpana ja turvallisempana. (Strandman-Suontausta 2013, 84.) Tässä kehittämisprojektissa käytetyt taidekuvat olivat pääasiassa samalta aikakaudelta ja kokonaisuudessaan pidettyjä. Vaikka ei jostain kuvasta oikein pidetty, niin pääasiassa niistä löytyi jotakin arvokasta. Vain Rafael Wardin Asetelma-teos sai osakseen runsasta kritiikkiä ja se poikkesi selkeimmin muista teoksista niin asetelma-aiheena kuin synnyin ajankohdaltaan eli vuonna 1959. Taidesalkun ainoa katsomatta jäänyt kuva, Birger Carlstedin Asetelma vuodelta 1941 olisi ollut mielenkiintoinen, mutta valitettavasti käyttämättä jäänyt, verrokki.

Käsitys taiteesta näyttäytyi Strandman-Suontaustan aineistossa laaja-alaisena. Vastauksissa tuli esiin omakohtaisten tunnekokemusten lisäksi taide taiteilijan ansiotyönä ja ammattina, sijoituskohteena, osana ulkomaan matkaa, sosiaalisena seurusteluna, harrastuksena ja opiskeluna. (Strandman-Suontausta 2013, 135.) Tämän kehittämisprojektin tuloksissa edellä mainituista aihepiireistä vain taide opiskeluna jäi tulematta esiin. Ajatus taiteesta sijoituskohteena tuli esiin välillisesti, yhden ryhmäläisen harmitellessa, ettei ostanut nuoruudessaan tuttunsa teoksia, jotka ovat tänä päivänä hyvin arvokkaita.

Strandman-Suontaustan aineistossa teoksissa huomiota kiinnitettiin aiheisiin ja väreihin, valoon sekä niiden herättämään tunnelmaan. (Strandman-Suontausta 2013, 134.) Tämän kehittämisprojektin aineistossa nousevat esiin samanlaiset huomiot, mutta heränneen tunnelman lisäksi teoksia sanoitettiin myös niissä havaitun pysähtyneen liikkeen kuvaamisella. Liikettä kuvattaessa tuntui välillä, että tilanteeseen saatiin liikettä. Muutaman kerran yhdistettiin myös pohdinta tilanteen äänimaailmasta ja se monipuolisti tilannetta entisestään, mutta jäi, aiemmin kuvatuksi, sisältönä sivurooliin.

Strandman-Suontaustan aineistosta nousi esiin niin taideteosten synnyttämiä negatiivisia kokemuksia kuin taideteosten torjuntaa (Strandman-Suontausta 2013, 136.) Vastaavanlaisia kokemuksia oli tässä kehittämisprojektissa havaittavissa vain maltillisesti. Yksittäinen ryhmäläinen saattoi olla pitämättä jostakin kuvasta ja selkeää samansuuntaista kuvan merkityksen ymmärtämättömyyttä tuli myös esiin muutaman

kuvan kohdalla, mutta torjunnaksi asti se ei muodostunut. Ryhmässä aina joku löysi teoksesta arvokkuutta tai ihanuutta, viimeistään häiritsevän osan peittämisen myötä.

Tämän kehittämisprojektin oleelliseksi tulokseksi muodostui taiteen vastaanottamisessa tapahtuva henkilökohtainen kokemus. Strandman-Suontaustan kuvailuissa tuli niin ikään esiin asioita, jotka olivat jo leikkautuneet elämästä ja joihin taide mahdollisti pääsyn uudelleen. Muistot lapsuudesta, oman elämän varrelta ja omat lapset toistuivat vastauksissa. (Strandman-Suontausta 2013, 134.) Tämän kehittämisprojektin kuvailuissa nousi esiin muistoja omasta lapsuudesta ja nuoruudesta, omia lapsia ei kuvattu. John Dewey korostaa taiteen kokemusta kokonaisvaltaisena ja kaikkien saavutettavissa olevana. Taiteessa muoto ja rytmi ovat merkityksellisiä niin taiteen tekijälle kuin vastaanottajalle. Tunne, äly ja kehoisuus ovat läsnä kokemuksessa. Kokemusten äärelle pysähtyminen on merkityksellistä uudelle kokemukselle, sillä järjestäessään ja purkaessaan havaitsemaansa aktiivisesti ihminen rakentaa uusia merkityksiä. Vuorovaikutuksessa taiteen, toisten ihmisten ja olemassa olevan ympäristön kanssa havaitusta järjestyy ja rakentuu merkityksiä suhteessa oman elämän kokemuksiin. Taiteesta voidaankin puhua inhimillisen kasvun mahdollisuutena. (Malmivirta 2011b.)

Malmivirta (2011a, 182, 203) kuvaa väitöstutkimuksessaan, Barthesiin (1984) ja Halkolaan (2009) viitaten, kuinka opiskelijat löysivät valokuvista yksityiskohtia, ”punctumeita”, jotka herättivät huomion ja kiinnostuksen sekä johtivat tunneyhteyteen elämän merkityksellisiin ihmisiin ja tapahtumiin. Halkolan mukaan Barthes luokitteli valokuvat tavallisiin studium -kuviin sekä henkilökohtaisen tunnetason yhteyden muodostaviin punctum -kuviin, joissa jokin yksityiskohta tai tekijä nousee vahvasti esiin, nuolen tavoin iskien. Valokuvaterapeuttisesta näkökulmasta määritelmä punctum -kuvista soveltuu yhteen aivo- ja muistitutkimuksen kanssa. Punctum -kuvan katsominen on kuin kohtaisi mielen herättävän sattuman. Valokuvien avulla mahdollistuu tunneyhteyden saaminen elämän merkityksellisiin ihmisiin ja tapahtumiin. (Halkola 2009, 55-56.)

Halkola viittaa aivo- ja muistitutkija Schachterin (2001) kuvaukseen muistista ja ihmismielestä. Tietoiset muistot sisältävät erityyppistä tietoa ja mieli reagoi muistivihjeisiin. Menneisyydessä mieleen jääneet henkilökohtaisen tiedon mutkikkaat rakenteet punoutuvat yhteen ja muodostavat perustan elämäntarinalle. Halkola viittaa Schachterin kautta Tulvingiin kuvatessaan muistiin koodaamiseen ja muistihakuun liittyvää erityisominaisuutta, koodaamisen spesifisyyden periaatetta. Sen mukaan tapa,

jolla jokin tapahtuma ajatuksissa jäsennetään ja koodataan mieleen, määrää sen, miten se palautuu uudelleen mieleen. Olosuhteiden vastaavuus edesauttaa muistamista. (Halkola 2009, 58.) Edellä mainituin perusteluin vaikuttaa johdonmukaiselta, että ihmisiä ja toimintaa sisältäneet taidekuvat aiheuttivat vilkasta keskustelua ja henkilökohtaisia kokemuksia, asetelma -teokset sen sijaan eivät.

Usea Strandman-Suontaustan tutkimukseen osallistunut totesi kuvataiteen kuuluneen elämään niin osana ulkomaanmatkoja, harrastuksena, taidekokoelman keräämisenä kuin näyttelykäyntinä läheisten kanssa. Hänen tuloksissaan tästä kuvattiin leikkautuvan paljon pois elämän siirtyessä hoitolaitokseen. Uudessa ympäristössä uusien me-porukoiden syntyminen ei ole helppoa. (Strandman-Suontausta 2013, 155.) Tämän kehittämisprojektin tuloksissa kuvattiin kuvataiteen kuulumista elämään vastaavanlaisesti. Keskusteluun nousi museokäyntien leikkautuminen pois elämästä sopivan seuran puuttumisesta johtuen. Kuntoutusryhmä nähtiin hyvänä ”me-porukkana”.

Toiseksi oleelliseksi tulokseksi muodostui toive museovierailusta ryhmänä, yksinään ei oltu halukkaita lähtemään. Taidetapaamisiin ryhmätilassa suhtauduttiin myönteisesti, mutta tapaamisten edetessä korostui toive nähdä teokset niin oikeassa koossaan, oikeanlaisissa kehyksissään kuin museoympäristössä. Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025:n (2017, 5) tavoite osallisuuden lisääntymisestä ja eri väestöryhmien osallistumisen erojen kaventumisesta osoittautui tarpeelliseksi. Turvattaessa kulttuurista tasa-arvoa ja osallistumista erilaisten kulttuuriaktiiviteettien kautta ikäihmiset saadaan ”näkyviksi”. Yhteiskunnassa on vahva tilaus tälle ”näkyväksi tulemiselle”, sillä se muokkaa asenteita ja murtaa myyttejä sekä stereotypioita. (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011, 9-10.)

Tämän kehittämisprojektin tärkeä sanoma on, että muistisairaiden ”näkyväksi tulemista” voidaan lähteä tukemaan heidän toiveidensa ohjaamana. Asenteiden muokkaamisen on lähdettävä ryhmätoiminnan kohdalla myyttien murtamisesta, on nähtävä muistisairaatt subjekteina eli kykenevinä tekemään valintoja ja ajattelemaan (Räsänen 2015, 12.). Taidepedagogia tapaamisia voidaan järjestää onnistuneesti ryhmätilassa, mutta jo tapaamisia suunniteltaessa on varauduttava tekemään vierailu museoon. Kulttuurigeragogisesta näkökulmasta itsereflektiivisesti arvioiden tämän kehittämisprojektin kohdalla museovierailun toteutumatta jääminen vaikuttaa epäonnistumiselta ryhmäläisiä kohtaan. Syy oli sopivan ajankohdan löytymättömyys. (Groote de & Hartogh 2016, 28.)

13 TOIMINTAMALLI TAIDEPEDAGOGISILLE TAPAAMISILLE MUSEOYMPÄRISTÖN ULKOPUOLELLA

Kehittämiprojektin tuotos on toimintamalli taidepedagogisille tapaamisille museoympäristön ulkopuolella (Taulukko 8., seuraava sivu). Taulukkomuotoisessa toimintamallissa kuvataan 30 – 60 minuuttisten esi- ja jälkivalmistelujen sisältö sekä 90 minuuttisen tapaamisen sisältöä vastaamalla otsikkotason kysymyksiin: Miten pitkään? Mitä? ja Miksi?

Toimintamallin muotoon on päädytty saksalaisen museotoimintamallin ohjaamana. Alkuperäismallin sisällön kuvausta on muokattu taidekasvatuksen ja kulttuurigeragogiikan teoreettisen kehyksen sekä Muistiluotsin kuntoutusryhmän taidepedagogisten tapaamisten toteuttamisen ohjaamana, niin sisällöllisesti kuin ajallisesti. Toimintamallia on testattu kehittämiprojektin neljännen syklin kolmella taidetapaamisella. Niissä todettiin, alkuperäisen saksalaisen toimintamallin kehittämisessä havaitun tavoin, että ajallisia vaihteluvälejä muodostuu jokaisella tapaamisella tilanteiden elävän luonteen mukaan. On kuitenkin mahdollista luoda suuntaa antava ajallinen toimintamalli.

Sisällön toteutusta muokkaa niin ohjaajan persoonallisuus ja ohjauskäsitys kuin tilanteissa käytetyt taidekuvat sekä ennen kaikkea koolla olevat taidekuvia havainnoivat ihmiset. Toimintamallia voi hyödyntää muidenkin, kuin Ateneumin Taidesalkun ja Taidepakan, taidekuvien katseluun sekä myös erilaisessa ajallisessa kontekstissa. Toimintamallin on tarkoitus olla alkuperäisen museotoimintamallin tapaan vapaa tiukoista raameista ja sallia yksilölliset mahdollisuudet löytää paikkaan ja tilanteeseen soveltuva toimintatapa (Ganß ym. 2016, 8).

Miten pitkään?	Mitä?	Miksi?
20-30 min.	Esivalmistelu Kuvien valitseminen. (Ateneumin Taidepakka ja Taidesalkku.) Mahdollisen kosketeltavan oheismateriaalin valinta. Keskustelu tapaamisen sisällöstä. Kahvin/ teen keittäminen, pöydän kattaminen. Tilan valmistaminen.	Rauhallinen valmistautuminen toisen ohjaajan kanssa. Selkeä sopimus työnjaosta.
20 min.	Saapuminen – silta taiteeseen Ryhmätilaan saapuminen, nimikyltin saaminen. Kahvi ja kahvileipä (2€:n maksu). Tutustuminen / jälleennäkeminen: kuulumisten vaihto, jokaiselle puheenvuoro. Johdanto taiteeseen.	Tervetulon toivotus. Turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin luominen. Virittäytyminen taiteeseen.
25 min.	Taiteen katsominen Herkkä puhetyyli / juontaminen. Joustavuus teosten valinnassa. Näkyvyyden varmistaminen. (Pieni kuva kiertämään.) Keskittyminen yhteen teokseen kerrallaan: - mitä näet/näette? - minkälaisia asioita teoksesta tulee mieleen? - mitä koet/tunnet? Aikaa katselemiselle ja keskustelemiselle. Henkilökohtaisen ja yhteisen huomiointin mahdollistaminen. Tarkentavat kysymykset. Havainnoijien havaintojen ja huomioiden kuunteleminen. Hiljaisien osallistujien huomiointi.	Yhteinen taidekokemus. Kiireettömyys. Johdattelun välttäminen: kysymysten riisuminen kysymyssanan tasolle. Hiljaisuuden salliminen. Kokemusten mahdollistaminen teosten kautta.
15-20 min.	Liikunnallinen hetki (Tuoli)jumppa. Juotavan tarjoaminen.	Liikkuminen, seisomaannousut. Virkistäytyminen.
25-30 min.	Taiteen katsomisen jatkuminen ja kerran lopettaminen – silta arkeen Reflektiivinen ryhmäkeskustelu, jokaiselle puheenvuoro. Miten katseleminen koettiin? Millaisia toiveita on? Kiitokset ja kotiin lähtö.	Yhteinen taidekokemus. Palaute. Parannusehdotukset.
10-30 min.	Jälkivalmistelu Saattaminen ulos. Tilan siivoaminen, astioiden tiskaaminen. Jälkikeskustelu. Seuraavan kerran suunnittelu.	Reflektointi toisen ohjaajan kanssa. Suunnitelma seuraavaa kertaa varten. (soveltaen Ganß, Kastner & Sinapius 2016, 167.)

Taulukko 8. Toimintamalli taidepedagogisille tapaamisille museoympäristön ulkopuolella.

14 EETTISYYDEN JA LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI

Eettisesti hyväksyttävän ja luotettavan sekä tuloksiltaan uskottavan tutkimuksen tekemisessä edellytetään hyvän tieteellisen käytännön noudattamista (HTK-ohje 2012, 6; Hirsjärvi ym. 2015, 23, 25; Vilkkä 2015, 41). Tämän kehittämisprojektin toteutuksessa on noudatettu hyvän tieteellisen käytännön toimintatapoja eli rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Muiden tutkijoiden työt ja saavutukset on huomioitu ja niille on annettu oikea arvo. Tutkimus suunniteltiin ja toteutettiin sekä sen tietoaaineistot käsiteltiin asetettujen vaatimusten mukaisesti ja siitä raportoidaan sekä tulokset julkaistaan avoimuutta noudattaen. Tiedonhankintaan, tutkimukseen ja arviointiin käytettiin tieteellisesti ja eettisesti kestäviä menetelmiä. (HTK-ohje 2012, 6; Ronkainen ym. 2014, 152; Hirsjärvi ym. 2015, 24; Leino-Kilpi 2015, 365; Vilkkä 2015, 42, 44.)

Aiheen valinta, tutkimuksen kohdentaminen sekä tutkimustehtävän määrittely olivat sidoksissa siihen, mitä tutkittiin ja mitä jätettiin ulkopuolelle. Tietolähteiden valinta oli ratkaisevaa yleisen ja eettisen luotettavuuden varmistamiseksi. (Leino-Kilpi 2015, 366-367.) Leino-Kilpi viittaa Slaughteriin (2007) ja Suhoseen (2013) kirjoittaessaan, että muistisairautta sairastaviin kohdistuva tutkimus vaatii erityisen tarkkaa suunnittelua (Leino-Kilpi 2015, 367). Varsinais-Suomen Muistiyhdistyksen sekä Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsin monivuotiseen kokemukseen perustuen osoittautui, että taiteeseen ja kulttuuriin liittyvä toimintasisältö on tervetullutta, mutta erillisen ryhmän perustaminen ei välttämättä onnistuisi. Aihe sopi kuntoutusryhmän toimintasisältöä monipuolistamaan. Suunnitteluvaiheessa hankittiin toteutuksen kannalta tärkeä, suullinen, tutkimuslupa Muistiluotsilta (Ronkainen ym. 2014, 126) sekä allekirjoitettiin opinnäytetyön toimeksiantosopimus.

Tutkimustehtävä ohjasi aineistonkeruumenetelmien valintaa sekä keruun toteutusta. Aineiston keräämisessä noudatettiin niin juridisia säännöksiä kuin eettisiä pelisääntöjä. Huomiota kiinnitettiin kuntoutusryhmäläisten oikeuksiin ja rehelliseen sekä kunnioittavaan kohteluun. Kunnioitukseen kuului esimerkiksi viikoittain toistuva suostumuksen pyytäminen tutkimuksen toteuttamiselle sekä muistiinpanojen kirjoittamiselle. Se vaati riittävää informointia sekä myös mahdollisuutta kieltäytyä. Lisäksi kaikille taattiin anonymiteetti eli henkilötietojen paljastumattomuus. (Ronkainen ym. 2014, 126; Leino-Kilpi 2015, 368.) Henkilötietolain mukaisesti aineisto, jossa on yksittäisten ihmisten tietoja, esimerkiksi ominaisuuksia kuvaavia merkintöjä, muodostaa

henkilörekisterin. Aineiston säilyttäminen ja anonymisoiminen sekä säilytyspaikka ja säilytysajan pituus oli siksi tärkeää huomioida. (Ronkainen ym. 2014, 127.) Tutkimusaineisto hävitettiin tulosten oikeelliseksi osoittamisen jälkeen tietokoneelta, käytön aikana syntyneitä väliaikaistiedostoja myöten, ja käsin kirjoitettu sekä tulostettu aineisto poltettiin (Aineistohallinnan käsikirja).

Monimetodinen/menetelmällinen lähestymistapa eli triangulaatio yhdistää erityyppisiä tutkimuksellisia toimintatapoja. Alun perin triangulaation ajateltiin parantavan luotettavuutta, mutta erityyppisten menetelmien vastatessa erilaisiin kysymyksiin ei luotettavuus ole keskeisin haettava etu vaan kohteesta saatavan kuvan kokonaisvaltaisuus. (Ronkainen ym. 2014, 104-105.) Aineistonkeruumenetelmiksi valitut haastattelu ja havainnointi osoittautuivat toisiaan täydentäviksi. Havainnoinnin toteutus jäi tavoiteltua vähäisemmäksi, mutta haastattelut saatiin siitä johtuen luotettavasti kirjatuiksi. Tutkittavien tavat ymmärtää esitetyt kysymykset vaikuttavat myös tuloksiin (Vilkkä 2015, 203). Teemahaastattelurungon kysymykset osoittautuivat toimiviksi ja erityisesti taidekuvien vastaanottamisen tilanteissa kysymykset voitiin usein riisua pelkän kysymyssanan tasolle, mikä vähensi mahdollista ymmärrysvaikeutta.

Aineiston määrä voidaan katsoa Kalelan (2000) mukaan riittäväksi, kun tutkija voi vastata tutkimustehtäväänsä ja Bertauxin (1981) mukaan kun uusi aineisto ei tuo enää mitään uutta vaan teemat toistuvat (Ronkainen ym. 2014, 117). Eskola & Suorantaan (1998 ja 2000) viitaten saturaation eli kylläntymispisteen saavuttaminen tutkimusaineistossa tarkoittaa sen peruslogiikan itseään toistavuutta (Hirsjärvi ym. 2015, 182; Vilkkä 2015, 152). Tässä kehittämisprojektissa aineisto osoittautui riittäväksi vastaamaan tutkimustehtävään. Aineisto tuotti alkuhaastattelun kysymyksille vastaukset, joissa ei enää tullut esiin uutta, mutta muutoin aineistossa ei ollut havaittavissa selkeää kylläntymistä. Kylläntymisen puuttuminen liittyy ryhmälle tarjotun havainnointiaineiston luonteeseen, sillä samaa taidekuvaa ei katsottu yhdessä kuin yksi kerta, yhtä teosta lukuun ottamatta. Peräkkäisten taidepedagogisten tapaamisten määrässä puolestaan havaittiin kylläntymistä toisen syklin neljännen tapaamisen jälkeen sekä neljännen syklin lopussa.

Tutkimusaineiston analyysin luotettavuuden arvioinnissa oli eettisestä näkökulmasta keskeistä, että se tehtiin tieteellisesti luotettavasti ja koko kerättyä aineistoa hyödyntämällä (Leino-Kilpi 2015, 370). Tutkijan tulkinnat ja kokemukset olivat analyysin kannalta hyödyllisiä, mutta pidettiin erillään tutkimustilanteesta tehdyistä suorista havainnoista eli kuvauksista siitä, mitä sanottiin tai tehtiin (Ronkainen ym. 2014, 115).

Kehittämiprojektin tutkimustulokset saatetaan arvioitavaksi tämän opinnäytetyön julkaisemisella (Leino-Kilpi 2015, 370). Toimintatutkimusta on kritisoitu, muiden laadullisten menetelmien tapaan, tutkimuskohteen tilannesidonnaisuudesta ja spesifiydestä, otoksen rajoitetusta koosta ja puuttuvasta edustavuudesta, muuttujien kontrolloimattomuudesta sekä siitä, etteivät tulokset ole yleistettävissä (Metsämuuronen 2008, 32). Tämä kehittämisprojekti sidottiin tarkoituksellisesti ja tavoite-, eli tuotoshakuisesti juuri Muistiluotsin kuntoutusryhmään. Kuntoutusryhmän viitteellinen koko, 10 henkilöä, oli etukäteen tiedossa. Toteutukseen osallistuneen ryhmän koko, 9 henkilöä, oli hyvä osallistujamäärä, sillä ryhmän koko vaihtelee. Tulosten yleistettävyyttä ei tavoiteltu, eikä laadullista tutkimusta voi käytännössä koskaan sellaisenaan toistaakaan sen ainutkertaisuudesta ja kulloisestakin asiayhteydestä johtuen (Hirsjärvi ym. 2015, 164; Ronkainen ym. 2014, 83; Vilkkä 2015, 197).

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida erilaisten näkökulmien kautta. Uskottavuus -näkökulma edellytti selkeää ja tarkkaa selostusta tutkimuksen kaikista toteuttamisvaiheista, jotta lukija ymmärtää niin tutkimuksen etenemisen kuin sen vahvuudet ja rajoitukset. Siirrettävyys -näkökulma kuvaa, missä määrin tulokset voitaisiin siirtää toiseen tutkimusympäristöön. Sen varmistamiseksi tehtiin huolellista tutkimuskontekstin kuvausta, osallistujaryhmän valinnan sekä valinnan taustojen selvittämistä ja seikkaperäistä kuvausta aineiston keruusta sekä analyysistä. (Hirsjärvi ym. 2015, 232-233; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 198.)

Tässä opinnäytetyössä esitetään useita autenttisia, suoria, lainauksia haastatteluteksteistä tutkimuksen luotettavuuden varmistamiseksi ja jotta lukijalla on mahdollisuus seurata aineistonkeruun polkua (Hirsjärvi ym. 2015, 233; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 198). Kuvauksen elävyydellä tutkimuksen todellisuutta pyritään kuvaamaan mahdollisimman tarkasti ja elävästi. Kontekstispesifisyyttä tuodaan esille taustatietoja, kuten tapahtumapaikkaa ja ryhmäkertojen sisältöä, kuvaamalla. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 199.) Metodologista sopivuutta avataan kerrottaessa käytettyjen menetelmien lähtökohdista ja analyttistä täsmällisyyttä tuodaan esiin kuvaamalla analyysiprosessia selkeyteen sekä teemoittamisen ja luokittelujen loogisuuteen pyrkien. Luotettavuusongelmia on vähennetty muodostamalla tulokset ja johtopäätökset koko tutkimusaineistoon perustuen. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 199-200.)

Sulkeistamisella tarkoitetaan tutkijan tietoisuutta omista ennakko-oletuksista ja pyrkimystä edetä siten, etteivät ne ohjaa tutkimusta (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen

2015, 202). Projektipäälliköllä ei ollut ennakko-odotuksia tutkitusta asiasta, koska aihepiirinä taidepedagogiikka ja metodisena valintana toimintatutkimus olivat uusia. Ryhmän ohjaaminen oli myös uutta, sillä kokemusta muistisairautta sairastavien kanssa oli aiemmin kertynyt tehostetun palveluasumisen puitteissa. Teoreettisen viitekehyksen kirjoittaminen tehtiin museokäynteihin liittyvien tutkimusten osalta vasta kolmen ensimmäisen ja osin kaikkien neljän syklin jälkeen, jotta ne eivät ohjanneet toimintaa eivätkä suunnanneet projektipäällikön ajatuksia. Mahdollisten ennakko-oletusten tunnistaminen ja pyrkimys niistä vapautumiseen olisi ollut oleellista ja erityisen tärkeää, kuten suppeisiin empiirisiin aineistoihin liittyvissä tutkimuksissa yleisesti (Leino-Kilpi 2015, 370). Projektipäällikön oli säilytettävä tietynlainen skeptinen asenne omiin tuloksiinsa neljännen syklin loppuun asti. Kriittisen asenteen säilyttäminen onnistui, koska aineistojen hankinta ja analyysi kulkivat toimintatutkimuksen strategian mukaisesti käsi kädessä ja vuorotellen. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 201.)

15 KEHITTÄMISPROJEKTIN ARVIOINTI

Projekti on selkeän elinkaaren, eli alkamis- ja loppumisajankohdan, sisältävä tehtäväkokonaisuus joka jakautuu eri vaiheisiin. Projektipäällikkö on vastuussa projektin päivittäisjohtamisesta, siihen liittyvästä päätöksenteosta sekä yhteydenpidosta sidosryhmiin. (Ruuska 2012, 21-22.) Tässä opinnäytetyössä kuvattu toimintatutkimuksen strategiaa soveltanut kehittämisprojekti alkoi tammikuussa 2017 projektipäällikön ottaessa Armas -festivaaliin liittyen yhteyttä tutoropettajaan. Projektipäällikkö kuvasi valintaan houkutteleviksi tekijöiksi suomalaisen verkoston sekä Suomen Itsenäisyyden juhluvuoden historiallisuuden. Päätökseen projekti tulee kesäkuussa 2018, kun opinnäytetyö julkaistaan.

15.1 Kehittämisprojektin suunnitteluvaihe

Suunnitteluvaiheessa luodaan edellytykset onnistumiselle. Projektisuunnitelma on toiminnan kannalta keskeinen asiapaperi, johon projektin hallinta sekä onnistumisen arviointi perustuvat. (Ruuska 2012, 22, 175.) Suunnitteluvaiheessa haettiin Armas -festivaalin kolmannen pilarin, ikäihmiset taiteen ja kulttuurin kokijoina ja tekijöinä, aihepiiriin liittyvää teorial tietoa. Lähtökohdaksi löytyi varhaisessa vaiheessa saksalainen museotoimintamalli taiteen välittämiseksi muistisairaille ihmisille. Edellä mainittujen pohjalta laadittiin kirjallisuuskatsaus, jossa näkökulmaa laajennettiin taidepedagogiikan ja kulttuurigeragogiikan teoreettisella kehyksellä.

Kirjallisuushakuja tehtiin tietokannoista: Aalto-yliopiston julkaisuarkisto: Aaltodoc, Taidekorkeakoulujen kirjastot: ARSCA, Cinahl Complete (EBSCOhost), Google Scholar, STM:n hallinnonalan avoin julkaisuarkisto: Jultika, Oulun yliopiston julkaisuarkisto: JYX, PubMed ja Tampereen yliopiston julkaisuarkisto: TamPub. Saksankieliset lähteet löytyivät kulttuurigeragogiikka -käsitteen myötä. Toteutuksen aikataulu sekä projektin kulku suunniteltiin yhteistyössä tutoropettajan, Varsinais-Suomen ja Satakunnan Muistiluotsin aluejohtajan sekä kuntoutusryhmän vastuuohjaajan kanssa. Aluejohtajalta saatiin lupa kehittämisprojektin toteuttamiselle.

Projektipäällikkö tiedotti ohjausryhmää projektin suunnitelman etenemisestä ja tarkentumisesta saaden tukea ja pohtimaan haastavaa kannustusta koko suunnitteluvaiheen ajan. Vaihe päättyi suunnitelman hyväksymiseen elokuussa 2017.

15.2 Kehittämiprojektin eteneminen

Harva toimintatutkija lähtee liikkeelle puhtaasti teoriasta tai käytännöstä. Useimmin mukana ovat molemmat lähtökohdat. Toimintaa tutkimusympäristössä auttavat nöyrä mieli ja selkeä sanoma sekä tutkimuksen teoreettisten ja käytännöllisten lähtökohtien hallinta. (Huovinen & Rovio 2010, 94, 100.) Taidepedagogisten tapaamisten luontevuuden ja tutkimustulosten luotettavuuden kannalta oli tärkeää, että projektipäällikkö perehtyi teoreettisiin ja käytännöllisiin lähtökohtiin kattavasti ennen toiminnan aloittamista ja osallistui muihinkin kuntoutusryhmän tapaamisiin, kuin luomiinsa taidepedagogisiin tapaamisiin.

Kolme ensimmäistä sykliä toteutettiin pitkälti alkuperäisen suunnitelman mukaan. Ryhmätapaamisten lukumäärä pysyi suunniteltuna yhdeksänä. Tutkimussuunnitelmaan suunnitellut kolme taidepedagogista tapaamista sekä kaksi ryhmätapaamista, joissa olisi taidepedagogiset osuudet, muuttuivat viideksi taidetapaamiseksi. Muutos tapahtui muiden ohjaajien yllättävistä tai suunnitelluista poissaoloista johtuen ja oli jälkikäteen arvioituna eduksi. Muistiinpanojen kirjoittaminen käsin oli työlästä, mutta se tiedostettiin jo suunnitteluvaiheessa. Suunnitteluvaiheessa projektipäällikkö ei tiedostanut havainnoinnin kärsivän käsin kirjoittamisen vuoksi.

Kehittämiprojektin väliseminaari järjestettiin kolmannen ja neljännen syklin välillä. Seminaari toteutettiin Muistiyhdistyksen ryhmätilassa eli samassa paikassa, kuin taidepedagogiset tapaamiset. Seminaarin järjestäminen oli kokemuksena mielenkiintoinen ja projektipäällikkö sai hyvän mahdollisuuden tiedottaa kehittämiprojektista laajemmin Varsinais-Suomen Muistiyhdistyksen työntekijöille sekä seminaariin osallistuneille vieraille. Väliseminaariraportin kirjoittaminen selkeytti projektipäällikön ajattelua ja antoi yhdessä seminaarissa käytyjen keskustelujen kanssa hyviä huomioita niin neljännen syklin toteuttamiseen kuin tämän opinnäytetyön kirjoittamiseen.

Neljättä sykliä ei suunniteltu tutkimussuunnitelmassa, mutta sen tarve osoittautui projektipäällikölle selkeäksi melko nopeasti syksyn 2017 toiminnan toteutuksen

edetessä. Neljäs sykli toimi toimintamallin testauksen ja tarkentamisen jaksona sekä osoitti projektipäällikölle, että taidepedagogisten tapaamisten luominen oli sisäistynyt aiempien syklien toteuttamisen myötä. Taidetapaamisten luominen ei vaatinut enää runsasta keskittymistä itse toimintaan vaan projektipäällikkö pääsi ja uskalsikin poiketa myös aiemmista sisällöllisistä rakenteista. Kuntoutusryhmäläisten osallistuminen tilanteisiin oli myös aiempia kertoja luontevampaa, tilanteen tuttuuden vuoksi.

Projektipäällikkyyys opetti suunnitteluvaiheen ja syklisen toteutuksen aikana niin kokonaisuuksien suunnittelua, hallintaa ja järjestelmällistä toteutusta kuin toteutuksen edetessä myös kykyä toimia tilanteiden ohjaamana ja luottavaisin mielin. Teoreettisen tietoperustan soveltamisen tärkeys nousi myös selkeästi esiin.

15.3 Projektiryhmän työskentely

Toimintatutkimus kohdistuu vuorovaikutukseen pohjautuvaan sosiaaliseen toimintaan, jossa ihmisiä ohjaa yhteinen tulkinta ja näkemys yhteisestä toiminnasta ja sen tarkoituksesta (Heikkinen 2010, 16). Projektipäällikkö teki hyvin tiivistä ja keskustelevaa yhteistyötä kuntoutusryhmän vastuuohjaajan kanssa koko projektin keston ajan. Ideoita ja näkökantoja jaettiin molemminpuolisesti. Viestintäkanavana toimi kasvokkain keskustelu niin tapaamisia edeltävästi kesällä 2017 kuin jokaisen tapaamisen yhteydessä. Lisäksi yhteyttä pidettiin sähköpostitse.

Kuntoutusryhmäläisille projektipäällikkö kertoi osallisuudestaan ja kehittämisprojektista avoimesti. Kuntoutusryhmäläiset olivat toiminnasta kiitollisia ja toimintaa kohtaan erittäin rehellisiä. Esimerkiksi suunniteltu viides taidepedagoginen tapaaminen vaihtoi paikkaa, sen jälkeiseksi suunnitellun ryhmätapaamisen kanssa, koska taidetapaamisten määrä koettiin sillä hetkellä riittäväksi. Taidekuvista keskustelemisen tilanteet olivat hyvin aitoja, eivätkä keskustelun osalta projektipäällikön näkökulmasta etukäteen aavistettavissa, mikä teki kokemuksesta monipuolisen.

15.4 Kehittämisprojektin riskianalyysi

Kehittämisprojekti pysyi suunnitellussa ajallisessa aikataulussa kolmen ensimmäisen syklin osalta ja projektiaikaa laajennettiin neljännen syklin taidepedagogisilla tapaamisilla projektipäällikön toteaman tarpeen mukaisesti. Sisällöllisen aikataulun

muutokset lisäsivät toisen syklin taidepedagogisten tapaamisten lukumäärän kolmesta viiteen. Neljännen syklin taidepedagogisten tapaamisten myötä lukumäärä nousi kahdeksaan. Muutos oli eduksi niin toimintamallin kehittämiseksi kuin tutkimustehtävään vastaamiselle.

Aineistonkeruu oli onnistunutta ja antoi kattavasti vastauksia tutkimustehtävän kautta niin kehittämisprojektille asetettuun tarkoitukseen kuin tavoitteeseen. Havainnointiaineisto jäi projektipäällikön näkökulmasta toivottua vähäisemmäksi, mutta se ei kuitenkaan haitannut toteutuksen tuloksellisuutta.

Toimintamallin juurtuminen käytäntöön on jatkossa kiinni siitä, miten ohjaajat ottavat sen käyttöön. Kohdeorganisaationa Varsinais-Suomen Muistiyhdistys, joka hallinnoi Varsinais-Suomen ja Satakunnan maakuntien alueella toimivaa Muistiluotsia voi ottaa toimintamallin käyttöön. Levittäminen laajemmalle on suunnitteilla. Toimintamallin käyttäminen riippuu toteuttavan ohjaajan tavasta kohdata niin taide ja muistisairaajat ihmiset kuin luoda taidepedagogiset tapaamiset. Tehtävä vaatii useampien tapaamisten järjestämistä, muistisairautta sairastavien näkemistä aktiivisina osallistujina sekä luottamusta itseensä.

15.5 Kehittämisprojektin tuotos suhteessa tavoitteisiin

Tavoitteena oli luoda toimintamalli taidepedagogisille tapaamisille. Tavoitteeseen päästiin tuotoksen osalta projektipäällikön mielestä kiitettävästi. Toimintamallista taidepedagogisille tapaamisille museoympäristön ulkopuolella muotoutui saksalaisen taidepedagogisen suunnitelman mukaisesti taulukkomuotoinen, mutta niin ajallisesti kuin sisällöllisesti muokkautunut. Toimintamallin on tarkoitus olla suuntaa antava, joten taidepedagogisten tapaamisten toteutus muuttuu jokaisen ohjaajan toiminnan mukaisesti.

15.6 Kehittämisprojektin pohdintaa

Projekti on aina myös oppimisprosessi. Ei ole kahta samanlaista projektia, joten jokaisesta projektista saadut kokemukset ovat arvokkaita. (Ruuska 2012, 271.) Projektipäällikön asiantuntemus niin toimintatutkimuksen tekemisestä kuin taiteen ja kulttuurin -aihepiiristä lisääntyi koko projektin toteutuksen ajan ja kiinnostus jatkuu sen

päätyttyä. Oman asiantuntijuuden kehittymistä projektipäällikkö pystyy toteamaan kaikilla kehittämisprojektiin liittyneillä osa-alueilla. Projektijohtamiseen liittyi tarkan suunnittelemisen lisäksi niin tarkkaa kuin soveltavaa toimintaa, mutta myös ajankohtia, jolloin oli tehtävä selkeitä päätöksiä. Merkittävin päätös oli luopua museovierailun toteuttamisesta, koska se ei järjestynyt neljännen syklin toteuttamiselle suunnitellulla ajalla.

Kehittämisen sykleillä ei toimintatutkimuksessa ole päätepistettä. Parempi käytäntö on aina tilapäinen ja toimintaympäristön muuttuessa voidaan luoda vielä parempi käytäntö. Toimintatutkimus ei siinä mielessä pääty koskaan, mutta tutkijan on pakko lopettaa työnsä johonkin perusteltuun vaiheeseen. (Heikkinen 2010, 29.) Tämän kehittämisprojektin alkuperäiseen tutkimussuunnitelmaan suunnitellut kolme taidepedagogista tapaamista muokkautuivat tutkimukselle hyödyllisesti kahdeksaksi taidetapaamiseksi. Neljännen syklin taidetapaamiset tuottivat kokonaisuuden, jonka jälkeen niin Ateneumin Taidesalkun lähes kaikki kuvat oli katsottu kuin projektipäällikkö oli tyytyväinen saavutettuun tulokseen. Onnistumiseksi voi määritellä sen, että toimintamalli muokkautui perustellusti käyttökelpoiseksi ja tutkimustehtävään saatiin vastaus. Epäonnistumiseksi, ei kehittämisprojektin toteutuksen näkökulmalta, vaan kuntoutusryhmäläisten toiveeseen vastaamisen näkökulmalta, voi katsoa museovierailun jäämisen toteutumatta.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry on kuvannut ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset, ensisijaisesti tutkimuksellisille opinnäytetöille tarkoitetut, suositukset asiakirjassaan. Niiden mukaan YAMK -opinnäytetyön tekijän on hallittava muun muassa hyvä tieteellinen käytäntö, tieteelliseen käytäntöön liittyvät tutkijan vastuut, TKI -toimintaan sovellettava lainsäädäntö sekä tieteenalojen omat eettiset normit ja käytännöt. Tässä kehittämisprojektia kuvaavassa opinnäytetyössä on huomioitu edellä mainittuja kohtia ja projektipäällikkö on tietoinen, että opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja tarkistetaan plagiaatintunnistusjärjestelmässä (Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset 2018, 2-4, 6.).

15.7 Jatkokehittämisideat

Tämän kehittämisprojektin toteuttamisen pohjalta jatkokehittämisideoita nousi esiin koskien niin taidepedagogisten tapaamisten muokkaamista, museokäyntien järjestämistä kuin kultaisen keskitien löytämistä edellä mainittujen välille.

Taidepedagogisia tapaamisia voisi kehittää ottamalla mukaan aisteihin vaikuttavaa materiaalia, jonka käyttö jäi tässä kehittämisprojektissa hyvin vähäiseksi. Esimerkiksi Ateneumin Taidesalkku sisältää taidekuvien lisäksi ideavihkon, jossa kerrotaan, miten kuvien ympärille voi koota moniaistisen Taidekapsäkin tuoksua, musiikkia tai kosketeltavia materiaaleja yhdistämällä. Painettujen taidekuvien lisäksi käyttöön voisi ottaa kuvien näyttämisen videotykillä.

Museokäyntien järjestämistä, niin yksinään muistisairaille suunnatusti, kuin sairauden rajat hävittäen kaikille ihmisille yhteisesti olisi aiheellista kehittää. Ryhmänä voisi vierailla useamman kerran samassa museossa ja järjestää kuvattujen kansainvälisten tutkimusten tavoin myös taiteen tekemistä siitä pitäville. Museokäyntejä voisi järjestää samalle ryhmälle suunnatusti myös erilaisiin museoihin.

Taidetapaamisten muokkaaminen kohti museomaisempaa tunnelmaa voisi onnistua virtuaalisin museovierailuin videotykillä välitettynä. Ihmiset voisivat myös tuoda kodeistaan itselle merkityksellisiä maalauksia tai veistoksia, kenties jonkin museon kokoelmaakin voitaisiin saada tapaamisiin katseltavaksi.

LÄHTEET

Aineistohallinnan käsikirja [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokirjasto. Viitattu 16.5.2018: <http://www.fsd.uta.fi/aineistohallinta/fi/fyysinen-sailytys.html#havittaminen> Viimeksi päivitetty 2015-03-16.

Alhanen, K. 2014. John Deweyn kokemusfilosofia. Helsinki: Gaudeamus University Press.

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. 2018. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Viitattu 7.5.2018: <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ammattikorkeakoulujen%20opinnäytetöiden%20eettiset%20suositukset.pdf>

Anttila, E. 2011. Taiteen tieto ja kohtaamisen pedagogiikka. Teoksessa Taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä. Anttila, E. (toim.) Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 40. Helsinki: Teatterikorkeakoulu. Viitattu: 8.1.2018: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45263/TeaK_40.pdf?sequence

Anttila, E.; Bresler, L.; Juntunen, M-L.; Löytönen, T.; Rouhiainen, L.; Räsänen, M.; Saastamoinen, R.; Sava, I.; Varto, J.; Väkevä, L. & Westerlund, H. 2011. Johdanto. Teoksessa Taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä. Anttila, E. (toim.) Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 40. Helsinki: Teatterikorkeakoulu. Viitattu 4.1.2018: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45263/TeaK_40.pdf?sequence

Armasfestivaali. 2017. Raisa Karttuselta saatu dokumentti.

Armasfestivaali – Ateneum. 2017. Viitattu 30.12.2017: <http://armasfestivaali.fi/tapahtuma/ateneumin-taidesalkku/>

Armas -festivaalin esittely. 2016. Viitattu 4.12.2017: <http://kokoushallinta.lappeenranta.fi/dynastyweb/kokous/20164972-4-1.PDF>

Armas tiedote. 2017. Julkaisuvapaa Armaksen nimipäivänä 28.3.2017. Saatu henkilökohtaisesti Raisa Karttuselta.

Brandenburg von, C. 2012. Taiteen hyödyntämisestä hyvinvoinnin edistämiseksi. Teoksessa Honkasalo, M-L. & Salmi, H. Terveysta kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen. k&h. Kulttuurihistoria. Turku: Turun Yliopisto.

Camic, P.; Tischler, V. & Pearman, C.H. 2014. Viewing and making art together: a multi-session art-gallery-based intervention for people with dementia and their carers. Aging & Mental Health. Vol 18, No 2, 161-168.

Camic, P. M.; Baker, E.L. & Tischler, V. 2016. Theorizing How Art Gallery Interventions Impact People with Dementia and Their Caregivers. The Gerontologist. Vol 56, No 6, 1033-1041.

Eekelaar, C.; Camic, P.M. & Springham, N. 2012. Art Galleries, Episodic Memory and Verbal Fluency in Dementia: An Exploratory Study. Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts. Vol 6, No 3, 262-272.

Erkkilä, J.2012. Tekijä on toinen. Kuinka kuvallinen dialogi syntyy. Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu. Taiteen laitos. Aalto-yliopiston julkaisusarja. Doctoral dissertations 10/2012. Helsinki: Aalto-yliopisto. Viitattu 5.12.2017 <https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/11813/isbn9789526044897.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Eskola, J. 2015. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4., uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Faulk, S.; Edwards, L.; Sumrall, K.; Shelton, T.; Esalomi, T.; Payton, C.; Wooten, C. & Dolbow, D.R. 2014. Benefits of Physical Activity on Alzheimer's Disease: A Literature Review. *Clinical Kinesiology*. Vol 68, No 3, 19-24.

Finne-Soveri, H. (toim.) 2015. Kansallisen muistiohjelman toimeenpanosuunnitelma Vuosille 2015-2020. Työpaperi 37/2015. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 5.12.2017 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129596/TY%c3%962015_37_Kansallinen%20muisti%20ohjelma_web.pdf?sequence=3

Flatt, J.D.; Liptak, A.; Oakley, M. A.; Gogan, J.; Varner, T. & Lingler, J.H. 2015. Subjective experiences of an art museum engagement activity for persons with early-stage Alzheimer's disease and their family caregivers. *American Journal of Alzheimer's disease and other dementias*. Vol 30, No 4, 380-389.

Fricke, A. & Hartogh, T. 2016. Einleitung. Teoksessa Fricke, A. & Hartogh, T. (Hrsg. = toim.) *Forschungsfeld Kulturgeragogik – Research in Cultural Geragogy*. München: kopaed.

Gajek, E. 2016. Mit den Alten zu neuen Ufern? Konzepte, Realitäten und Potentiale musealer Seniorenprogramme. Teoksessa Fricke, A. & Hartogh, T. (Hrsg. = toim.) *Forschungsfeld Kulturgeragogik – Research in Cultural Geragogy*. München: kopaed.

Ganß, M.; Kastner, S. & Sinapius, P. 2016. Kunstvermittlung für Menschen mit Demenz. Kernpunkte einer Didaktik. Transformation Band 2. Herausgegeben von Hannes Jahn. Berlin: HPB University Press.

Gaskell, G. 2003. Individual and Group Interviewing. Teoksessa Bauer, M.W. & Gaskell, G. (toim.) *Qualitative researching with text, image and sound. A Practical Handbook*. 3. painos. London: SAGE Publications Ltd.

Goulding, A. 2012a. Lifelong Learning for People Aged 64+ Within the Contemporary Art Gallery Context. *Educational Gerontology*. Vol 38, 215-227.

Goulding, A. 2012b. How can contemporary Art Contribute Toward the Development of Social and Cultural Capital for People Aged 64 and Older. *The Gerontologist*. Vol 53, No 6, 1009-1019.

Granö, S. & Pikkariainen, A. 2011. Työikäisen muistisairaahan hoito ja kuntoutus. Teoksessa Härmä, H. & Granö, S. (toim.) *Työikäisen muisti ja muistisairaudet*. Helsinki: WSOYpro Oy.

Groote de, K. 2016. Entfalten statt liften! Bedürfnisse von Älteren in kulturellen Bildungsangeboten. Teoksessa Fricke, A. & Hartogh, T. (toim.) *Forschungsfeld Kulturgeragogik – Research in Cultural Geragogy*. München: kopaed.

Groote de, K. & Hartogh, T. 2016. Gegenstand, Typen und Methoden der Forschung in der Kulturgeragogik. Teoksessa Fricke, A. & Hartogh, T. (toim.) *Forschungsfeld Kulturgeragogik – Research in Cultural Geragogy*. München: kopaed.

Grönfors, M. 2015. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4., uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Halkola, U. 2009. Valokuvaterapian teoreettisia perusteita hahmottamassa. Teoksessa Halkola, U.; Mannermaa, L.; Koffert, T. & Koulou, L. Valokuvan terapeuttinen voima. 1. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Harinen, P. 2009. Tarkastelussa taustamuuttajat. Yhteiskuntapolitiikka. Vol. 72, No 3, 2009, 338-340. Viitattu 21.4.2018:
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100846/harinenp%25C3%25A4ivi.pdf?sequence=1>

Heikkilä, K. 2007. ”Pelastusrengas” Dementoituvien kokemuksia vertaistukiryhmään osallistumisesta. Opinnäytetyö. Sosiaali- ja terveysalan yksikkö. Vanhustyön koulutusohjelma. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Heikkinen, E. 2010. Tutkimuskohde, tutkimusmenetelmät, teorianmuodostus. Teoksessa Heikkinen, E. & Rantanen, T. (toim.) Gerontologia. 2.-3. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Heikkinen, H.L.T. 2010. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, H.L.T.; Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3. korj. painos. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Heikkinen, H.L.T.; Kontinen, T. & Häkkinen, P. 2010a. Toiminnan tutkimisen suuntaukset. Teoksessa Heikkinen, H.L.T.; Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3. korj. painos. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Heikkinen, H.L.T.; Rovio, E. & Kiilakoski, T. 2010b. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa Heikkinen, H.L.T.; Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3. korj. painos. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Heikkinen, H.L.T. & Syrjälä, L. 2010. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa Heikkinen, H.L.T.; Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3. korj. painos. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2015. Tutki ja kirjoita. 20. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Huovinen, T. & Rovio, E. 2010. Teoksessa Heikkinen, H.L.T.; Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3. korj. painos. Helsinki: Kansanvalistusseura.

HTK-ohje. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Viitattu 18.9.2017:
http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Isola, A-M.; Kaartinen, H.; Leemann, L.; Lääperi, R.; Schneider, T.; Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Viitattu 26.12.2017:
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1

Isotalo, M. 2012. Kulttuuri, hyvinvointi ja museot. Teoksessa Kinanen, P.; Nystedt, H. & Tornberg, L. (toim.) Avarampi museo aikuiselle. Suomen museoliiton julkaisuja 61. Viitattu 18.4.2018:
http://www.museoliitto.fi/doc/Avarampi_museo_aikuisille.pdf

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. Tutkimus hoitotieteessä. 3.-4. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kansallinen muistiohjelma 2012-2020. 2012. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 5.12.2017

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72532/URN%3aNB%3afi-fe201504226359.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 4.12.2017.

Kemmis, S. & Wilkinson, M. 2002. Participatory action research and the study of practice. Teoksessa Atweh, B.; Kemmis, S. & Weeks, P. (toim.) Action research in practice. Taylor & Francis e-Library.

Kinanen, P.; Nystedt, H. & Tornberg, L. (toim.) 2012. Avarampi museo aikuiselle. Suomen museoliiton julkaisuja 61. Viitattu 18.4.2018: http://www.museoliitto.fi/doc/Avarampi_museo_aikuisille.pdf

Kivimäki, O. 2012. Yhteistyötä museossa ja museon kanssa. Teoksessa Kinanen, P.; Nystedt, H. & Tornberg, L. (toim.) Avarampi museo aikuiselle. Suomen museoliiton julkaisuja 61. Viitattu 18.4.2018: http://www.museoliitto.fi/doc/Avarampi_museo_aikuisille.pdf

Koskimies, M.; Pyhäjoki, J. & Arnkil, T.E. 2012. Hyvien käytäntöjen dialogit. Opas dialogisen kehittämisen ja kulttuurisen muutoksen tueksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Opas 24. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 5.12.2017 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90856/URN_ISBN_978-952-245-638-0.pdf?sequence=1

Kujala, M. 2013. Ihmisen biologisen perustan ja ympäristön vuorovaikutus sosiaalisessa käyttäytymisessä – aivotutkimuksen näkökulma. Teoksessa Aivot ja etiikka. Mikä kannustaa toimimaan eettisesti? ETENE-julkaisuja 37. Helsinki: Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE ja Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 5.12.2017 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104487/URN_ISBN_978-952-00-3278-4.pdf?sequence=1

Laatusuositus. 2013. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö ja Kuntaliitto. Viitattu 5.12.2017 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/69933/ISBN_978-952-00-3415-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laatusuositus. 2017. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017-2019. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:6. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö ja Kuntaliitto. Viitattu 16.5.2018: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80132/06_2017_Laatusuositusjulkaisu_fi_kansilla.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laine, M.; Fried, S.; Heimonen, S.-L. & Kälkänen, S. 2014. Mielen hyvinvoinnin silta. Opas keskusteluryhmän ohjaajalle. Helsinki: Ikäinstituutti. Viitattu 6.1.2018: <https://www.ikainstituutti.fi/content/uploads/2016/08/MHS-netti.pdf>

Laine, T. 2015. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lehikoinen, K. & Rautiainen, P. 2016. Artsequal policy brief 1/2016. Kulttuuristen oikeuksien toteuttaminen osaksi sote-palveluja. Viitattu 9.12.2017 https://www.researchgate.net/profile/Kai_Lehikoinen/publication/318015458_Kulttuuristen_oikeuksien_toteuttaminen_osaksi_sote-palveluja/links/5955143ca6fdcc16978cbef1/Kulttuuristen-oikeuksien-toteuttaminen-osaksi-sote-palveluja.pdf

Lehikoinen, K. & Vanhanen, E. (toim.) 2017. Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1/2017. Viitattu 9.12.2017 https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/227963/Kokos_1_2017.pdf?sequence=4

Leino-Kilpi, H. 2015. Hoitotyöntekijä ja tutkimusetiikka. Teoksessa Leino-Kilpi, H. & Välimäki, M. Etiikka hoitotyössä. 8.-10. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Levä, K.; Kinanen, P. & Tornberg, L. 2012. Avarampi tulevaisuus. Teoksessa Kinanen, P.; Nystedt, H. & Tornberg, L. (toim.) Avarampi museo aikuiselle. Suomen museoliiton julkaisuja 61. Viitattu 18.4.2018: http://www.museoliitto.fi/doc/Avarampi_museo_aikuisille.pdf

Luoma, M-L. 2017. Esipuhe. Teoksessa Vähäkangas, P.; Niemelä, K.; Mäkelä, M. & Noro, A. Ikäihmisten palvelutarve ja palveluihin ohjautuminen. RAI -tunnuslukuja hyödyntäen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 13/2017. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 25.3.2018: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135810/URN_ISBN_978-952-302-981-1.pdf?sequence=1

Löytönen, T. & Sava, I. 2011. Taidepedagogiikka tarinoiden ja tunteiden tulkina. Teoksessa Taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä. Anttila, E. (toim.) Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 40. Helsinki: Teatterikorkeakoulu. Viitattu 4.1.2018: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45263/TeaK_40.pdf?sequence

MacPherson, S.; Bird, M.; Anderson, K.; Davis, T. & Blair, A. 2009. An Art Gallery Access Programme for people with dementia: "You do it for the moment". Aging & Mental Health. Vol. 13, No 5, September 2009, 744-752.

Malmivirta, H. 2011a. Taide siltana sosionomiksi (AMK) kasvamiselle. Toimintatutkimus taide- ja ilmaisuaineiden kehittämisestä postmodernin taidekasvatuksen suuntaan Oulun seudun ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa vuosina 2001-2004. Väitöskirja. Acta Universitatis Tampereensis 1629. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 3.5.2017: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66769/978-951-44-8492-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Malmivirta, H. 2011b. Lehdistötiedote. Viitattu 6.4.2018: <http://www.uta.fi/kirjasto/vaitokset/2010-2016/ilmoitukset/64434.html>

Malmivirta, H. 2017. Taide, taidetoiminta ja niiden vaikutukset ikääntyneiden hyvinvointiin. Teoksessa Lehtikoinen, K. & Vanhanen, E. (toim.) Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1/2017. Helsinki: Taideyliopisto. Viitattu 9.12.2017 https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/227963/Kokos_1_2017.pdf?sequence=4

Malmivirta, H. & Kivelä, S. 2014. Taiteesta ja kulttuurista avaimia aivoterveysteen. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 89. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Saatavilla myös sähköisesti: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522164940.pdf>

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia –sarja 4. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus.

Moilanen, P. & Räihä, P. 2015. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Muistiliitto. 2017. Käsitteitä: ihminen. Viitattu 23.11.2017: <http://www.muistiliitto.fi/fi/muistiliitto/kasitteita/>

Muistiliitto. 2018. Toiminta. Viitattu 25.3.2018: <https://www.muistiliitto.fi/fi/muistiliitto/toiminta>

Noice, T.; Noice, H. & Kramer, A.F. 2013. Participatory Arts for Older Adults: A Review of Benefits and Challenges. The Gerontologist. Vol 54, No 5, 741-753.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025. 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:20. Viitattu 23.11.2017: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79811/okm20.pdf>

Pusa, T. 2012. Harmaa taide: taiteen ja vanhuuden merkityssuhteita. Taiteen laitos. Aalto University publication series DOCTORAL DISSERTATIONS, 89/2012. Helsinki: Aalto-yliopisto. Viitattu 18.7.2017: <https://shop.aalto.fi/media/attachments/99fc2/Pusa.pdf>

Rauhala, L. 2014. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Gaudeamus University Press.

Ravelin, T. 2008. Tanssiesitys auttamismenetelmänä dementoituvien vanhusten hoitotyössä. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Ouluensis. Oulu: Oulun yliopisto. Viitattu 3.2.2018: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514288913.pdf>

Ronkainen, S.; Pehkonen, L.; Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2014. Tutkimuksen voimasanat. 1.-3. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Ruuska, K. 2012. Pidä projekti hallinnassa. Suunnittelu, menetelmät, vuorovaikutus. 7. painos. Helsinki: Talentum Media Oy.

Räsänen, H. 2015. Keinoja löytyy, kun on tahtoa! Teoksessa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjelman 2010-2014 loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015: 17. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 5.12.2017 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125920/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf?sequence=1

Seoul Agenda. 2010. Goals for the Development of Arts Education. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Viitattu 19.4.2018: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Seoul_Agenda_EN.pdf

Sihvonen, A-P.; Martelin, T.; Koskinen, S.; Sainio, P. & Aromaa, A. 2010. Sairastavuus ja toimintakykyinen elinaika. Teoksessa Heikkinen, E. & Rantanen, T. Gerontologia. 2.-3. painos. Helsinki: Kustannus Duodecim Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:20. Aina on oikea ikä! Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalainen teemavuosi 2012. Suomen kansallinen toimintasuunnitelma. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 5.12.2017: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72503/URN%3aNB%3afi-fe201504223619.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Strandman-Suontausta, P. 2013. Vapautta vai vaikuttavuutta?: kuvataiteeseen perustuva palvelu hoitolaitosyhteisölle. Aalto-yliopisto. Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu. Taiteen laitos. Aalto-yliopiston julkaisusarja. Doctoral dissertations 2872013. Helsinki: Aalto-yliopisto. Viitattu 5.12.2017 <https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/11812/isbn9789526050263.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tyack, C.; Camic, P.M.; Heron, M.J. & Hulbert, S. 2017. Viewing Art on a Tablet Computer: A Well-Being Intervention for People With Dementia and Their Caregivers. Journal of Applied Gerontology. Vol 36, No 7, 864-894.

Vaarama, M. 2013. Kaikenikäisille Hyvä Suomi. Sukupolvipolitiikalla sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävään hyvinvointiyhteiskuntaan. Sosiaali- ja terveysministeriö. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 18/2013. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 25.3.2018: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110167/THL_TY%c3%9618_2013web.pdf?sequence=1

Varsinais-Suomen Muistiyhdistys ry. 2017. Toimintasuunnitelma. Viitattu 25.3.2018: http://www.muistiturku.fi/toimintasuunnitelma_2017.pdf

Varto, J. 2001. Kauneuden taito. Estetiikkaa taidekasvattajille. Tampere: Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy.

Varto, J. 2009. Taide ja visuaalinen kulttuuri – onko eroa? Taidekasvatuslehti Synnyt / Origins. 3/2009, 29-44.

Varto, J. 2011. Taidepedagogiikan käytäntö, tiedonala ja tieteenala: Lyhyt katsaus lyhyen historian juoneen. Teoksessa Taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä. Anttila, E. (toim.) Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 40. Helsinki: Teatterikorkeakoulu. Viitattu 7.1.2018: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45263/TeaK_40.pdf?sequence

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Väisänen, L. 2017. Kuvan tuhat sanaa. Kuinka ymmärtää kuvan kieltä. Helsinki: Kirjapaja.

Westerlund, H. & Väkevä, L. 2011. Kasvatuksen taide ja kasvatustieteeseen: Taiteen yleinen ja erityinen pedagoginen merkitys John Deweyn filosofian näkökulmasta. Teoksessa Taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä. Anttila, E. (toim.) Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 40. Helsinki: Teatterikorkeakoulu. Viitattu 7.1.2018: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45263/TeaK_40.pdf?sequence

Westerlund, H.; Lehtikainen, K.; Anttila, E.; Houni, P.; Karttunen, S.; Väkevä, L.; Furu, P.; Heimonen, M.; Jansson, S-M.; Juntunen, M-L.; Kanttonen, L.; Leas, T.; Laitinen, L.; Laukkanen, A. & Pässilä, A. 2016. Taiteet, tasa-arvo ja hyvinvointi: Katsaus kansainväliseen tutkimukseen. ArtsEqual. Viitattu 19.4.2018: <http://www.artsequal.fi/documents/14230/0/Katsaus+kansainvaliseen+tutkimukseen/9c772fd2-edd5-46ee-9807-f8004590cf52>

Young, R.; Camic, P. & Tischler, V. 2016. The impact of community-based arts and health interventions on cognition in people with dementia: a systematic literature review. Aging & Mental Health. Vol 20, No 4, 337-351.

Kutsu kuntoutusryhmän tapaamisiin.

Hei!

Lämpimästi tervetuloa mukaan Muistiluotsin Kuntoutusryhmän tapaamisiin syksyllä 2017! Ryhmä kokoontuu 13 kertaa ja ensimmäinen tapaamisemme on:

Torstaina 7.9.2017 kello 13.00 – 14.30

Paikassa: Varsinais-Suomen Muistiyhdistyksen toimisto,
Varusmestarintie 15, 20360 Turku (Runosmäki)
(Runosmäen vanhuskeskusta vastapäätä, mäen päällä oleva rakennus)

Syksyn ryhmäkerrat: Torstaisin 7.9., 14.9., 21.9., 28.9., 5.10., 12.10., 19.10., 2.11., 9.11., 16.11., 23.11., 30.11. ja 7.12.
Kello 13 – 14.30

Kuntoutusryhmässä jumpataan aivonystyröitä niin virkistävien harjoitusten kuin myös kevyen tuolijumpan merkeissä huumoria unohtamatta. Suunnittelemme tapaamisten sisällön ryhmän toiveiden ja toimintakyvyn mukaisesti. Juomme ryhmäkerran alussa kahvit. Varaathan siis mukaasi kahvirahan 2€/krt, kiitos!

Ilmoitathan, mikäli et pääse tapaamiseen mukaan.

Terveisin,
Ryhmänohjaajat Heidi, Mirva, Leeni ja Outi
p. 040 – 673 3829 (Heidi Huuskonen)

Esimerkki luokittelun rakentumisesta.

LUOKKA: Teema: "Teemaan kuuluva vastaus".

HENKILÖKOHTAINEN SUHDE:

Minä olen: "Olen taiteellinen sielu." "Minä olen taiteen ihailija." "En ole kulttuuri-ihminen."

Minä pidän: "Museoissa kiinnostavat vanhat asiat." "Maisemakuvat kiinnostavat."

Perhe: "Isä oli metsämies." "Perhe oli yhdessä."

Museokäynti: "Yksin museossa on tyhmää. Ryhmänä pitäisi päästä."

AJALLINEN JATKUMO:

Ennen: "Vanhan ajan sosiaalihuoltoa. Eläkettä kun ei ollut, niin povaamalla sai rahaa."

Nyt: "Nykyajan sotekin on humpuukia. Voisi katsoa kädestä." "Mänty on varmasti muuttunut."

Tulevaisuus: "Peliala povaa tulevaa."

Lapsuus – vanhuus: "Elämän ääripäät. Vanhuus ja ihana lapsuus."

YHTEISKUNNALLINEN ASEMA:

Rikkaat – köyhät: "Ylhäistä väkeä." "Rikkaat toivat ruokaa huonompiosaisille." "Eri kastia."

Terveet – sairaat: "Seilissä spitaaliset olivat toisella puolella."

Kuninkaalliset: "Ei rakkausavioliittoja." "Kuninkaallinen arvokkuus."

NÄHDYN JA KOETUN SANOITTAMINEN:

Nähdyn kuvaus: "Uros on hieno, naaras vaatimaton." "Mäkistä on." "Hameesta päätellen kuningatar."

Teoksen tapahtuman kuvaus: "Juoruilevat ja supisevat." "Nöyrä asento punahuivisella."

Taiteellisuuden kuvaus: "Taustamaisema haihtuu." "Yläkulman maisema on kauhean kaukana. Etualan kuva kauhean tarkka."

Koetun kuvaus: "Haltioitava kuva. Siihen uppoaa." "Paljon muistoja nousee esiin." "Hyvä taulu. Antaa monenlaisia ajatuksia."

Teoksesta heräävä tunne: "Ihmeelliset kädet. Jatkumo. Ärsyttää mua selvästi." "Miehen niistäminen mietityttää."

Teoksen henkilökohtaistuminen: "Voisin kävellä kummisedän kanssa." "Ei omakohtaista kokemusta. Ei minulle tuttua." "Voisi olla lapsuuden kuva."

ARVIOINTI:

Taiteilijan arviointia: "Voi haukkua Simbergiä. Tuohon aikaan ei ollut tukka noin. Kuin kampaamosta tullut." "Tutkinut ennen maalaamista."

Taiteena arviointia: "Mestarteos." "Varmaan 10 -vuotiaan vesivärimaalaus." "Suomalainen taide: varjomainen, ei teräviä reunoja. Hämäräperäinen." "Se on väkisin tehty".

Taitelijan tekemien valintojen arviointia: "Hienosti asetettu." "Taiteilija on ollut vapaa vaatetuksen nähden. Varmaan haettu kontrastia." "Nykytaiteilijat tuskin maalaavat tuon tyyppistä. Nykyään olisi värikkäämpää."

Teoksen arvon arviointia: "En katsoisi kauemmin kuin sen, mitä kestää kävellä ohitse." "Kun on tarpeeksi nimekäs tekijä, se on taidetta." "Muuttuu taiteeksi, kun tulee nimi alle."